

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

REFİK HALİT KARAY'IN
MEMLEKET VE GURBET HİKÂYESLERİ'NİN
TEMA İNCELEMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Melike URHAN

Danışman

Prof. Dr. Faruk GÜRBÜZ

Erzincan 2019

TEZ BİLDİRİMİ

Refik Halit Karay'ın Memleket ve Gurbet Hikâyeleri'nin Tema İncelemesi" isimli "Yüksek Lisans" tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim. 08/11/2019

Öğrencinin

Adı Soyadı

Melike URHAN

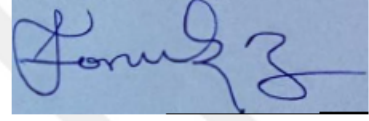

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Melike URHAN'a ait *Refik Halit KARAY'ın Memleket ve Gurbet Hikâyele-ri'nin Tema İncelemesi* adlı çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana-bilim Dalının Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalında **Yüksek Lisans Tezi** olarak ka-bul edilmiştir.

Danışman/ Jüri : Prof. Dr. Faruk Gürbüz

Jüri : Prof. Dr. Selçuk ÇIKLA

Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Gaye Belkız YETER ŞAHİN

**REFİK HALİT KARAY’IN MEMLEKET VE GURBET HİKÂYELERİ’NİN
TEMA İNCELEMESİ**

Melike URHAN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi, 2019

Danışman: Prof. Dr. Faruk GÜRBÜZ

ÖZET

“Memleket ve Gurbet Hikâyeleri’nin Tema İncelemesi” başlığıyla hazırlanmış olduğumuz bu yüksek lisans tezi giriş, iki bölüm ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır.

Giriş kısmında Sanat ve Edebiyatta Tema başlığı altında tema kavramına sanat ve edebiyatta yüklenen anlamları, tema ile konu arasındaki terimsel farklılıkları, ayrıca tema teriminin sözlükler açısından anlamlarını çeşitli kaynaklar aracılığıyla ortaya koymaya çalıştık.

Birinci bölümde Refik Halit Karay ana başlığından hareketle, yazarın öğrenimini ve öğreniminin edebiyat anlayışına etkisini, gazetecilik hayatına etkisini, sürgün yıllarının sanatına etkisini, hikâyelerini ve hikâyeciliğini ele aldık.

İkinci bölümde ise Refik Halit Karay’ın Memleket ve Gurbet Hikâyeleri’ nin Tema İncelemesi başlığıyla tezimizin en önemli kısmını oluşturan hikâyelerin tema analizlerini çıkartarak, konu ile alakalı yazılmış diğer uzman görüşlerine de yer vere-

rek nihayetinde kendi düşüncelerimizle harmanlayıp özgün bir tema tahlilini ortaya koymaya çalıştık.

Sonuç bölümünde hikâyeler ve tema açısından ulaştığımız sonuçları olumlu ve olumsuz yönleriyle yazarak, çalışmamızın ortaya koyduğu sonuçları sunduk, bu konu ile alakalı daha sonradan yapılacak çalışmalara yön verebileceği kısımlara değindik.

Kaynakça kısmıyla beraber çalışmamızdan faydalanmak isteyenlere kolaylık oluşturması için Dizin bölümüyle beraber çalışmamızı sonlandırdık.

Anahtar Kelimeler: Refik Halit Karay, Gurbet Hikâyeleri, Memleket Hikâyeleri, Tema, Tematik İnceleme

**THEME INVESTIGATION OF REFİK HALİT KARAY'S HOMETOWN
AND FOREIGN LAND STORIES**

Melike URHAN

Erzincan Binali Yıldırım University , Institute of Social Sciences,

Department of Turkish Language and Literature,

Post Graduate Thesis, 2019

Supervisor: Prof. Dr. Faruk GÜRBÜZ

ABSTRACT

This master thesis, which we have prepared with the title of bet Homeland and Gurbet Stories Tema, consists of introduction, two chapters and conclusion parts.

In the introduction part, under the title of Theme in Art and Literature, we tried to reveal the conceptual differences between the theme and the subject in terms of the meanings attributed to the theme in art and literature, and also the meanings of the theme concept in terms of dictionaries through various sources.

In the first chapter, with the main title of Refik Halit Karay, we discussed the influence of the author's education and learning on the understanding of literature, the effect of journalism on his life, the art of the exile years, his stories and story-telling.

In the second part, the theme analysis of the stories that make up the most important part of our thesis with the title of Refik Halit Karay's Memleket ve Gurbet Hikâyeleri (Stories of Homeland and Gurbet Stories), and by analyzing the other

expert opinions written on the subject, ultimately blending our own thoughts and revealing a unique theme analysis. We tried to put.

In the conclusion section, we have written the results we have reached in terms of stories and themes with positive and negative aspects, and mentioned the results of our study and the parts that can lead to further studies on this subject.

We ended our work together with the Index section to make it easier for those who want to benefit from our work together with the Bibliography section.

Key Words: Refik Halit Karay, Gurbet Stories, Country Stories, Theme, Thematic Analysis

ÖN SÖZ

Türk edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Türkçe'yi de oldukça iyi kullanan Refik Halit Karay, 15 Haziran 1888'de İstanbul'da doğmuş, 1965'te yine İstanbul'da hayata veda etmiştir. Edebiyatımızda mizah konusunda ciddi bir başarı sağlamıştır. Kendisiyle tam anlamıyla bütünleşen hiciv yönü dolayısıyla da ömrünün büyük bir bölümünü yurt içinde ve yurt dışında sürgünde geçirmiştir. Geçimini kalemle sağlayan yazar, Anadolu kasabalarını, kenar mahalleleri, yoksul ve orta gelirli insanları, memurları, bürokratları, sürgünde bulunan kent kökenli kişileri, yolsuzlukları, yoksullukları, yalan, dolandırma, rüşvet, adaletsizlik, bozuk devlet düzeni gibi meseleleri etkili bir gerçekçilik ve güçlü bir Türkçeyle anlatmıştır.

Yazar, roman, hikâye, fıkra, tiyatro, hatıra gibi pek çok türde eser vermesine rağmen en çok Maupassant tarzından beslenerek ortaya koyduğu hikâyeleri ile ön plana çıkmıştır. Hikâyeleri ile Anadolu insanının, sesini, kimliğini ve ruhunu doğuştan var olan nüktedanlığı ile siyasi bir biçimde yansıtmıştır. Daha önce değinilmeyen meselelere değinip bunları hikâyeleri ile edebiyatımıza taşıyarak Türk hikâyeciliğini zirve bir noktaya taşımayı başarmıştır.

Sanat ve Edebiyatta Tema adını taşıyan Giriş bölümünde tema kavramına sanat ve edebiyatta yüklenen anlamlar değişik kaynaklardan faydalanılarak tespit edildikten sonra özellikle tema ile konu arasındaki farklar ortaya konmuştur. Bu çalışma; giriş, iki ana bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır.

Refik Halit Karay adını taşıyan Birinci Bölüm'de yazarın sanatı, edebiyat anlayışı, sürgün yıllarının sanatına etkisi ve hikâyeciliği üzerinde durulmuştur.

Refik Halit Karay'ın Memleket ve Gurbet Hikâyeleri'nin Tema İncelemesi adını taşıyan İkinci Bölüm'de ise Refik Halit'in söz konusu kitaplarındaki hikâyeler tema açısından ele alınmıştır.

Sonuç bölümünde ise inceleme neticesinde varılan sonuçlar ve yapılan çıkarımlar tespit edilmiştir.

Çalışmanın sonuna da bir de Dizin eklenmiştir.

En başta bütün yüksek lisans eğitimim boyunca olduğu gibi bu çalışmam sırasında da kıymetli bilgi, tecrübe ve yardımlarını esirgemeyen, kurduğu her cümleyle yn ve yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Faruk Gürbüz'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tezimi okuma zahmetinde bulunan, önerileriyle tezime katkı sağlayan Prof. Dr. Selçuk ıkla'ya ve Dr. Öğr. Üyesi Gaye Belkız Yeter şahin'e, kıymetli arkadaşım Erdoğan Serdar alık'a, Arş. Gör. Musab Yıldızoğlu'na, Merve Ceylan'a teşekkür ederim.

MELİKE URHAN

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	I
TEZ KABUL TUTANAĞI.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	V
ÖN SÖZ.....	VII
İÇİNDEKİLER	IX
KISALTMALAR	XIV
GİRİŞ.....	1
SANAT ve EDEBİYATTA TEMA	1
1. Giriş	1
2. İzahlı Sözlüklerde Tema	1
3. Terim Sözlüklerinde Tema	4
4. İki Dilli Sözlüklerde Tema	7
5. Edebiyat Bilimi Eserlerinde Tema.....	10
6. Sonuç	17
BİRİNCİ BÖLÜM	19
REFİK HALİT KARAY	19
1.1. Öğrenimi ve Edebiyat Anlayışına Etkisi.....	19
1.2. Gazetecilik Hayatı ve Edebiyat Anlayışına Etkisi.....	21
1.3. Sürgün Yılları ve Sanatına Etkisi.....	25
1.4. Eserleri.....	28
1.4.1. Hikâyeleri ve Hikâyeciliği	28
1.4.1.1. Memleket Hikâyeleri.....	28
1.4.1.2. Gurbet Hikâyeleri.....	29
İKİNCİ BÖLÜM.....	36
REFİK HALİT KARAY'IN HİKÂYELERİNİN TEMA İNCELEMESİ	36
2.1. Giriş.....	36
2.2. Memleket Hikâyelerinin Tematik Açından Tahlili.....	37
2.2.1. Yatık Emine	37
2.2.1.1 Hikâyenin Özeti.....	37
2.2.1.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	38
2.2.2. Şeftali Bahçeleri	43

2.2.2.1 Hikâyenin Özeti.....	43
2.2.2.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	44
2.2.3. Koca Öküz.....	47
2.2.3.1 Hikâyenin Özeti.....	47
2.2.3.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	48
2.2.4. Vehbi Efendi'nin Şüphesi.....	49
2.2.4.1 Hikâyenin Özeti.....	49
2.2.4.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	50
2.2.5. Sarı Bal.....	51
2.2.5.1 Hikâyenin Özeti.....	52
2.2.5.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	53
2.2.6. Şaka.....	54
2.2.6.1 Hikâyenin Özeti.....	54
2.2.6.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	55
2.2.7. Küs Ömer.....	55
2.2.7.1 Hikâyenin Özeti.....	55
2.2.7.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	56
2.2.8. Boz Eşek.....	57
2.2.8.1 Hikâyenin Özeti.....	57
2.2.8.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	58
2.2.9. Yatır.....	59
2.2.9.1 Hikâyenin Özeti.....	59
2.2.9.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	60
2.2.10. Komşu Namusu.....	61
2.2.10.1 Hikâyenin Özeti.....	61
2.2.10.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	62
2.2.11. Yıldı Bir.....	63
2.2.11.1 Hikâyenin Özeti.....	63
2.2.11.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	64
2.2.12. Hakkısükût (Sus Payı).....	65
2.2.12.1 Hikâyenin Özeti.....	65

2.2.12.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	66
2.2.13. Kuvvete Karşı.....	68
2.2.13.1 Hikâyenin Özeti.....	68
2.2.13.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	69
2.2.14. Cer Hocası.....	70
2.2.14.1 Hikâyenin Özeti.....	70
2.2.14.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	71
2.2.15. Garip Bir Hediye	72
2.2.15.1 Hikâyenin Özeti.....	73
2.2.15.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	74
2.2.16. Bir Taarruz	75
2.2.16.1 Hikâyenin Özeti.....	75
2.2.16.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	76
2.2.17. Ayşe'nin Talihi.....	77
2.2.17.1 Hikâyenin Özeti.....	77
2.2.17.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	78
2.2.18. Garaz.....	79
2.2.18.1 Hikâyenin Özeti.....	79
2.2.18.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	81
2.3. Gurbet Hikâyeleri'nin Tematik İncelemesi.....	82
2.3.1. Yara.....	83
2.3.1.1 Hikâyenin Özeti.....	83
2.3.1.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	84
2.3.2. Eskici	85
2.3.2.1 Hikâyenin Özeti.....	85
2.3.2.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	86
2.3.3. Antikacı.....	88
2.3.3.1 Hikâyenin Özeti.....	88
2.3.3.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	89
2.3.4. Testi	90
2.3.4.1 Hikâyenin Özeti.....	90

2.3.4.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	91
2.3.5. Fener	92
2.3.5.1 Hikâyenin Özeti.....	92
2.3.5.2 Hikâyenin Tema İncelemesi:.....	93
2.3.6. Zincir.....	94
2.3.6.1 Hikâyenin Özeti.....	94
2.3.6.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	95
2.3.7. Gözyaşı	97
2.3.7.1 Hikâyenin Özeti.....	97
2.3.7.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	98
2.3.8. Keklik.....	98
2.3.8.1 Hikâyenin Özeti.....	99
2.3.8.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	99
2.3.9. Akrep	100
2.3.9.1 Hikâyenin Özeti.....	100
2.3.9.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	101
2.3.10. Köpek.....	102
2.3.10.1 Hikâyenin Özeti.....	103
2.3.10.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	103
2.3.11. Lavrens.....	105
2.3.11.1 Hikâyenin Özeti.....	105
2.3.11.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	106
2.3.12. Çıban.....	108
2.3.12.1 Hikâyenin Özeti.....	108
2.3.12.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	108
2.3.13. Kaçak	110
2.3.13.1 Hikâyenin Özeti.....	110
2.3.13.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	110
2.3.14. Güneş	112
2.3.14.1 Hikâyenin Özeti.....	112
2.3.14.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	113

2.3.15. Hülle.....	114
2.3.15.1 Hikâyenin Özeti.....	114
2.3.15.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	115
2.3.16. İstanbul.....	116
2.3.16.1 Hikâyenin Özeti.....	116
2.3.16.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	117
2.3.17. Dişçi.....	118
2.3.17.1 Hikâyenin Özeti.....	118
2.3.17.2 Hikâyenin Tema İncelemesi.....	119
SONUÇ.....	121
KAYNAKÇA.....	125
İNTERNET KAYNAKLARI.....	131
DİZİN.....	132

KISALTMALAR

s	: sayfa numarası
vb	: ve benzeri
vd	: ve diğerleri
bkz	: bakınız

GİRİŞ

SANAT ve EDEBİYATTA TEMA

1. Giriş

Yazılan ve anlatılan her şeyin temeli konudur. Konu, üzerinde konuşulan meseledir. Konu, güncel olaylardan, insanlar arası ilişkilerden veya toplumsal gerçeklerden, sorunlardan, bilimden, teknolojiden, sanattan yani çeşitli alanlardan seçilebilir.

Bunun yanı sıra sıklıkla konu ile karıştırılan tem veya tema terimi ise bir eserin veya metnin tümüne yayılmış temel düşünce ve duygudur. Tema, ana düşünce ve konu ile karıştırılmamalıdır. Konu somut ve soyut özellikler taşır, buna karşılık tema ise çoğunlukla soyut, sübjektif özellikler gösterir. Eserin veya metnin teması onun konusu değildir. Tema, konunun çok özel bir şekilde işlenmiş ayrıntısıdır. Bir eserde veya metinde ölüm konusu işleniyorsa, ölüm karşısında duyulan hüznün, o eserin veya metnin teması olabilir. Kültürel değerler ve inançlar gereği tema farklı toplumlarda, farklı şekillerde ortaya konabilir. Diğer yandan tema bir toplumda da değişik biçimlerde ele alınabilir. Söz gelimi aşk konusu, eski çağlarda ve klasik edebiyatta incelikleri, hassaslıkları ifade eden bir konu olarak ele alınırken modern zamanlarda veya günümüz edebiyatında maddi hazları ifade eden bir tematik tarafı ön plana çıkar.

Eserin değerini tema belirler. Bir edebî eser veya metin, birden fazla temadan meydana gelebilir. Fakat bunlardan bir tanesi veya birkaçı daha ön plana çıkar. Arka plandaki temalar, asıl temayı besler, eseri zenginleştirir. Tema sınırlandırılıp somutlaştırılarak konu hâline getirilir. Söz gelimi “sevgi” edebî eserin konusu olurken “vatan sevgisinin yaptırdıkları” teması olabilir.

2. İzahlı Sözlüklerde Tema

Sevan Nişanyan’ın tespitine göre “tema” sözü Türkçe’de ilk defa 1928 yılında Tiyatro ve Musiki dergisinde kullanılmıştır.¹ Yabancı Kelimeler Sözlüğü adlı eserde yer almıştır. Nişanyan ayrıca temayı, münazara konusu, müzik parçasının konusu

---

¹ <http://www.nisanyansozluk.com/?k=tema> (22.05.2018)

biçiminde ifade etmiştir. Müellif, sözün kökeninin Yunanca olduğunu da belirtmiştir.

“thême/thêma bir yazı veya müzik parçasının konusu ΕYun. thêma, t-θήμα ‘ortaya konan şey’, münazara konusu

<tithêmi, the-τίμημι, θε- koymak, vazetmek→ TEZ2>> tematik, tematize.”²

Türk Dil Kurumunca hazırlanan Türkçe Sözlük’te tema kavramına “asıl konu, besteyi oluşturan temel motifler” olmak üzere iki anlam verilmiştir. Dolayısıyla Türk Dil Kurumunun açıklaması Dil Derneğinin açıklamasıyla paralellik arz etmektedir: “Tem is. Fr. Thème tema

1. Tema is.(te’ma) Yun. 1. Asıl konu

2. ed. öğretici veya edebi bir eserde işlenen konu düşünce, görüş: Tablonun teması. Anıtın teması, Kurtuluş Savaşı’ydı.

3. müz. Bir besteyi oluşturan temel motif.”³

D. Mehmet Doğan tema kavramının eserin ve metnin merkezine yerleştirilen düşünce olduğunu vurgulayarak bunu Tanpınar’ın bir cümlesiyle örneklendirmiştir. Doğan ayrıca “Tem” sözcüğünden “Tema” sözcüğüne yönlendirmede bulunmuştur. “Tem. bk. Tema

Tema.(+.) [Lat.i]

1. Bir esere hâkim olan fikir ve his.

2. Temel motif, ana konu ‘Fihakika şiirde asıl temanın kafiye ve redif olduğunu iddia etmek hiç de yanlış olmaz.’ - A. H. Tanpınar”⁴

D. Mehmet Doğan’ın “temel motif, ana konu ” ifadesinden ne kastettiği açık değildir. Kastettiği “laytmotif” ise bu tamamen başka bir terimdir.

---

² Nişanyan, Sevan Sözlüklerin Soyağacı: Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü, Liber Plus Yayınları, İstanbul 2009, s. 450.

³ Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005, s. 1945.

⁴ D. Mehmet, Doğan, Büyük Türkçe Sözlük, Yazar Yayınları, Ankara 2014, s.1671.

Ali Püsküllüoğlu da tema kavramının bir esere hâkim olan fikir olduğunu vurgulamıştır. Diğer yandan D. Mehmet Doğan'dan farklı olarak “besteyi oluşturan motif” anlamı da vererek kavramın müzikteki karşılığını da ortaya koymuştur.

“tem

1. [tem' m] a.Fr. bkz. Tema “Tema[te'ma] a.Fr. 1. Bir yazın ya da sanat yapıtında işlenen, geliştirilen konunun anlamca ortaya koyduğu ana yönelim.

2. müz. Bir besteyi oluşturan ana motif.”⁵

Dil Derneğince hazırlanan Türkçe Sözlük'te tema kavramı bir eserin ve metnin merkezindeki temel düşünce, müzikal anlamdaki temel motif olarak açıklanmıştır.

“Tema, tema. Yun.>Fr

1. Bir söylevde, öğretici ya da yazınsal bir yapıtta işlenen konu, düşünce, görüş: ‘İkinci Dünya Savaşı’nın hemen öncesine rastlayan dönemde bu şiirler aşk temasını değişik ve güzel biçimlerde işlemişlerdir.’- C. Süreyya

2. Herhangi bir sanat yapıtında işlenen konu, izlek: Tablonun teması. Anıtın teması Kurtuluş Savaşı’ydı.

3. müz. Bir besteyi oluşturan temel motif.”⁶

Ülkü Yalım, temayı yapıtta ele alınan, işlenen düşünce, olay ya da durum olarak değerlendirmiştir. Yazarın “tema” ile “konu”yu karıştırdığı açıktır.⁷ Çünkü “tema” sözü “konu” sözünün eş anlamlısı değildir.

Kubbealtı Lügati de tem/tema kavramını açıklarken sanat olgusunu merkeze almıştır. Söz konusu sözlük, diğer birçok sözlüğe göre daha ayrıntılı açıklamalar yapmıştır.

“TEMA – TEM

⁵ Ali Püsküllüoğlu, Türkçedeki Yabancı Sözcükler Sözlüğü, Arkadaş Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 468

⁶ Dil Derneği, Türkçe Sözlük, Kurtuluş Basımevi, Ankara 1999,s. 778.

⁷ Ülkü Yalım ve Özcan Yalım, Türkçede Eş ve Karşıt Anlamlılar Sözlüğü, Bilgi Yayınevi, Ankara 1983, s. 651.

i.(Fr. Thème< Lat. Thema< Yun.)

1. Edebî bir eserde, bir sanat eserinde işlenen esas konu: Onun için de kadın cesur terkiplerin, dekoratif temaların, muzaffer renklerin senfonisini âdeta bir tabiat hâdisesi imişçesine kolaylıkla meydana getiriyordu (Sâmiha Ayverdi). Devirlerin ve nesillerin de kendilerine has temleri ve üslûpları olduğu mâlûmdur (Mehmet Kaplan). Ancak daha sonra gelen Yûnus'lar da bizim Koca Yûnus Emre'ye fikir, duygu ve temler bakımından hiç yadırgatmadan benzerler (Ahmet Kabaklı).

2. Bir besteyi oluşturan temel motif"⁸

3. Terim Sözlüklerinde Tema

Türkiye Bilimler Akademisince yayımlanan Türkçe Bilim Sözlüğü'nde "tema" sözcüğü yerine "izlek" sözcüğü tercih edilmiştir ve dolayısıyla "tema" maddesinden "izlek" maddesine yönlendirme yapılmıştır. Söz konusu sözlükte biri mühendislik, diğeri sosyal bilimler terimi olmak üzere iki "izlek" maddesi bulunmaktadır. Bizi ilgilendiren "izlek" maddesinin açıklaması sözlükte birçok disiplini kapsayacak biçimde yapılmıştır:

"izlek (sos.)

sos. (Alm. Thema, n; Fr. thème, m; İng. theme) göst. kiti. yazb. Bir tiyatro oyunu, film ya da televizyon izlencesinin, bir yazın ya da sanat yapıtının içeriğini, özünü özetleyen temel yönelim ya da düşünce."⁹

Yusuf Çotuksöken tarafından hazırlanan Türkçe Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü'nde tema, bir yazın ya da sanat yapıtında işlenen, geliştirilen konunun anlamca ortaya koyduğu ana yönelim yani izlek olarak açıklanmıştır."¹⁰

⁸ <http://lugatim.com/s/TEMA> (22.05.2018)

⁹ Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü, TÜBA Yayınları, Ankara 2011, s. 1121.

¹⁰ Çotuksöken, Yusuf, Türkçe Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü, Papatya Yayıncılık, Ankara 2012, s. 209.

Turan Karataş'ın hazırladığı Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü'nde "tema" kavramı yalnızca şiire özgü bir terim olarak açıklanmış, nesirde ise "tema/tem" değil "konu" bulunacağı iddia edilmiştir.

"TEMA. Tem. Şiirde dile getirilen bir çeşit konu; şiire hakim olan ve okura duyurulmak istenen duygu; şiiri oluşturan öz, şiirdeki içsel motiflerin bir araya gelmesiyle sezdirilen temel düşünce. Şiirdeki bir buluş, bir görüş, bir düşünüş ve belli başlı bir motif de tem olarak algılanır/nitelenir. Tem, konudan farklıdır, Konu düzyazıda söz konusu olur. Şiirde ise konu olmaz, tema vardır. Ölümün fizyolojik olarak anlatılması, konudur. Ancak, 'ölüm düşüncesi'nin bir şiirde sezdirilmesi, hatırlatılması, zihinde uyandırılması temadır."¹¹

Burada yazarın tema/tem, konu, ana düşünce ve imge kavramlarını birbirine karıştırdığı görülmektedir. Dolayısıyla yaptığı izahın gerek edebiyat bilimi açısından gerekse bilgi kuramı açısından hatalı olduğunu belirtmek lazımdır. Nitekim yazar, aynı eserde "konu" kavramını da şöyle açıklamıştır:

"KONU. Mevzu. Düzyazı türlerinin içeriğini oluşturan duygu, düşünce, olay veya durum gibi anlatılan temel şey. Anlatılması amaçlanan her şey konudur. Her yazı, bir konuyu anlatmak üzere kaleme alınır. Bir metnin temel unsurları arasında gelse de, konu yapının kıymetini belirleyici bir role sahip değildir. Çünkü, meşhur bir ifadeyle 'büyük konu yoktur, büyük yazar vardır.'¹²

Türk Dil Kurumu'nca hazırlanan Yazın Terimleri Sözlüğü'nde "tema" sözcüğü yerine "izdem" tercih edilmiştir. Ancak bir öneri olarak ortaya atılan terimin edebiyat bilimcilerince kabul görmediği anlaşılıyor. Söz konusu sözlükte "izdem" kavramı şu biçimde izah edilmiştir:

---

¹¹ Karataş, Turan, Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü, Perşembe Kitapları, İstanbul 2001, s. 467.

¹² Karataş, Turan, Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü, Perşembe Kitapları, İstanbul 2001, s.280.

“izdem[Fr. Thème] [es. t. tema] Bir yapıtın içerik düzeyindeki temel yönelimleri. Ölüm izdemi, çocukluk izdemi gibi.”¹³

Adı geçen sözlükte “konu” ise Şu biçimde izah edilmiştir:

“konu [Fr. sujet] [es. t. mevzu] Bir yapıta temel olan duygu, düşünce, durum, yargı, olay.”¹⁴

Grldği zere Türk Dil Kurumunun bu szlğindeki açıklamalar bilhassa Turan Karataş’ın szlğundekilere göre hem öz hem daha açıktır.

Selçuk Budak, temayı ruh bilimi bağlamında ele alarak insanın çevresi ile arasındaki etkileŐim olarak açıklamıştır.

“Tema, thema A. Murray’ın, birey ile çevresi arasındaki, bir ihtiyaç ile bir baskının doyum yaratacak Şekilde etkileŐtiėi bir etkileŐim birimi için kullandığı terim.”¹⁵

zdemir Nutku, Gösterim Sanatları Terimleri Szlği’nde “tema” maddesinde “asal düşünce” maddesine göndermede bulunmuştur. Yazar bir gösterim sanatı terimi olarak ele aldığı “tema”yı diğer bir deyişle “asal düşünce”yi Şöyle izah etmiştir:

“asal düşünce [es. t. ana fikir] [Alm. Thema] [Fr. thème] [İng. theme, subject] Bir konunun, bir düŐünceyi belirtmek için iŐlenmesiyle ortaya çıkan düşünce. Bir oyunda asal düŐüncenin yanısıra, o düŐünceyi destekleyici, renklendirici ya da anlamlandırıcı yan düşünceler yer alır.”¹⁶

Burada da yazarın tema, konu ve ana düŐünceyi birbirine karıştırdığı açıkça görülüyor.

Cengiz Yelbaşı, tema kavramını eserde işlenen asıl mesele ve konu olarak açıklamıştır. Yelbaşı da birçok yazar gibi konu, tema, ana düşünce kavramlarını birbirine karıŐtırmıŐtır.

---

¹³ Yazın Terimleri Szlği, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1974, s. 67.

¹⁴ Yazın Terimleri Szlği, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1974, s.123.

¹⁵ Budak, Selçuk, Psikoloji Szlği, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2000, s. 732.

¹⁶ Nutku, zdemir, Gösterim Sanatları Terimleri Szlği, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1983,s.364.

“Tema: Konu. Asıl konu- düşünce, esas fikir. Mevzu (mevzû)

“Saded. Öğretici, eğitici bir eserde işlenen görüş.

“Bir besteyi oluşturan motif- Fr: Sujet, Thème, object – İng: theme, subject. – Alm: Thema, Gegenstand, Motiv, übersetzung, stoff, Inhalt. -Bkz: -konu.”¹⁷

4. İki Dilli Sözlüklerde Tema

Tema sözü birçok dile geçmiştir ve hemen her dilde benzer anlamlarda kullanılmaktadır. Burada tema kavramının diğer dillerde kullanımıyla ilgili birkaç örnek vermek yerinde olacaktır.

Metin Yurtbaşı tarafından hazırlanmış olan Your Treasury Of Words Dictionary Of 2010 Basic English adlı sözlükte theme/tema sözü için şu açıklamalar yer almıştır. Theme/tema sözünün edebiyat ve sanattaki anlamları yanında günlük dildeki anlamları da verilmiştir:

“Theme [əi:m]

1. SUBJECT, MAIN IDEA, TOPIC, THESIS, ARGUMENT, POINT [konu, ana konu, tema]: Theme that ranthrought the speech was that we must be good to each other. Konuşmada geçen ana tema, bizim birbirimize karşı iyi olmak zorunda olduğumuzdu; theme of his new novel yeni romancının teması; theme of strory hikayenin konusu

2. MAIN SONG [film müziği, ana müzik, ana tema]: theme song of “ The Godfather” ‘Baba’ filminin müziği.

3. COMPOSITION, PAPER, ESSAY, REPORT [kompozisyon, don’t know what to write on. İngilizce dersi için bir makale yazmak zorundayım, fakat ne üzerine yazacağımı bilmiyorum; thematic adj.”¹⁸

---

¹⁷ Yelbaşı, Cengiz, Fransızca-İngilizce-Almanca Karşılıklarıyla Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü, Sim Matbaacılık, Ankara 2014, s. 638.

¹⁸ Yurtbaşı, Metin,YourTreasury of Words Dictionary of 2010 Basic English, Excellence, İstanbul 2009, s. 1099.

İngilizceden Türkçeye ilk ve önemli sözlüklerden biri olan Redhouse Sözlüğü'nde "theme" sözcüğüne şu karşılıklar verilmiştir:

"Theme (thim) i. Mevzu, konu, madde, tem, tema; öğrenciye verilen yazı ödevi; dilb. kök, gövde; müz. tema; tar. Bizans İmparatorluğu'nda idari bölge.

Theme song: Bir dans orkestrasının kendisini belirtmek için kullandığı müzik parçası."¹⁹

Longman-Metro Büyük İngilizce-Türkçe Sözlük'te bir sanat ve edebiyat terimi olarak "theme" kelimesinin Türkçe karşılıkları şunlardır:

"Theme/Öim / :

1. tem, tema; bir konuşmanın veya bir yazının konusu.
2. tema, öрге bir müzik parçasının temelini oluşturan temel motif."²⁰

M. Sait Çakar tarafından hazırlanan Türkçe-Almanca, Almanca-Türkçe Hukuk Sözlüğü'nde de söz konusu kavramın Türkçe karşılığı olarak "konu, mevzu, tema" sözcükleri verilmiştir.²¹

Yaşar Önen ile Cemil Ziya Şanbey'in hazırladığı Almanca-Türkçe Sözlük'te "Theme" sözcüğüne ve türevlerine şu Türkçe karşılıklar verilmiştir:

Themedas , -sı / themen konu, esa , temel düşünce: Gesprächsthema konuşma konusu ; Bleibensiebeim ~ ! Konudan uzaklaşmayın! 2. müz. motif, tema (Yun.).

Thematik die, - Konu bütünlüğü.

Thematisch s. Konuyla ilgili, konuya ilişkin.

Thematisierengl. (ichthematisierte; habethematisiert) sorunsallaştırmak, konuyu tartışmak."²²

---

¹⁹ İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü, Redhouse Yayınevi, İstanbul 1972,s. 1015.

²⁰ Longman-Metro Büyük İngilizce-Türkçe Sözlük, Longman-Metro Yayınları, İstanbul 1993,s. 1345.

²¹ Çakar, M. Sait, Türkçe-Almanca, Almanca-Türkçe Hukuk sözlüğü, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2007,s. 497.

Türkçe-İspanyolca Sözlük'te de “tema” sözünün yalnızca sanat kavramı olarak karşılığı verilmiştir.

“Tem, tema [‘ tem, te’ ma] s.l.tema, topico.

2. tema :musical.”²³

Mehmet Kanar'ın hazırladığı Büyük Türkçe Farsça Sözlük'te “tema” sözünün karşılıkları şöyle verilmiştir:

“Tema (Fr.< Lat.) [<thême<thema], مضمون, تم, مجت [tem, mebhas, mazmûn]”²⁴

Rumence Sözlük'te tema sözcüğü şu biçimde izah edilmiştir:

“temâ sf. 1. Konu, bahis, tema, mevzu, konulan şey, bir sanat yapıtında işlenen konu, düşünce, görüş veya ana konu.

2. (la şcoalâ/okulda) Ders, ödev, ev ödevi.

3. muz. Bir besteyi oluşturan temel motif.

4. (de conservatie/konuşmada) Konuşma konusu, konu.

5. gram. Kök, gövde, a-şiface temele ödevini yapmak.”²⁵

Türkçe-Sırpça Sözlük'te “tem/tema” kelimesi “asıl konu, tema, ana motif, ana düşünce” biçiminde izah edilmiştir:

“Tem fr. v. tema

Tema im. grc. 1. Osnovna tema, glavnimotiv

2. knjiž. gledište, mišljenje, opažanje, videnje.

3. muz, tema, motiv.”²⁶

---

²² Önen, Yaşar ve Şanbey, Cemil Ziya, Almanca-Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1993,s. 1082.

²³ Espanol-Turco, Türkçe-İspanyolca Sözlük, Akal Yayınevi, Madrid 2010, s. 407.

²⁴ Kanar, Mehmet, Büyük Türkçe-Farsça Sözlük, Say Yayınları, İstanbul 2016, s. 1426.

²⁵ Mankalyalı, Mehmet Ziya, Rumence-Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s. 1332.

Kürtçe Sözlük'te “tema” sözünün Kürtçe karşılığı “ana düşünce, ana konu” olarak belirlenmiştir.

“Tema nv. Mijarasereke, ramanasereke.”²⁷

“Tema” sözcüğü Rusçada da “Tema/Tema” biçimiyle kullanılmaktadır. Türkçe-Rusça Sözlük'te “tem/tema” kavramının karşılığı olarak “тема, сюжет / tema, syujet” yani “tema ve konu” sözcükleri verilmiştir.²⁸

Kelime birçok Türk dilinde de Rusçadan alıntı olarak “tema” biçiminde ve “tema, konu” anlamlarında kullanılmaktadır.²⁹

5. Edebiyat Bilimi Eserlerinde Tema

Türkiye’de tema kavramına dair detaylı açıklamalar yapan bilim adamlarından biri Şerif Aktaş’tır. Metin odaklı edebiyat incelemesinin yerleşmesinde büyük katkısı bulunan Şerif Aktaş Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili adlı çalışmasında “tema” kavramının sınırlarını belirlemiştir. Roman ve hikâye çözümlemesinde metin merkezli yapısalcı bir anlayışı benimseyen araştırmacı söz konusu eserinde “tema” hakkında şu değerlendirmeleri yapmıştır:

“Olay örgüsünü meydana getiren parçalar arasında çatışma veya karşılaşmanın en kısa ve kesin ifadesi temadır. Anlatmaya bağlı edebî metinlerin tümünde düzenlenmiş bir olay örgüsü vardır. Bu olay örgüsünün kuralı kendi içindedir. Yani bunlar, yalnızca o metinde görülen bir kurala uygun biçimde birleşmiştir.

Bu bakımdan, her metin bir tema etrafında birleşen bir olay çevresinde meydana gelir. Her birinin bir anlam değeri vardır. Ancak hepsi metnin temasında birleşir,

---

²⁶ Đindić, Marija, Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 1311.

²⁷ Karademir, Fevzi ve diğerleri, Kürtçe-Türkçe Türkçe-Kürtçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 593.

²⁸ Bogaçanskaya, N. N. ve Torgaşova, A. S., Bol’şoyTuretsko-Russkiy Russko-Turetskiy Slovar’, Dom Slavyanskoy Knigi, Moskva 2011, s.998.

²⁹ Kazakçadaki kullanım için bk. Sızdıqova, R. Ğ. ve Xusayın, K. Ş., Qazaqşa-Orısşa Orısşa-Qazaqşa Sözdik, Dayk-Press, Almatı 2008, s. 1800.

bu temayı bir yönden tamamlar. Zaten tema soyuttur. Kıskançlık, aşk, tabiat sevgisi, cimrilik, yardımseverlik, vatan sevgisi vb. kavramlarla ifade edilen temalar, olay ve olay örgüsü, kişiler, mekân ve zamanla somut bir değer kazanır. Yani somutlaşır. Her eserin bir teması vardır; ama aynı temada çok sayıda eser yazılabilir. Her eser birbirinden farklıdır. Öyleyse denilebilir ki temanın somut hâle gelmesi, onun eserin konusu olması anlamına gelir. Edebi metnin temasının da bu bakımdan kendi döneminden ayrı düşünülmesi imkânsızdır.”³⁰

Her ne kadar Şerif Aktaş yukarıda, konu hakkında açıklamalarda bulunmuşsa da kanaatimize göre öyle değildir. Tema, konunun sınırlandırılmış bir yönüdür, okuyucuya verilmek istenen iletinin özüdür. Dolayısıyla metnin ana unsurudur. Tema; yazarın konudan hareketle anlatmak istediği öznel veya nesnel görüştür, verilmek istenen fikirdir, konunun özel bir tarafıdır. Edebi eser üretilirken yazarın zihninde olan, onu harekete geçiren duygu, yazmaya sevk eden hâletiruhiyedir. Tema ve konu farklı meselelerdir, temanın bir eserde somut hâle gelmesi, onun eserin konusu olması anlamına gelmez.

Şerif Aktaş, Edebiyatta Üslup ve Problemleri adlı eserinde ise tema hakkında şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

“Bir metinde kullanılan dil malzemesinin yan anlamı, ses, şekil, yapı gibi dilbilime ait formların mahiyetinden ileri gelebildiği gibi bu malzemenin kullanıldığı yer, durum ve yapıların birleşmesinden de kaynaklanır, öyleyse yan anlamı, tabî ve çağrışıma bağlı olmak üzere kendi içerisinde ikiye ayırmak mümkündür.”

Yan anlam kavramı beraberinde üsluba ait varyantları, yani aynı kavramı ifadeye elverişli dilbilime ait formlar yelpazesini getirir. Bunlar içerisinde yapılacak seçimde, çağrışıma bağlı yan anlamın dikkate alındığı açıktır. Daha yerinde bir ifadeyle, dile ait her unsur, beraber kullandığı malzemenin etkisiyle, yer aldığı ifade veya metin içerisinde yeni bir değer kazanır.”³¹

---

³⁰ Aktaş, Şerif, Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara 2013, s. 69.

³¹ Aktaş, Şerif, Edebiyatta Üslup ve Problemleri, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara 2014, s. 110.

Yine Şerif Aktaş, Osman Gündüz ile birlikte hazırladığı Yazılı ve Sözlü Anlatım adlı çalışmada tema kavramı üzerinde uzun uzun durmuştur. Bu durum, Şerif Aktaş'ın anlatmaya bağlı edebî eserlerde yani özellikle hikâye ve romanda “tema”ya önem verdiğini göstermektedir:

“Grekçeden gelen ve bir müzik terimi olan tema (teHEME) bir sanat eserinde işlenen temel düşünce ya da duygu olarak tanımlanabilir. Edebiyatta temaların sanıldığı kadar çok olduğunu söylemek doğru değildir. Bunlar çok defa insanın psikolojik hâllerinin, insanî ilişkilerinin mahiyetlerini ortaya koyan isimlerdir. İlk insan kıskançtır. İlk insan da hâkim olma, hükmetme arzusundadır. Tabiî âfetlerden zarar görmüştür. Bu tabiî âfetlere karşı gücü yettiğince önlemler alır. İzah edemezse onu kutsallaştırır, ona da tapınır, adaklar adar, gizemli isimler verir. Meselâ ölüm evrenseldir. Gılgamış Destanında Karanlıklar Ülkesi’nde ölümsüzlüğü aramaya giden yiğit Gılgamış ile bilge yardımcısı Engidu, bu sonu belli serüvenlerinden elleri boş dönerken insanlığın ortak dramı ile karşılaşmadılar mı? Çocuk sevgisi, anne-baba-çocuk ilişkisi ilk dönemlerde de yok mudur? Öyle ise temalar pek değişmiyor. ... Değişen mekân ve zaman, zenginleşen insan düşüncesi, bunların farklı tarzlarda yorumlanmasını zaruri kılmıştır. Bunları dönemin şartları içinde ve değişen anlatma malzemeleri ile izah etmektedir.”

Eserde temalar bireysel ve sosyal olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Buna göre aşk, ölüm, kahramanlık, kin, öfke gibi temalar bireysel; hürriyet, bağımsızlık, vatan, yozlaşma gibi temalar ise sosyal temalardır.”³²

Şerif Aktaş ile Osman Gündüz, Emin Özdemir’den yaptığı alıntıyla (O da Moissej Kagan’dan alıntılanmıştır.) tema ve konu arasındaki farkı şöyle açıklamışlardır:

“Tema kavramı daha genel olan, daha genel anlamda bir şeyi; konu kavramı ise daha tikel olan, somut olan bir şeyi kapsar. Konu görmekle, izlemekle algılanabilen bir ‘dış aksiyon’, tema ise görülme de kavranılması istenen bir ‘iç aksiyonun anlamıdır.’”³³

---

³² Aktaş Şerif ve Gündüz Osman, Yazılı ve Sözlü Anlatım, Akçağ Yayınları, Ankara 2004, s. 221-222.

³³ Aktaş Şerif ve Gündüz, Osman, Yazılı ve Sözlü Anlatım, Akçağ Yayınları, Ankara 2004, s. 222.

Özcan Gürbüz, düşünce ile tema ve konu ilişkisini ele aldığı yazısında şu görüşlere yer vermiştir:

“Tema, konu ve kişilerin biçim ile olan bu ilişkisi biçimin iki düzeyinde ele alınabilmektedir. Kagan bunları ‘alt’ ve ‘üst’ düzeyler olarak değerlendirir. Üst düzeyde malzemenin etkisi, kendisini içeriğin etkisinden daha belirli, daha güçlü belli ederken, alt yani daha derin düzeyde biçim, malzemenin niteliğine daha az bağımlı kalmaktadır.”

Konu ve kişilerin biçimin alt düzeyinde yer alan iç biçime dahil olduğunu belirten Kagan’a göre bu ikisinin karşılıklı ilişkileri, sanatsal içeriğin imgesel yapısını, sanatsal içeriğin gelişmesinin imgesel tarzını oluşturan şeydir. Üst düzeydeki dış biçime ise, sanatta bütün imgesel anlatımda bulunan araçlar girer. Bu dış biçimin tümü, sanatsal içeriğin doğrudan doğruya duygusal gerçekliğini, ya da sanatsal içeriğin maddi olarak cisimlendirilişinin somut duygusal biçimini ve tarzını oluşturur.”³⁴

Milan Kundera, Roman Sanatı adlı eserinde romanda tematik birlikten yani tema birliğinden söz eder ve bunun önemi üzerinde durur:

“... Bununla birlikte bir romanın tutarlılığını sağlayan daha derin bir şey olduğunu sanıyorum: Tematik birlik. Zaten hep böyle olmuştur bu. Ecinniler'in temel aldığı üç anlatı çizgisi bir olgular düzeni tekniğiyle birleşmiştir ama özellikle de aynı temayla: Tanrıyı yitirdiği zaman insanı ele geçiren cinler teması. Anlatının her çizgisinde bu tema üç aynada yansıtılan bir şey gibi başka bir açı altında ele alınmıştır. Ve romanın bütünlüğüne en az gözüken ve en önemli iç tutarlılığını veren budur (tema adını verdiğim bu soyut şey). Gülüşün ve Unutuşun Kitabı'nda bütünün tutarlığı yalnızca değişik bazı temaların (ve motiflerin) birliğiyle yaratılmıştır. Bu bir roman mıdır? Bana göre evet. Roman düşsel kahramanlar aracılığıyla görülen yaşam üzerine düşünmedir.”³⁵

Gürsel Aytaç, Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi adlı çalışmasında “tema” kavramını “ana konu” olarak Türkçeleştirmiş ve şöyle izah etmiştir:

³⁴ Gürbüz, Özcan, “Düşünce ile Tema ve Konu”, Kurgu Dergisi, S. 18, s. 101-102.

³⁵ Kundera, Milan, Roman Sanatı, Çev. İsmail Yerguz, Afa Yayınları, İstanbul 1989, s. 96-97.

“Ana konu (Alm. Thema, Yun. Yasa anl.) Ana düşünce, işlenmiş ya da işlenmek istenen konu.”³⁶

Gürsel Aytaç’a göre karşılaştırmalı edebiyat bilimi çalışmaları ve karşılaştırmalı dilbilim çalışmaları esas olarak tema üzerine yapılır. Çünkü bir eserin değerini, varlığını tema belirler. Tema yazarlar ve edebiyat bilimcileri için vazgeçilmez ortak kalıplardır. Ortak konular da esasında sözlü gelenek ürünlerinin bir parçasıdır. Dolayısıyla yazar, karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarında temanın önemini özellikle vurgulamıştır:

“Komparatistik çalışmaları en yaygın şekliyle ‘ortak konu’ ve ‘motif’ ağırlıklı yapılır. ‘Ortak konu’lar, insanlık tarihi boyunca yaratıcılık ürünlerinde var olan, gerekse antik edebiyatta yazarların el attığı konularken, daha sonra edebiyat tarihi boyunca başka başka yazarların yeniden ele alıp işledikleri beylik konulardır. Böyle konular için Alman edebiyat bilimcileri “stoff” terimini kullanır, Fransızlar “thème”, İngilizler “theme” der. Baldensperger Friedrich, ‘Bibliograph of Comparatio Literature’ başlıklı komparatistik bibliyografyalarında ‘Individual Motif (bireysel motif) ve ‘Collectif Motif’ (ortak motif) terimlerini kullanırlar. Motif ise konu birimidir. Beylik motifler vardır. Ortak konuların, farklı ulusların yazarlarınca ele alınışındaki farklılıkları ulusal üsluplar gerekçesiyle açıklama eğilimi, 20.yy başlarında Alman edebiyat bilimcilerinin tutumuydu. Elisabeth Frenzel, “Stoffe der Weltliteratur başlıklı ortak konular sözlüğünde (Stuttgard, 19887) o zamanki yaygın saptamayı şöyle özetliyor:

Edebiyat tarihi ekolleri ve düşünce tarihi akımları, ortak konuların farklı işlenişindeki belirleyici faktörler olarak karşımıza çıkar. Dinî konuların ve antik konuların rağbet gördüğü akımlar farklıdır meselâ. Rönesans, Aydınlanma, Klasisizm, Gerçekçilik, kısacası akılcı akımlar, antik konulara eğilim gösterirken, duygucu akımlar dinî efsanelere, destanlara, masallara ilgi duymuşlardır.”³⁷

---

³⁶ Aytaç, Gürsel, Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi, Say Yayınları, İstanbul 2013, Ana konu maddesi, s. 63.

³⁷ Aytaç, Gürsel, Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 1997, s. 74-76.

Şerif Aktaş, “Edebî Metinleri Çözümleme Metodolojisi Ve Yapı-Tema İlişkisi Üzerine” adlı bildirisinde tema ve konuyla ilgili şu noktalara dikkat çekmiştir:

“... 3. Edebî metnin temasını yapı çözümlemesi gerçekleşmeden belirlemek isabetli olmaz.

4. Aynı temada sayısız edebî metin yazılır ancak her edebî eserin bir konusu vardır.

5. Tema, edebî metnin dışında soyut bir kavramdır. Edebî metinde olay örgüsü yani kişi, mekân ve zaman kategorileriyle somutlaştırılır.

... 7. Bir edebî metnin teması yapı çözümü sonucu belirlendikten sonra bu temanın tarihî ve sosyal değeri, insanlık için öneminden kültür ve düşünce tarihindeki gelişmesinden kısaca söz edildikten sonra eserde ele alınmış tarzından söz edilmelidir.”³⁸

Şerif Aktaş Şiir Tahlili -Teori ve Uygulama- adlı kitabında şiirde temayı şöyle açıklamıştır:

“Şiirde yapı ve temayı birbirinden ayırmak bir göstergede, gösteren ile gösterileni ayırmaya kalkmaktan farksızdır. Şiir metninde ele alınan tema o yapıyla birlikte vardır. Onları birbirinden ayırmak cidden kelimenin yazılışı ve sesiyle anlamı ayırmaktır. Bu da mümkün değildir... Yapıyı meydana getiren birimlerin kesiştiği, birleştiği anlam değerinin en kısa ve yalın ifadesi temadır, bu da soyuttur. Bu soyut anlam, metindeki birimlerin merkezindedir, onlarla vardır, onların varlığında somutluk kazanır. Öyleyse yapıyı meydana getiren ses ve anlam kaynaşmasından oluşan birimlerin tümünün birleştiği anlam değerini belirlemek temayı bulmaktır.”³⁹

Selçuk Çıkla “Şiirde ‘tema’ Kavramı Üzerine” adlı makalesinde tema terimi hakkında yanlış algılar ve bilgiler olduğu konusu üzerinde durup konu ve tema terimlerinin karıştırıldığı noktaları tespit ederek temayı ve konuyu yerli yerine oturtmuştur.

³⁸ <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/AKTAŞ-Şerif-EDEBÎ-METİNLERİ-ÇÖZÜMLEME-METODOLOJİSİ-VE-YAPI-TEMA-İLİŞKİSİ-ÜZERİNE.pdf>, (25.05.2018)

³⁹ Aktaş, Şerif, Şiir Tahlili -Teori ve Uygulama-, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara 2013, s. 34.

“...tema olarak tarih, din, insan, sosyal hayat, zaman gibi konular işlenmiştir deniyor. Aslında bunlar birer konudur. Konular; bir varlık, durum, olgu, olay, tarihî vak’a vs. olabilir. Bu konuların herhangi bir yönünün öncelikle şairin kalbinde, zihninde veya hayalinde canlandığı, şaire doğan bu his ve düşüncelerin de daha sonra sanatkâr tarafından işlendiği bir gerçektir. Yani edebi eserin yaratılması sürecinde, başlangıçta şairin ruh dünyasında o şiirin yazılmasına sebep olan konu değil, temadır. Kısacası şair ilk önce, söz gelişi, ‘Ölüm konusunda bir şiir yazayım.’ demez. Günün birinde, belli bir anda ölüm ile ilgili zihnine hücum eden, duygularını harekete geçiren, hayallerini ufuklandıran bir hâli, duygulanışı, düşünüşü (temayı) kelimelere dökmediği, yaşadığı o ânı anlatabildiği kadar yansıtmaya çalışır. Tema, en yalın ifadeyle herhangi bir konunun şairin hayal, duygu ve düşünce dünyasındaki görünümüdür ve belli bir ruh hâlinin yansıması şeklinde tezahür eder. Konular nasıl genel ve evrensel, temalar da aksine özel ve belli bir ana, belli bir ruh hâline tekabül ederler.”⁴⁰

Yani günlük hayatımızda, düşünce dünyamızda mevcut olan, canlı cansız varlıklar, soyut kavramlar, duygular, her şey konudur. Konunun şairin hayal, duygu ve düşünce dünyasında bir bakış açısı ile işlenmesi ise temadır.

Faruk Gürbüz, tema ile konu meselesini yanlış algılardan kurtararak, temayı; konunun daraltılmış çok özel bir tarafı, metnin en temel unsuru, asıl metinde işlenerek geliştirilen düşünce ve duyguların spesifik yönü olarak tanımlar. Ayrıca temaya sadakat problemi üzerinden yaklaşarak, mütercimın okura temayı olduğu gibi aktarma zorunluluğunun olduğunu ve aktarılmadığında metnin ana fikrinin yok olacağı gibi problemler olduğunu da belirtir.

“Tema, konunun daraltılmış çok özel bir tarafı olarak düşünülebilir. Dolayısıyla bir mütercim karşı okura, tercüme tabi tuttuğu bir metnin temasını olduğu gibi aksettirmek sorumluluğu ile davranmalıdır. Asıl metinde işlenerek geliştirilen fikir, duygu veya bunların oldukça spesifik yönü olan tema, aynen aktarılmadığında yapılan işleme tercüme demek bütünüyle yanlış olacaktır. Çünkü tema bir yönüyle de asıl

---

⁴⁰ Çıkla, Selçuk, “Şiirde ‘Tema’ Kavramı Üzerine”, Yeni Türk Edebiyatı Dergisi, S.6, Ekim 2012, s. 74-76.

metnin yazarının ufkudur. Yazarın bir konuya bakış açısı, bir mevzuya şekil vermesi ve ona kattığı katma değerdir. Daha açık bir ifadeyle tema, asıl yazarın işlediği konu hakkındaki nesnel veya öznel görüştür. Yazarın konudan hareketle ulaştığı yeni bir buluşu, yeni bir icadıdır.”⁴¹

Tema, konunun sınırlandırılmış bir yönüdür. Okuyucuya verilmek istenen iletidir ve ana unsurdur. Yazarın, konuya olan bakış açısıdır, konuya anlam ve şekil vermesi, öznel veya nesnel görüşüdür.

6. Sonuç

Aslen Yunanca olup Fransızca üzerinden Türkçeye geçen ve esasen bir müzik terimi olan tema, bir sanat eserinde işlenen temel düşünce ya da duygu olarak tanımlanabilir. Bir başka tanıma göre tema, eserin bütününe dayalı olarak hayatı bütün yoğunluğuyla hissettiğimiz bir ana belli belirsiz bir lezzet katan herhangi bir duruma veya bölüme uygun bir ad olarak verilmektedir.

Tema kavramı başta edebiyat olmak üzere tiyatro, sinema, müzik gibi birçok sanat dalında kullanılan bir kavramdır.

Türkçede tema ve konu kavramları sık sık birbirine karıştırılmaktadır. Şerif Aktaş’a göre ise aynı temada sayısız edebî metin yazılır ancak her edebî eserin bir konusu vardır. Tema, edebî metnin dışında soyut bir kavramdır. Ancak her ne kadar yukarıda adı geçen bilim adamları bu ayrımı savunsalar da kanaatimizce doğru bir tespit oluşturmamaktadır.

Selçuk Çıkla, varlıkların duygu ve düşünceden yoksun olan çıplak ve yalın hâllerinin konuyu oluşturduğunu; onlara duygu, düşünce ve hayal aracılığıyla yüklenen anlamlar doğrultusunda fikirden yoksun hâllerinden kurtularak temalaştığını belirtir.

Faruk Gürbüz, temayı; metnin yazarının ufku, konuya bakış açısı ve konuya verdiği şekil, işlenerek geliştirilen fikir ve duyguların spesifik yönü olarak tanımlar.

Tespitlerimize göre tema, bir eserin veya metnin tümüne yayılmış temel düşünce ve duygudur. Eserin veya metnin teması, onun konusu değildir. Tema, konu-

---

⁴¹ Gürbüz, Faruk, Çeviride Sadakat Problemi, Otto Yayınları, Ankara 2017, s. 185.

nun çok özel bir şekilde işlenmiş ayrıntısıdır. Kültürel değerler ve inançlar gereği tema, farklı toplumlarda farklı şekillerde işlenir ve ele alınır. Eserin özünü ve değerini tema belirler. Çünkü tema, okuyucuya verilmek istenen iletidir. Tema, konudan hareketle oluşturulan öznel veya bakış açısıdır. Bir edebi eserde birden fazla tema olabilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

REFİK HALİT KARAY

1.1. Öğrenimi ve Edebiyat Anlayışına Etkisi

Fecr-i Âti'den sonra Millî Edebiyat hareketine katılan Refik Halit, okumaya ve öğrenmeye evde başlamış, ilk olarak dayısı İhsan Bey'den eğitim almıştır. Edebiyata olan ilgisi ise küçük yaşlarda mektepte başlamıştır. İlk ve orta öğrenimini aynı şehirde yani İstanbul'da tamamlamıştır. Sonrasında ise hiçbir okula zevk ve istekle devam etmemiştir. Sürekli okuldan kaçmıştır. Aslında amacı yaramazlık değildir; kırlarda dolaşmak, mevsimlerin getirdiği güzellikleri gözlemlemek ve duyumsamak için okuldan kaçmıştır.

İstanbul'da varlıklı, seçkin bir ailede ve çevrede büyümesine karşın Anadolu'nun edebiyatımıza konu edilmeme meselesine eğilmiştir. Büyüdüğü seçkin çevrenin etkisiyle güzel bir İstanbul Türkçesine sahip olmuştur. Anadolu'nun gölgede kalması onu rahatsız etmiştir. İçerisinde bulunduğu sosyal çevre, gördüğü eğitim onu biraz da Batı edebiyatına itmiştir. Çünkü maddi olarak da rahat olan ailesi, Batı'dan gelen bütün yeniliklere açıktır.

Refik Halit on iki yaşında Galatasaray Lisesi yatılısına verilir. Ailede edindiği bilgilere Galatasaray Lisesi ve arkadaş çevresinden öğrendiklerini de ekler. Bu okulun yatılı bölümünde altı yıl okur. On sekiz yaşında okul müdür yardımcısı aynı zamanda Fransızca öğretmeni Feulett ile bir tartışmaya girer, onun hakaretlerine dayanarak okuldan ayrılır; Galatasaray Lisesini terk eder. Babasını ikna ederek Hukuk Mektebine kaydolar. Eş zamanlı olarak da Maliye Nezaretine “Devair-i Merkezî”sine yani merkez dairelerine girip kâtip olarak çalışır. Refik Halit, Galatasaray Lisesindeki arkadaşlarından daha sonra da günümüz edebiyatı için önem arz edecek olan arkadaşlarından şu şekilde bahseder:

“Muharrirliğe Galatasaray Sultanisinin orta sınıfında yeniden başladım; (ilki daha çocuklukta) benim de şairler denilen zümre arasında ismim geçirdi. Mektepte bilirsiniz şair, muhakkak surette şiir yazan demek değildir. Her edebiyat meraklısı şair sayılır. Bizimkinde iki şair grubu vardı: Yukarı sınıflarda Ahmet Hâşim, Emin

Bülend, İzzet Melih... İki grup arasında dostluğunu idâme eden ve en hararetli edebiyatçı Abdülhak Şinasi idi.”⁴²

Refik Halit işte hem Servet-i Fünûn yazarlarının eserlerini hem de Fransız yazarlarını okuyarak böyle bir ortamda büyür. Bunların yansımaları da eserlerinde görülür.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Refik Halit’in Fransız edebiyatını sevdiğini ve oradan beslendiğini söyleyerek şu tespitlerde bulunur:

“Refik Halit’in bütün hamule-i edebiyesi (edebi birikimi) Maupassant’ın romanlarından ibarettir. Loti ile hiçbir münasebeti yoktur. Çünkü onu tanımaz ve sevmez bile. O zaten Fransız ve Osmanlı muharriri üdebası içinde hiç kimseyi sevmez. Onun için sadece bir Maupassant mevcuttur. Çünkü, Maupassant’da hayat ve cinnet vardır. Refik Halit ise deli olmadan ölen kimselere akıllı diyemez. Hugo’yu adi, Musse’yi budala bulur. Daudet’den çekinir, Zola’dan öğrenir, Goncourt’lardan nefret eder, bilhassa Goncourt’lara karşı pek kindardır. Çünkü... Goncourt’lar Maupassant’ın aleyhine yazmışlardır.”⁴³

Refik Halit Karay, gazeteciliğe başladığı yıllarda yetiştiği dönem gereği ve Galatasaray Lisesinde öğrenim görmesinin etkisiyle Fransız kültürü ve edebiyatıyla beslenmiştir. Abdülhamit döneminde Fransız İhtilali ile ilgili eserleri de okumuştur. Bu eserlerin onun düşünce dünyasının biçimlenmesinde çok etkili olduğu açıktır. Zira bizzat kendisi şunları söylüyor:

“Abdulhâmit saltanatının son günlerinde ben Fransız ihtilâlini okumuş, cüret, cüret, daimâ cüret cümlesini Fransızca’dan ezberlemiştim. ...Ruhumda, her nedense, Osmanlı edebiyatının geçmiş devirlerine karşı derin bir alakasızlık var.”⁴⁴ diyerek Divan ve Tanzimat eserlerine ilgi duymadığını, Fransız edebiyatıyla meşgul olduğunu belirtir.

---

⁴² Aktaş, Şerif, Refik Halit Karay, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 10.

⁴³ Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, “Yeniler-Refik Halit”, Eşref, 18 Şubat 1909, s. 51.

⁴⁴ Karay, Refik Halit, İlk Adım, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1941, s. 9-20.

Ali İhsan Kolcu ise Refik Halit Karay'ın Türk öykücülüğündeki devrimci niteliğini şu güzel tespitle ortaya koymaktadır:

“Öyküyü memlekete, memleketi öyküye sokan Refik Halit Karay... .. Millî Edebiyat dönemi öykücüleri genelde Maupassant tarzı vak'a öyküsüne bağlı kaldılar. Ömer Seyfettin, Yakup Kadri, Reşat Nuri, Halide Edip ve Refik Halit bu tarz öyküyü sürdürürler”⁴⁵

Onun hikâyeleri, mekan, içerik ve üslup olarak dönemin hikâyelerinden ayrılır. Türk hikâyesinin dönüşümünde öncü bir yazardır. İstanbulla sınırlı olan hikâyeciliği Anadolu'ya taşımıştır. Mizah öyküleri yazarak işe başlayan yazar, metinlerinde memleketten insan manzaraları sunmuştur. Okuyuculara, kendilerini oradaymış gibi hissettirmiştir. Maupassant tarzı olay hikâyelerini de zaman zaman beklenmedik sonla bitirmiştir.

1.2. Gazetecilik Hayatı ve Edebiyat Anlayışına Etkisi

Refik Halit, bir yandan Hukuk Mektebine devam ederken bir yandan da memurlukta yükselir. Fakat 1908 yılında Meşrutiyet ilan edilir ve Refik Halit hem okulu hem de görevini bırakarak gazeteciliğe atılır. Gazetecilikle beraber hikâye denemelerine de girer. İlk hikâyesi “Ayşe'nin Talihi”ni yayımlar. Önceleri Servet-i Fünûn'da muhabirlik, mütercimlik yapar, sonrasında Tercüman-ı Hakikat gazetesinde maaş karşılığında hem tercüme yapar hem de yazı yazmaya başlar. Gözlem gücü ve gazeteci kimliği fazlasıyla beğenilir. Son Havadis gazetesini çıkarır. On beş sayı çıkan gazete iyi idare edilemediği için kapanır. Yazar, Fecr-i Âti topluluğuna katılır. Tiryaki Hasan Paşa ve Kaniye Müdafaası adlı piyesi sahnelenince büyük ilgi toplar.

“Hukuk mektebinde iken Meşrutiyet ilan edildi; hür meslek arzusuna kapıldım ve Maliye Nezaretindeki kalem efendiliğimi bıraktım... İki ay boş durmama razı olamayan kardeşim, aynı gün beni Babiâli karşısındaki “Servet-i Fünûn' matbaasına soktu. Ahmet İhsan aile dostu idi. Kendisini en küçük yaşından beri başardığı işlerden, her meslekten ve tok sözlerinden dolayı beğenirdim ve severdim. O tarihte Ser-

⁴⁵ Kolcu, Ali İhsan, Cumhuriyet Edebiyatı II, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum 2009, s. 13-14.

vet-i Fünûn, bir de günlük akşam nüshası çıkardığı için, önümdeki iki aylık bekleme devresini bu gazetede çalışarak geçirecek, boş durmamış olacaktım.”⁴⁶

Ahmet Hamdi Tanpınar, Refik Halit’in gazetecilik hayatına dair ve bu hayatın sanatına yansımalarıyla ilgili şu değerlendirmeleri yapar:

“Refik Halit’in sanatı hayatı ve tesiri gayet gariptir ve muayyen bir zamana aittir. Fakat hepsinin ilerlettiği dâvâ, dil dâvâsıdır. Refik Halit gazetecilikle işe başlamıştır. Kirpinin Dediklerinde ‘Kirpi’ Refik Halit’tir.

Hayatının üç merhalesi vardır. Bir, bu ilk devre, ikincisi sürgün devresi. Ziya Gökalp’in gayretleriyle Yeni Mecmua’da yazmak üzere affedilmesi, sonra millî cepheye karşı olması, zaferden sonra memleketten ayrılışı ve nihayet dönüş. Bu İstanbul çocuğu Anadolu’ya sürülünce değişti ve Memleket Hikâyelerini verdi. Kulak, göz, burun vardır, dış âlemi çok iyi alır ve verebilir, fakat iç âlemi yoktur.

Refik Halit’te Yahya Kemal’e yaklaşan bir dil zevki vardır. İstanbul Türkçesini bulmuştur. Yeni Mecmua’ya bakacak olursanız iki adamın üslûbuna hayran olursunuz: Refik Halit ve Ömer Seyfeddin. Refik Halit’in mizahının en mühim tarafı görmedir. Hikâyelerinde bir sembolün peşinden gidiyor.

İlk hikâyelerinde Maupassant’ın tam bir şakirdidir. Sonra Memleket Hikâyeleri gelir. “Koca Öküz”, Türk milletini temsil eder, tembeldir, hiçbir işe götüremez, yerinden kıpırdatamazlar, fakat ölüme kasabın arkasından gider. Milletten Enver Paşa arkasından Harb-i Umûmi’ye gidişi gibi. Fakat bu Enver Paşa hakkında haksız bir hükümdür.

... Yatık Emine’de biz Refik Halit’in sanatının insanileştiğini buluruz. Bu devir Rus edebiyatının cemiyetimize sızdığı devirdir. Refik Halit’te “sensuel ve sensitif” bir taraf vardır. Refik Halit’te cinsiyet meselelerine lüzumsuz ısrar vardır. Refik Halit sevememiştir. Bu devam etmiş, nihâyet sanatkâr kendisinden istifa ederek kurtulmuştur.”⁴⁷

---

⁴⁶ Aktaş, Şerif, Refik Halit Karay, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 12.

⁴⁷ Tanpınar, Ahmet Hamdi, Edebiyat Dersleri, Hazırlayan: Abdullah Uçman, Dergâh Yayınları, İstanbul 2013, s. 259-260.

Refik Halit Karay, yazı faaliyetlerinin içine bu şekilde Servet-i Fünûn dergisiyle girer ve Kalem dergisinde ‘Kirpi’ takma ismiyle yazılar yazar. Servet-i Fünûn, İstanbul Postası, Şiir ve Tefekkür, Rübâb gibi dergilere yazılar yazar. Servet-i Fünûn dergisinde gazetecilik deneyimi edinmek amacıyla para almadan tercüman olarak çalışır. Yine Tercüman-ı Hakikat gazetesinde düşük bir maaşla yazar ve çevirmen olarak çalışır, henüz yirmili yaşlarda iken de bu gazetede makaleleri yayımlanır. Daha sonra Arabacının Derdi yazısı büyük bir ilgi görür ve Refik Halit, derginin başyazarı olur. Tarih-i Devri Mebusan ve Kirpi Natüvan imzalı yazıları ile eski yazılarını bir kitapta toplar ve 1919 yılında Kirpinin Dedikleri adıyla yayımlar.

İttihat ve Terakki’ye karşı olan Refik Halit, Hürriyet ve İtilaf fırkası mensuplarının arasına katılır. Dolayısıyla iktidarda bulunan İttihat ve Terakki Partisi’nin ve hükûmetin aleyhinde yazılar yazar. Eleştirici, keskin ve sivri yazıları yüzünden daha sonra mücadeleciler ve sürgün bir hayat yaşamaya mecbur kalır. İttihat ve Terakki hükûmeti iktidardan düşer, Hürriyet ve İtilafçılar yönetime gelir. Servet-i Fünûn dergisinin sahibi Ahmet İhsan, Beyoğlu Belediyesi Müdürü olur. Refik Halit de maaş karşılığında belediyenin başkâtipliği görevine getirilir.

Bu sırada örf, âdet, gelenek, aile, iç siyaset, toplumsal hayattaki çıkmazlar gibi konulara yoğunlaşır. Refik Halit Karay, Tercüman-ı Hakikat’te çalışmaya başlayınca da bu sahadaki ilk denemelerini yayımlar. Refik Halit Karay, bu konuyu şu şekilde anlatır:

“Meşrutiyet ilan edilmişti; Fecr-i Âti kurulmuştu. Muhit’te bahsettiğim hikâyeye çıkmış, Resimli Kitap’ta bir sürü ufak nesir parçaları ve Servet-i Fünûn’ da çeşit çeşit yazılarımı intişâra başlamıştı; kendi aramızda tanınmış, belli başlılar arasına alınmışım. Hattâ gündelik Tercüman-ı Hakikat’e ara sıra başmakale bile yazıyordum; lâf değil! Ama, varak-ı mihr-i vefâyı (vefa güneşinin yaprakları) kim okur kim dinler?”

O esnada Kimler’in parlak devresi idi ve ona rakip olarak bir de Alem diye taklit bir mizah mecmuası çıkıyordu. Bir gün hiç unutmam, Rızapaşa yokuşunda mektep mubassırlarından (öğrencilerden sorumlu kişi) Muhtar Beyle karşılaştım, dedi ki:

– Alem’i çıkararak benim arkadaşımıdır; şuna yardım etsene...

– Ne münasebet, diye itiraz ettim; o mizah gazetesi... Benim mizahla ne alakam var.

– Hele bir tecrübe et, muvaffak olacağına eminim.

Acaba? Ertesi gün – yağmurlu, soğuk berbat bir kış sabahı- havadan, çamurdan, yolsuzluktan şikâyet eden bir mizah makalesi yazdım; hoşça bir şey oluvermişti, oynak ve kıvrak bir musahabe (sohbet)...

Gazeteye götüreyim mi? Bir daha okudum, başımı salladım, dudağımı büktüm, düşündüm ve kâğıdı yırtıp sobaya attım.

Mizah benim işim değildi.⁴⁸

1913 yılında Mahmut Şevket Paşa’nın ölümüyle Sinop’a, daha sonraki yıllarda ise Çorum, Ankara ve Bilecik gibi şehirlere sürülür, sürgünde birçok gözlemlerde bulunur ve kazanımlar edinir, Anadolu’yu yakından tanır ve Memleket Hikâyeleri’ni oluşturur. Kalem de bir aşama atlar. Hikâyeler aynı zamanda Anadolu edebiyatında bir çığır açar. Gerçek meseleler ve günlük olaylar üzerinden Anadolu’yu ve Anadolu insanını olayların merkezine yerleştirir. “Olayları ve kişileri en ince ayrıntısına kadar takip eder. Bir tablo yapar gibi hikâye yazar. Bu yüzden kendisine ‘ressam- muharrir’ diyenler bile çıkmıştır.”⁴⁹

Refik Halit Karay, Anadolu insanını da ince bir alayla ve eleştiriyle ele alır. İstanbul’u, kenar mahalleleri, Anadolu kasabalarını, Türkiye dışındaki toprakları, yoksul ve orta gelirli insanları, memurları, bürokratları, sürgünde bulunan kent kökenli kişileri gözlem gücüyle ve güçlü bir Türkçeyle anlatır. Çünkü gerçekçilik, görüleni ve somut olanı katıksız olarak ortaya koymayı gerektirir. Ali Canip Yöntem gerçekçiliğin esere yansımalarını şu biçimde anlatmıştır:

“Realist edebiyatta birinci rol müşahedenindir. Bu mektebe mensup muharrirler, ferdî hülyalarının, duygularını ifadelerinden vazgeçmişler, bütün dikkatlerini

⁴⁸ Aktaş, Şerif, Refik Halit Karay, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s 14.

⁴⁹ Yardım, Mehmet Nuri, Refik Halit Karay, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2002, s. 34.

“realite: Őeniyet”in tam ve aslına mutabık kopyasını göstermeye hasretmiŐlerdir. Onların telâkkisine göre bir adamın ihtirâsları, duyguları, dŐnceleri, mizacının, sınırlarının, “ veraset” ten mtehasıl fizyolojik vaziyetinin zaruri, mükedder bir neticesidir. İŞte romanlarındaki Őahısları bütün bu âmillerin mahsl olarak göstermek isteyen realistler, ekseriya hayatın çirkin ve mstehrek sahnelerini de teŐhir zaruretinde kaldılar.”⁵⁰

Ali Canip Yöntem’in ortaya koyduğu ilke ve kuralları Refik Halit Karay bilhassa Memleket Hikâyeleri ile Gurbet Hikâyelerinde başarılı bir biçimde uygulamıştır. Bu da onun sadece güçlü gözlemci yanını değil, aynı zamanda gözlemlediğini gerçekçi biçimde ortaya koyma yeteneğini de gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda yine Ali Canip Yöntem’in tespitleri çok dikkat çekicidir:

“1908 ‘den sonra, sadece ferdî temaları işleyen, dilde Servet-i Fünûn nesrinin bir devamı olan, sosyal hayat ve onun sorunları ile genellikle ilgisiz Fecr-i Atı hikâye ve romanlarının yanı başında; daha çok hayata ve sosyal meselelere yönelen, yapma dil ve slbu bir yana bırakarak konuşma dilini ve slbunu hâkim kılmaya çalışan yeni bir hikâye ve roman tarzının da hızla yer almaya başladığı görülür. Bu tarz roman ve hikâyeler arasında, Ebubekir Hâzım’ın Küçük Paşa (1910) adlı romanı ile Refik Halid’in Memleket Hikâyeleri (1919) gibi, vakaların geçtiği yerleri İstanbul’un dışına çıkararak sosyal sorunları daha geniş ve Şartları değişik çevreler içinde ele almaya çalışmıştır.”⁵¹

1.3. Sürgün Yılları ve Sanatına Etkisi

İttihat ve Terakki’den sonra, yönetime Hürriyet ve İtilaf Fırkası’nın desteklediği Ahmet Muhtar baŐkanlıĐında bir hükümet gelir. Refik Halit, mizahi yazılarına son vererek babasının köŐküne çekilir. Kısa bir süre sonra İttihat ve Terakki bir hükümet darbesi sonucu tekrar yönetime gelir. Muhalifler, Sadrazam Şevket Paşa’yı vurur ve olaylar sonucu İttihatçıların önemli ismi Cemal Paşa, bir liste hazırlar ve tutuklamalara başlar. Sürgün listesi içerisinde Refik Halit’in de ismi de vardır. Refik Halit ya-

⁵⁰ Ali Cnp Yöntem, Yeni Türk Edebiyatı zerine Makaleler, Hazırlayanlar: Ahmet Sevgi, Mustafa zcan, Sözler Basın Yayın Dağıtım, Konya 1995, s. 703.

⁵¹ Akyüz, Kenan, Modern Türk Edebiyatının Ana izgileri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2014, s. 179.

kalanır ve sekiz yüz kişilik bir kafiye ile 1913 yılında Bahricedit adlı vapura bindirilir Sinop' a sürgün edilir. Birçok insan ve yazar Refik Halit ile birlikte birçok insan aynı akıbeti yaşar.

“Bodrum ve daha çok Sinop şehri, II. Meşrutiyet devrinin Fizan'ı vazifesini görmüştü. Bahricedit vapurunun kalabalık yolcuları arasında, İttihat ve Terakki'ye itaati tescil edilmemiş hemen hemen bütün muharrirler ve muhalifler bulunuyordu. Bu yolcular içinde, Refik Halit'den başka, Mustafa Suphi, Amasya eski mebusu ve kıdemli Jön Türklerden İsmail Hakkı Paşa, Ahmet Ferit, Dr. Celâl Paşa, Refi Cevad ve arkadaşı Pehlivan Kadri ile Evkaf Müzesi Müdürü Abdulkadir bulunuyordu. Bodrum'a sürülmüş olanlar da bir müddet sonra, şehrin İtalyanlar tarafından bombardımanı üzerine, Sinop'a gönderilmişlerdi. Burada bulunan mahkûmlardan Şihlîli Mustafa Ağa, kendisinin burada ve daha sonra Çorum'da vekilharçlığını ve muhafızlığını yapmıştı.”⁵²

Refik Halit ise Sinop sürgününden önceki uçarı, toy ve havai hayatını şu şekilde dile getirir:

“Pek toydum, gazeteci idim, memurdum, cebimde beş on altınım vardı, kendi havamda gezer, tozar Beyoğlu'nda yatar, kalkar, ömrümü eğlence ile yıkar yatarımdım. Geceleri iki üç saat ancak uyuyabilir, gündüzleri de hem işime yetişir, hem keyfime vakit bulurdum. Kadın peşinde koşar, tutuşurdum. Severdim, sevilirdim, yorardım, yorulurdum; hülâsâ gençtim, damlardan aşar, duvarlara tırmanır, karlarda yatar, gözüm camlarda dolaşırdım. Bir hâle gelmişim ki büsbütün iğne ipliğe dönmüş, sönmüş, sararmış, öksürüklü ve romatizmalı olmuşum.”⁵³

Refik Halit, sürgün olarak gittiği Sinop'ta babasının da maddi desteği ile çok sıkıntı çekmez. Kendisiyle beraber Sinop'a sürgün edilen Dr. Celâl Paşa'nın kızı Nâzıma Hanım ile nikâhlanır ama dünya evine girmez. Celâl Paşa affedilir, İstanbul'a gönderilir, kızı da onunla birlikte İstanbul'a gider. Sonrasında Nâzıma Hanım

---

⁵² Aktaş, Şerif, Refik Halit Karay, Türk Dil Kurumu Yayınları, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 25-26.

⁵³ Aktaş, Şerif, Refik Halit Karay, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s.26.

ve Refik Halit, Ankara’da gizlice bir araya gelirler. Yakın arkadaşı Yakup Kadri’ye yazdığı bir mektupta Sinop’taki sürgün hayatını şu şekilde dile getirir.

“Sakın beni veresiye rakı içiyorum zannetme, babam sayesinde hamdolsun hâlîm vaktim yerindedir. Bir Rum kadının evinde pansiyonerim. Tuzlusundan tatlısına kadar hiçbir yiyeceğim eksik değil.”⁵⁴

Bu yıllarda Sinop’ta Rus tehdidi vardır. Refik Halit, Sinop’tan sonra 1916 yılında Çorum’a sürgün edilir. Yazar, bu sürgünü de şu şekilde anlatır:

“Birinci Cihan Harbi patladı; pahalılık başladı; daha kötüsü Rus torpidoları ikide bir limana girip deniz vasıtası namına bulduğunu batırdı. Menfîlerden çoğunu affedip İstanbul’a gençleri askere aldılar. Kasabada en ziyâde mimlenmiş, o miyânda ben kaldım. Kalanları da sahil şehrinde barındırmayı mahzurlu gördüklerinden Çorum’a yolladılar.”⁵⁵

Refik Halit, Çorum’da iken annesi ve babası ziyaretine gelirler ve bu ziyaret sırasında annesi üremi hastalığından vefat eder. Annesi Çorum’da Hıdırlık Mezarlığı’na defnedilir. Yazar üzüntü içindedir. Refik Halit, Çorum’dan Ankara’ya naklini ister. Vali Reşit Bey bunu kabul eder ve yazarı Ankara’ya aldırır. Refik Halit, üç ay da burada kalır. Ankara’da oturduğu ev yanar ve Talat Paşa’ya müracaat ederek sonra naklini Bilecik’e ister. İsteği kabul görür. Artık Bilecik’ten memnundur. Bilecik’i şu şekilde anlatır yazar:

“Tarihimizin bu sevimli beşiği karşısında sıhhatle muhabbetle iki sene geçirdim... Dağlarında dolaşır ve ne de olsa buraları istilâya, felâket ve faciâyâ saha olmaz derdim.”⁵⁶

---

⁵⁴ Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, Gençlik ve Edebiyat Hatıraları, Ankara 1969, s. 79.

⁵⁵ Aktaş, Şerif, Refik Halit Karay, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 27.

⁵⁶ Karay, Refik Halit, age, s. 28.

1.4. Eserleri

Refik Halit Karay, Memleket Hikâyeleri ve Gurbet Hikâyeleri eserleri sayesinde daha çok bir hikâyeci olarak tanınmasına rağmen edebiyatın hemen her türünde eser vermiş velut bir yazardır.

1.4.1. Hikâyeleri ve Hikâyeciliği

Refik Halit Karay, Maupassant tarzında kaleme aldığı hikâyelerini “Memleket Hikâyeleri” ve “Gurbet Hikâyeleri” adlı kitaplarda toplamıştır. Yurt dışı sürgününden döndükten sonra uzun anlatıya yöneldiği için yazarlığının ikinci döneminde hikâye türünden uzaklaşmıştır.

1.4.1.1. Memleket Hikâyeleri

İlk baskısı 1919 yılında yapılan “Memleket Hikâyeleri” adlı kitap on sekiz hikâyeden oluşmaktadır. Hikâyelerdeki olaylar, İstanbul’un kenar semtlerinde, Anadolu’nun farklı köy ve kasabalarında geçer. Refik Halit, Memleket Hikâyeleri’nde Anadolu’daki halkın cahilliği, devletin halk üzerinde bir yetkiye sahibi olamayışı, işlerine gereken ciddiyeti göstermeyen devlet memurlarının günlerinin tamamını eğlenceyle geçirmesi, yolsuzluklar, yoksulluklar; yalan, dolandırma, rüşvet, gurur, adaletsizlik, ahlaksızlık, kurnazlık, bozuk devlet düzeni, kadın-erkek ilişkileri, Anadolu halkının ve insanın zayıf noktaları, gülünç durumları; patron-işçi, yöneten-yönetilen ilişkileri; memurların halka karşı tutumları gibi konular ele alınır. Kahramanlar kasaba halkı, köylüler, genç kızlar, çocuklar, memurlar, esnaf vesairedir. Meşrutiyet’in ilanından sonra iyice gün yüzüne çıkan toplumsal sorunlar ve toplumsal gerçeklikler gerçekçi bir bakış açısı ile anlatılır. Refik Halit bu eseriyle daha evvel değinilmeyen konuları işleyerek kendisinden sonraki yazarlara öncülük etmiştir. Yazar, hikâyeyi yazdığı yeri ve tarihi her hikâyenin altına not düşmüştür.

Memleket Hikâyeleri’nin dili yalındır, halkın günlük kullandığı dildir. Çünkü hikâyelerdeki kahramanlar da Anadolu insanıdır.

Hikâyelerde klasik hikâye yöntemi kullanılmıştır. Bu da Refik Halit’in kabul ettiği Maupassant tarzı hikâyenin bir getirisidir. Yazar, Yatık Emine ve Şeftali Bahçeleri gibi bazı hikâyelerde çok ayrıntılı çevre tasvirlerine başvurmuştur. Bu tasvirler

boşuna değildir, zira yazar bunlar sayesinde zamanı, mekânı ve kahramanları belirler. Olay örgüsünde asıl konu, gelişme kısmında meydana çıkar. Yazar, gelişme kısmında ustaca sürprizler ile okuyucuyu şaşırtmayı da başarır.

Memleket Hikâyeleri'nde şu anlatılar yer almaktadır:

1. Yatık Emine
2. Şeftali Bahçeleri
3. Koca Öküz
4. Vehbi Efendi'nin Şüphesi
5. Sarı Bal
6. Şaka
7. Küs Ömer
8. Boz Eşek
9. Yatır
10. Komşu Namusu
11. Yıldı Bir
12. Hakkısükût (Sus Payı)
13. Kuvvete Karşı
14. Cer Hocası
15. Garip Bir Hediye
16. Bir Taarruz
17. Ayşe'nin Talihi
18. Garez

1.4.1.2. Gurbet Hikâyeleri

İlk baskısı 1940 yılında yapılan “Gurbet Hikâyeleri” kitabında on yedi hikâye mevcuttur. Bu hikâyelerde yakın ve uzak ülkelerle ilgili meseleler ele alınmıştır.

Olaylar Sibiry'a'da ve Orta Doğu'nun Halep, Beyrut, Şam, Lübnan, Rakka gibi Arap şehirlerinde geçmektedir. Çünkü bu hikâyeler, Refik Halit Karay'ın sürgün yıllarında yaptığı gözlemlerden ortaya çıkmış eserlerdir.

“Gurbet Hikâyeleri”nde Birinci Dünya Savaşı'nın acıları, Balkan Savaşları'nın tragedyaları ve umutsuzlukları; kadınlara karşı yapılan insanlık dışı muameleler, kadın-erkek ilişkileri, sürgündeki insanların memleketlerine duyduğu özlem anlatılır. “Gurbet Hikâyeleri”ndeki anlatılar, “Memleket Hikâyeleri”ne nazaran daha kısadır. Ancak kahramanlar arasında benzerlik vardır. Gurbet Hikâyeleri'nin ana kahramanları, ülkesinden ayrılmak zorunda kalan insanlardır ki bu insanlar bir şekilde karşılaşır, dost olurlar ve ortak bir paydada buluşurlar. Gurbet Hikâyelerindeki ikincil kahramanlar ise askerler, aşiret reisleri, Arap şeyhleri, bedeviler, köy ağaları, casuslar, gayrimüslimlerdir. Anlatılarda ana dili özlemi, vatan hasreti gibi konular temalaştırılarak işlenmiştir. Ancak temel konu elbette gurbet özlemidir. Çünkü Refik Halit, çektiği derin vatan hasretini bu hikâyeler üzerinden sunmuştur okuyucuya.

“Gurbet Hikâyeleri”nde mizah unsurları, “Memleket Hikâyeleri”ne nazaran çok daha azdır. Çünkü yazar sürgündedir, yalnızdır ve özlemlidir; bu duyguların etkisiyle yazılarında alaylı ifadeler yer vermez. Hikâyelerin dili de “Memleket Hikâyeleri”nin diline kıyasla biraz daha ağırdır. Çünkü hikâyelerdeki olayların önemli bir kısmını yazar bizzat yaşamıştır ve dolayısıyla anlatılara da anlatıcı-yazar olarak kendi dilini yansıtmıştır.

Refik Halit, “Gurbet Hikâyeleri”nde Halep ve Beyrut şehirlerindeki gözlemlerini ve tanıklıklarını anlatmıştır; dolayısıyla oradan memleketine bakmıştır.

“Kitap yazınsal değeri yanında oldukça zengin tarihsel, sosyolojik tanıklıkları içerir. Osmanlı'nın yıkılışı, Arapların Osmanlı'dan kopuş sonrası yaşadıkları derin değişiklik ve çarpılma bir edebiyatçı gözüyle metne aktarılır. Karay, sürgünleri hep bir verime dönüştürdüğü için ‘Refik Halit’i sürmeli ki yazsın...’ diyenler bile çıkmıştır. O da anılarında; ‘dokuz köyden kovulduğunu’, ‘kabına sığmazlık çağını sürgünde

geçirmesine karşın, pek çok sürgün gibi ölü, sönük, sünepe, yılmış verimsiz kalmadığını, bunu ‘verime’ dönüştürdüğünü belirtir”⁵⁷

Şerif Aktaş, “Gurbet Hikâyeleri”ni de kendi içerisinde yazılış tarihlerine göre iki sınıfa ayırmaktadır:

“1. Yurt dışında geçirdiği senelerde kaleme aldığı hikâyeler (1930-1937) 2. Yurda döndükten sonra gurbet yıllarına ait hatıraları değerlendirerek İstanbul’da yazdığı hikâyeler (1938-1939)”⁵⁸

“Gurbet Hikâyeleri” kitabında şu anlatılar yer almaktadır:

1. Yara
2. Eskici
3. Antikacı
4. Testi
5. Fener
6. Zincir
7. Gözyaşı
8. Keklik
9. Akrep
10. Köpek
11. Lavrens
12. Çıban
13. Kaçak
14. Güneş
15. Hülle

---

⁵⁷ Necip Tosun’dan Aktaran: Arıcan, Osman ve Şener Merve, Refik Halit Karay’ın ‘Gurbet Hikâyeleri! Eserinde Öne Çıkan Temalar, s. 20.

⁵⁸ Aktaş, Şerif, Refik Halit Karay, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 55.

16. İstanbul

17. Dişçi

* * *

Refik Halit Karay, hikâyelerinde olaylardan ve olayların içerisindeki tiplerden hareketle sosyal hayat içerisindeki gülünç durumları anlatmıştır. “Memleket Hikâyeleri”, Türk hikâyeciliğinin gelişmesine ciddi katkılarda bulunmuştur. Mehmet Nuri Yardım’a göre eser, “Anadolu’yu ve Anadolu insanını işleyen ilk eserdir, klasik tarzda yazılmış olan hikâyelerde olaylar, kahramanları konuşurmak yerine yazar tarafından anlatılır, hikâyelerin tamamı üçüncü şahıs tarafından tahkiye edilirken, giriş-gelişme- sonuç kompozisyonu uygulanır.”⁵⁹

Refik Halit Karay’ın hikâyelerini yazılış sırasına göre tahlil eden Şerif Aktaş, söz konusu sıralamayı da şu şekilde yapar:

- “1. Fecr-i Âti yıllarında yazılmış hikâyeler (1909-1910)
2. İlk sürgün yıllarında Anadolu’da kaleme aldığı hikâyeler (1915-1918)
3. İlk Sürgün yıllarına ait hatıraları değerlendirerek İstanbul’da yazdığı hikâyeler (1918-1919)
4. Yurt dışında geçirdiği yıllarda kaleme aldığı hikâyeler (1930-1939)
5. Yurda döndükten sonra, gurbet yıllarına ait hatıraları değerlendirerek İstanbul’da yazdığı hikâyeler (1938-1939)”⁶⁰

Şerif Aktaş Memleket Hikâyeleri’nin bütününde görülen özellikleri şu şekilde sıralamaktadır.

“1. Olaylar, İstanbul’un kenar semtlerinde, kasaba veya köylerinde geçmektedir.

2. Kahramanlar genellikle, orta sınıfa mensup insanlarla, memurlar arasından seçilmiştir.

---

⁵⁹ Yardım, Mehmet Nuri, Refik Halit Karay, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2002, s. 49-50.

⁶⁰ Aktaş, Şerif, Refik Halit Karay, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 55.

3. Hikâyeler uzun ve dikkatli gözlem neticesi tespit edilmiş, halkın ve orta sınıfa mensup insanların yaşayışını verecek tipler üzerine kurulmuştur.

4. Bu yazılarda, insanları harekete sevk eden cinsel hisler ve maddi menfaat endişesidir.

5. Peyzaj, dekor ve portreler genellikle olayın akışını, kişinin ruhsal yapısını ortaya koyacak tarzda kaleme alınmıştır.

6. Genellikle hikâyelerde anlatılan olaylar, kötü sonla biter.

7. Kadınlar, orta sınıf halk tarafından, cinsel arzuları ve cazibeleriyle tanınır.

8. Bu hikâyelerde karşılaşma veya çatışma üzerine kurulmuş olay ve kişiler bir amaç için seçilmişlerdir.

9. Gerilim, metnin farklı parçalarını bir arada tutmaya hizmet ettiği gibi okuyucunun da dikkatini metin üzerine çeker.

10. Olay, kişi ve mekân ilişkisi sürdürülen hayatta yaşanan ve karşılaşılanlardan hareketle düzenlenmiştir.”

Çoklukla düz bir çizgi hâlinde gelişen bir olay örgüsü barındırması dolayısıyla Memleket Hikâyeleri’nde yer alan anlatılar birer olay hikâyesi, diğer bir deyişle Maupassant tarzı hikâyedir. Bütün olaylar realist bir biçimde işlenmiştir. Refik Halit Karay, Fransız edebiyatından Batı’dan aldığımız Maupassant tekniğini kendi coğrafyamızın insanına ve kendi insanımızın sorunlarına başarıyla uygulamış bir yazardır. Hikâyelerinde Anadolu insanının sesini, hayatını ve ruhunu yansıtmıştır. Edebiyatımızda onun sayesinde hikâye türü, bilhassa Maupassant tarz hikâye büyük aşama kaydetmiştir. Zira Refik Halit, genelde Batı edebiyatına, özelde ise Fransız edebiyatına oldukça hâkimdir. Bilhassa Fransız edebiyatını yakından takip etmiştir. Memleket Hikâyeleri’nde yazar, Batı edebiyatından öğrendiklerini, özellikle de gerçekçiliği edebiyatımıza uygulamıştır. Bu hikâyelerde kahramanlar arasında bir karşıtlık söz konusudur. Ancak kahramanlar sadece Anadolu coğrafyasından seçilmiştir.

Şerif Aktaş’a göre bu hikâyelerin bariz özelliği şudur:

“Eserin aslını teşkil eden olayın başlangıcının belli, sonucunun şaşırtıcı olması; okuyucuda ıstırap duygusunu tahrik edecek konuların işlenmesi ve sağlam kuruluşlu olmalarıdır. Bu yazıların planları küçük bir romanı düşündürür. Olaylar, cemiyet ve insan karakterlerine ait hususiyetleri aksettirecek tarzda seçilmiş; akli bir sıraya göre tanzim edilmiştir. Kahramanların bütün karakterlerinin anlatılmak istendiği bu hikâyelerde, vakanın akışı bir yerde okuyucuyu merakta bırakır, eserin devamında bu düğüm çözülür. Gözleme özel surette ehemmiyet verilmiştir.”⁶¹

İsmail Çetişli'nin, Maupassant tarzı hikâyenin yani olay hikâyesinin özellikleri olarak belirlediği şu hususları Memleket Hikâyeleri başta olmak üzere Refik Halit Karay'ın bütün hikâyelerinde olgun biçimde görmek mümkündür:

“Maupassant tarzı hikâyenin önemli özelliği vak'asında karşımıza çıkar. Bu tarzın hikâyeleri, çok büyük ölçüde olay örgüsü üzerine kurulurlar. Olay örgüsü, metnin iskeletini teşkil ettiğinden hikâye gücünü vak'adan alır. Üstelik rastgele seçilmemiş veya alelâde olmayan bu vak'a, geniş ölçüde entrikalı yapıya yaslanır. Bütün vak'a halkaları, böyle bir gerilimi hazırlamakla görevlidir. Birtakım iniş çıkışlarla, düğümlerle okuyucunun merak duygusu ayakta tutulmaya çalışılır. Olay örgüsü anî ve şaşırtıcı bir sonla biter. Israrla büyük çatışmalara ve entrikalara sahip olması istenilen Maupassant tarzı hikâyede hayattaki çatışmalar, yoğunlaştırılarak metne taşınır. Olay örgüsünün bitmesi ile birlikte, kurulan itibarî âlemdeki hayat da sona erer.

Güçlü bir mekân insan ilişkisi, Maupassant tarzı hikâyenin bir başka özelliğidir. Onda insan, çevrenin ayrılmaz bir parçasıdır ve mekân onun karakterinin şekillendirilmede önemli bir fonksiyona sahiptir. Bu sebeple mekân tasviri önem kazanır.

Belirtilmesi gereken bir başka nitelik; Maupassant tarzı hikâyede teferruatlı bir anlatımın esas teşkil etmiş olmasıdır. Anlatıcı hangi tarz olursa olsun, geniş imkânlarla sahiptir. Açıklama, tasvir ve tahlil gibi belli başlı anlatım tarzlarıyla kaleme alınmış olan hikâyede, okuyucunun muhayyilesine fazla bir şey bırakılmaz.”⁶²

---

⁶¹ Aktaş, Şerif, Refik Halit Karay, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 73.

⁶² Çetişli, İsmail, Metin Tahlillerine Giriş 2 Hikâye- Roman- Tiyatro, Akçağ Yayınları, s. 31-32.

Refik Halit Karay, Fransa'ya seyahat eder, dil öğrenir ve Fransa'nın kültürünü yakından tanır. Kendinden önceki edebiyat anlayışlarına, özellikle Divan Edebiyatı ile Tanzimat Edebiyatı'na biraz mesafeli durur. Fransız edebiyatından öğrendiklerini yeni bir biçime sokarak Anadolu coğrafyasına uygular. Refik Halit Karay, Fransız yazar Maupassant ile ilişkisini şöyle açıklar ki bu her şeyi açık seçik ortaya koymaktadır. "Maupassant benim üstadımdır."⁶³

---

⁶³ Yaşar, Hüseyin, Guy de Maupassant'ın 'Sicim'iden Refik Halit'in 'Vehbi Efendi'nin Kuşkusuna İzler", Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, S.16, Bahar 2012.

İKİNCİ BÖLÜM

REFİK HALİT KARAY'IN HİKÂYELERİNİN TEMA İNCELEMESİ

2.1. Giriş

Bu bölümde Refik Halit Karay'ın Memleket Hikâyeleri ve Gurbet Hikâyeleri adlı kitaplarında yer alan otuz beş hikâye temaları açısından ele alınacaktır. Söz konusu incelemeye geçmeden önce Refik Halit Karay'ın söz konusu iki kitapta yer alan hikâyelerini konu bakımından sınıflandırmak faydalı olacaktır. Mehmet Nuri Yardım, Refik Halit Karay'ın hikâyelerini konularına göre ana hatlarıyla şu şekilde tasnif etmiştir:

“1. Aile, sevgi, kadın ve aşk konulu hikâyeler: Bu hikâyelerde toplum hayatında yaşanan çelişkiler, kişilerin çıkmazı, toplum- fert çatışması anlatılır. Duyguların ön planda olduğu bu hikâyelerde kişilerin ezik, zayıf karakterli olmalarına karşılık fazilet, doğruluk ve iyiliklere dikkat çekilir. Yatık Emine, Şeftali Bahçeleri, Kuvvete Karşı, Komşu Namusu, Sarı Bal bu gruba dâhil hikâyelerdendir.

2. Vatan, memleket hasreti ile dil ve hürriyet sevgisini işleyen hikâyeler: Bu hikâyelerde de vatanından uzak bir insanın hasret duyguları ile hürriyetin değeri ve ana dil sevgisi işlenir. Eskici, Bir Taarruz, Kaçak, Zincir ve İstanbul gibi hikâyeler de bu gruba girer.

3. Saflık ve cehaleti ele alan hikâyeler: Bunlarda ise bazı insanların saflığı, menfaatçiliği, cahilliği, bilgisizliği ve fazilet yoksunluğu anlatılır. Yatır, Testi, Boz Eşek, Fırat Kayıkçıları ve Fener hikâyeleri.

4. Tip-karakter-olay hikâyeleri: Değişik tip ve karakterdeki insanların, farklı olaylar karşısındaki tavırları, tutumları sergilenir bu hikâyelerde. Küs Ömer, Garip Bir Hediye, Dişçi, Ayşe'nin Talihi, Yara, Çıban ve Keklik'te görüldüğü gibi.”⁶⁴

---

⁶⁴ Yardım, Mehmet Nuri, Refik Halit Karay, Hikmet Neşriyat, İstanbul, 2002, s. 31-32.

2.2. Memleket Hikâyelerinin Tematik Açıdan Tahlili

Refik Halit Karay, Memleket Hikâyeleri ile Anadolu'nun sesini ve ruhunu edebiyata yansıtmakla kalmamış, aynı zaman genel olarak Türk edebiyatında, özel olarak ise Türk hikâyeciliğinde yepyeni bir çığır da açmıştır. Dolayısıyla Memleket Hikâyeleri'nin temaları da Anadolu coğrafyası kadar, Anadolu insanı kadar çeşitlilik ve renklilik gösterir.

2.2.1. Yatık Emine

Yatık Emine,⁶⁵ Feneryolu'nda 1919 senesinde kaleme alınmıştır.

2.2.1.1 Hikâyenin Özeti

Yatık Emine Ankara'da fahişelik yaparak hayatını kazanmaktadır. Bu yüzden de şehir merkezinde sürekli olayların çıkmasına sebep olmaktadır, yani bitip tükenmez uygunsuzluklara sebebiyet vermektedir. Olayların artması üzerine Emine'nin ilçe merkezinden başka bir yere gitmesini engellemek için Kaymakam, Jandarma Bölük Komutanına emir gönderir. Emirde ayrıca kasabanın ahlakının bozulmaması için gerekli önlemleri almasını da ister. Jandarma Bölük Komutanı Dal Sabri'dir. Sabri ilk olarak Yatık Emine'yi yanına çağırır ve daha fazla olay çıkarmaması için kendisini uyarır. Yatık Emine bu uyarıya "tamam" der ve karakoldan uzaklaşır. Yatık Emine'nin bulunduğu ilçede halk sürekli tedirginlik içindedir, olayların sorumlusu saydığı Yatık Emine'yi dışlamaktadır. Hiç kimse ona ev vermek istememektedir ve hiçbir mahalle onu kabul etmemektedir. Yatacak bir yeri olmayan Emine, ilkin hapishanede kadınlar koğuşuna konulur. Ancak hapishanedeki kadınların çirkin tavırları ile karşılaşır, hatta iki mahpus tarafından dövülür. Bunun üzerine hapishaneden alınır ve hastaneye gönderilir. Orada daha iyi bir yaşam sürmeye başlar. Çünkü hastanede görevli Gürcü Server adında bir delikanlı Yatık Emine'ye yardımcı olmaktadır. Fakat Kaymakamlığın, Emine'nin hastaneden çıkartılarak kendisine bir ev tahsis edilmesi kararı Jandarma Komutanı Dal Sabriye ulaşır.

---

⁶⁵ Karay, Refik Halit, Memleket Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2018, s. 7-37.

Sabri, Yatık Emine'ye ilçenin uzak köşesinde bir yerde ev bulur, fakat evin içi boş, hiçbir eşyası yoktur. Yatık Emine burada sefil bir şekilde yaşamaktadır. Gürcü Server adındaki delikanlı Yatık Emine'ye gizli gizli yardım etmektedir, ayrıca evine eşya tahsis etmiştir. Yatık Emine kısa süreliğine de olsa güzel bir yaşam sürmüştür. Bir ara evi terk ettiğinde “Fahişenin eşyası mı olur?” bahanesiyle halk tarafından eşyaları yağmalanır. Yatık Emine yine sefalet içinde yaşamaya başlar.

Jandarma Dal Sabri Yatık Emine'ye acımaktadır. Yatık Emine'nin kendi hesabına ekmeğin alması için fırıncı ile konuşur. Fırıncı her gün Yatık Emine'ye bir ekmeğin vermektedir, fakat bir süre sonra hizmetli hile yapmaya ve “Daha demin verdim.” diyerek Emine'yi fırından kovmaya başlar.

Fırıncı, Emine'yi Sabriye şikâyet eder ve Emine artık fırından ekmeğin alamaz. Açlık, susuzluk, soğuk yüzünden hayat Emine için dayanılmaz bir hâl alır. Jandarma eri ile çavuşu evine vardıklarında Yatık Emine'nin cesedi ile karşılaşır. Yani Emine açlıktan ve soğuktan ölmüştür.

2.2.1.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Toplumsal hayatın ve bir arada yaşamın getirmiş olduğu birtakım kuralları vardır. Bunlardan bir tanesi de ahlak. Ahlak bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri, kuralları veya bireyin içinde yaşadığı toplumsal çevrenin törelerine uyma yetisidir.

Yatık Emine'de de ahlak, bireyin ve toplumun davranışlarını belirleyen genel kuralları olarak ele alınmıştır. Yazar da konuyu bu doğrultuda değerlendirmeye tabi tutmuştur.

Kaymakam tarafından gönderilen bildiriye Emine “uygunsuz takımından Yatık Emine” diye nitelendirilmiştir. Bu da toplumun değer yargılarının ve ahlak kurallarının ne kadar yüzeyselleştığını göstermektedir. Aslında “uygunsuz”luklardan büyük ölçüde sorumlu olan toplum, bu sorumluluğu üstünden atmak için yaftalama ve karama yolunu seçmiştir. Refik Halit, “ahlak” konusunu tahlil ederken esasen bu noktaya dikkatleri çekmek istemektedir.

Emine'nin kendine özgü bir güzelliği vardır. Refik Halit, Emine'nin özellikle gözlerine uzun uzun tasvirlerle dikkat çekmektedir. Emine'nin gözlerini, en önemli özelliği hırsını bir türlü yenemeyen, bir türlü cinsiyeti teskin edilemeyen, bir kısrak bakışıyla erkekleri süzerken insanın damarlarına bir ılık duygu yaymasıdır. Burada yazar, "ahlak" sorunsalına biraz da toplum gözüyle bakmakta ve aslında "suç"un yani ahlaksızlığın kaynağı olarak Emine'nin gözlerini, daha doğrusu Emine'nin kendisini göstermektedir. Bu da aslında üzerinde düşünülmesi gereken bir noktadır.

Yazar ahlaksızlığa daha fazla dikkat çekebilmek adına Emine'nin davranışlarından da bahseder. Ancak bu davranışlar ile mekân arasında bir ilişki kurma eğilimindedir. Şerif Aktaş bu ilişkiyi şöyle açıklar:

"Yatık Emine'ye kadar, kasaba hayatını konu alan her hikâyede daha çok eğlence yerleri; içki âlemlerine sahne olan çevreler üzerinde durulduğu hâlde; burada, hapisane, hastahane, memurların vazife şartları dışında toplanıp konuştukları ticarethaneler; orta sınıf halkın oturduğu mahalleler ve evler, kenar semtler, fırıncı ve bakkal gibi küçük esnafa ait iş yerleri; mevsimden mevsime değişen özellikleri, sabit vasıflar ile her sınıfa mensup kasaba halkının Yatık Emine gibi bir kadına karşı duyacağı hislerin ifadesine önem verilerek anlatılıyor."⁶⁶

Refik Halit Karay, Yatık Emine'nin ahlaksızlığını ve hayat kadını olmasını kader kurbanlığına bağlar yani Emine istemeden bu yola girmiştir:

"Hayatın dayanılmaz bir sarsıntısı bu kadını bir defa yere kapatmış, sonra her halkası başka biçim sıkıntı ve katlanıştan yapılma bir uzun, ağır zincir vücuduna dolanarak onu yaralıya bereliye sürüklemiş, paramparça etmişti. Bu manevi değil âdeta elle tutulur bir zincirdi. Bu benzetme değil, işin doğrusuydu. O her şeye ne derin bir boyun eğişle katlanmıştı."⁶⁷

Ancak belli ölçüde kişinin, büyük ölçüde ise toplumun sorumluluğunu ortadan kaldırmaya, bütün sorumluluğu "kader"e yüklemeye yönelik böyle bir bakış açısı gerçeklikle çok örtüşmez.

---

⁶⁶ Aktaş, Şerif, Refik Halit Karay, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara,2014, s. 67.

⁶⁷ Karay, Refik Halit, Memleket Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul,2018, s. 34.

Emine yaşadığı kasabada ilk zamanlarda topluma ahlaken aykırı değildir. Çünkü iş bulup çalışma düşüncesine sahiptir. Emine açlık, susuzluk, hastalık sıkıntılarıyla karşı karşıya kalır ve Server'in kendisine yakınlaşmasına müsaade eder. Emine, yalnızlaştığı için, evine gelen herkesi kabul eder ve işlediği, işlemediği her türlü suçta da boyun eğer. Emine, gece yarısı kapısına gelen Server'i evine alır. Yazar Emine ile Server'in pencere önündeki sohbetini şu şekilde nakletmektedir:

“İkisi de zihinlerinden geçen asıl düşüncelerine dalmış öyle, sessiz duruyorlar, bekliyorlardı. Server omuzlarını oynatarak: ‘Ayaz yapıyor be !’ diye söylendi. Emine bu fırsatın üzerine bir kedi gibi atılarak:

‘Gir içeri, kendini soğuklatırsın!’ diye cevap verdi.”⁶⁸

Emine ve Server arasında geçen bu konuşma toplumun ahlak kurallarına aykırıdır. Kadın ve erkeğin nikâhsız bir araya gelmesi, mahrem ilişkiye girmesi toplumun törelerine ters düşmektedir. En önemlisi ise dinî bakımından da hoş karşılanacak bir durum değildir. Dolayısıyla kasaba halkı Emine'yi dışlar yani ötekileştirir. Emine ise açlık ve evsizlik korkusu yüzünden erkeklere taviz verir. Bu durum onu zamanla “düşük kadın psikolojisi” ne sokar. Çünkü Emine sevdiği adamın yani Dal Sabri'nin kendisine sövmesinden ve hakaret etmesinden bile zevk alır bir duruma gelmiştir artık.

Hikâyenin ana kahramanlarından biri olan Dal Sabri; yakışıklı, ince, hoş bir delikanlıdır; en önemlisi yüksek bir utanma duygusuna sahiptir. Kıskançlık, utanma, çekingenlik gibi durumları mektepten çıkmış bu gençte görürüz.

Emine ilçeye sürgün edildikten sonra, Kaymakam sorunla ilgilenmesi için Dal Sabri'yi görevlendirir, bu görevlendirme sonrası Dal Sabri, Emine'ye karşı farklı duygular beslemeye başlar ve dolayısıyla onu hastane memurundan kıskanır. Yazar bu durumu çok açık ve öz biçimde ortaya koymaktadır:

“Sabri, etrafın sessizliğinden binanın loşluğundan cesaret aldı, birden başını çevirip gözlerini Emine'nin ta gözlerine dikerek:

---

⁶⁸ Karay, Refik Halit, Memleket Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2018, s. 28.

‘Nasıl, artık iyileştin mi?’ dedi.

Bu cümlede, bu seste istemeyerek fazla bir rikkat, bir samimiyet vardı; hemen değiştirdi.”⁶⁹

Dal Sabri, Emine’yi yeni bulduğu eve yerleştirir. Ancak Emine, hastanede bulunduğu rahat yatağı ve sıcak yemeği bu evde bulamaz. Refik Halit, Sabri’nin Emine’ye olan hislerini şöyle açıklar:

“Sabri, âdeta hoşlandığı Emine’ye için için kızgındı; gözlerini unutamıyordu; fakat o kadar seviyesi düşük, adi bir kadındı ki, elini sürebilmesine imkân yoktu; işte bu imkânsızlık onu böyle hain ve hasetçi ediyordu .”⁷⁰

Bir erkeğin kadına ilgi duyması toplum tarafından normal karşılanacak bir durumdur. Fakat burada kadının konumu ve statüsü topluma aykırıdır ve bu Dal Sabri için sorun oluşturmaktadır. Bundan dolayı ortaya çıkan tepki sonucu Dal Sabri, Emine’yi cezalandırmaktadır. Yatık Emine, Dal Sabri’ye karşı suç işlemediği hâlde cezaya maruz kalmaktadır. Aslında Dal Sabri’nin Yatık Emine’ye karşı muamelesi iş ahlakına uygun değildir, çünkü hiçbir suçu ve kabahati olmamasına karşın onu cezalandırmaktadır. Cezalandırmalar sonucu Emine farklı mecralara girer. Sözelimi Gürcü Server ile yakınlaşır ve aralarında tekrar toplumun değer yargılarına aykırı olan gayrimeşru bir ilişki başlar.

Emine hastanede Gürcü Server ile tanışır. Server, Emine’ye her türlü yardımda bulunur ve iyi davranır. Emine ile Server muhabbeti iyice ilerletir ve aralarında bir yakınlaşma başlar. Emine, Server’in hediyelerini kabul eder, onu evine alır ve birlikte bir gece geçirirler. Bu münasebet ilçede hemen yayılır ve durum jandarma komutanlığına kadar gider. Bu birliktelik ilçe halkını rahatsız eder. Server ilçeden sürgün edilir. Server, Emine’ye başlangıçta tamamen insanı duygularla ve iyi niyetli olarak yaklaşmıştır. Amacı kadına yardımcı olmak, onun sorunlarını çözmektir. Bu davranış biçimi toplumun değer yargılarıyla uyumsuzdur, fakat yardım edilen böyle bir ka-

---

⁶⁹ Karay, Refik Halit, age, s. 20.

⁷⁰ Karay, Refik Halit, age, s. 25.

dınla ilişki yaşamak toplum tarafından kabul görmemektedir. Bu bağlamda Server de toplumun genel ahlak kurallarıyla ters düşmektedir.

Nihai olarak anlatıda toplum içinde yaşanması her zaman mümkün olan bir olay ele alınmıştır.

“Bu eserde, düşkün fakat acıma ve sevmeye duygularıyla dolu bir kadının, aşırı namuslu, aşırı dindar görünüşleri fakat acıma ve sevmeye duygularından yoksun insanlar arasındaki acıklı hayatı anlatılmıştır.”⁷¹

Emine düşmüş bir kadın olmasına rağmen içinde hâlâ insani değerler taşımaktadır. Emine’yi hakir gören insanlar bu duyguları bile taşımamaktadır. Onu dışlayan insanlar aynı zamanda ondan faydalanmaya da çalışmaktadırlar. Bu durumda toplum kendi değer yargılarıyla çelişmektedir. Dolayısıyla gerçek ahlaksızlık ve düşkünlük de budur. Yazara göre asıl sorun Emine de değil, onu ahlaksızlığın merkezine yerleştiren toplumdur. Çünkü toplum Emine’yi dışlamaktadır, onu açlıkla ve yoklukla baş başa bırakmamaktadır. Yazara göre asıl ahlaksızlık Emine’yi dışlayan, ona baskı uygulayan toplumdur. Emine devlette görev yapan memurlar tarafından bile dışlanır, hakarete uğrar. Çünkü bu kasabada bir geri kalmışlık söz konusudur. Toplum, Emine’nin şahsında kadına cinsel bir nesne nazarıyla bakmaktadır. Bu bakış açısı gücü ve kanunu temsil eden devlet memurlarında da aynen mevcuttur. Bu sapkın bakışlarını örtmek için de Emine’yi “namus” kavramına göre yargırlar. Halk o kadar yozlaşmış ve cahildir ki Emine öldükten sonra bile onun bedeninden faydalanmaya çalışır.

Toplumun genel geçer yargısına göre erkeği baştan çıkararak kadındır, hâliyle Emine bütün kötülüklerin kaynağı ve günah keçisi ilan edilir.

Yatık Emine hikâyesi bir hayat kadınının toplum tarafından ölüme itilmesini anlatmaktadır. Hikâyenin sonunda insanlığın tamamen yok oluşu gözler önüne serilir. Emine’yi evinde ölü bulan iki adam Emine’nin ölümünden asla üzüntü duymaz; bu yetmiyormuş gibi ölmüş bir kadın bedeni üzerinden cinsel fanteziler kurar. Yazar

---

⁷¹ Kudret, Cevdet, Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman, Varlık Yayınları, İstanbul 1967. s. 170-171.

bu şekilde “namus” ve “ahlak” kavramlarının nasıl yozlaştığını ve toplumda erkekler lehine nasıl baskı aracı hâline getirildiğini de açık seçik ortaya koymuştur.

Hikâyenin teması; cinsel kimliğiyle öne çıkan ve bakışlarıyla cinsel duygular uyandıran bir kadının; sözde ahlaklı görünen, fakat ahlaki değerleri düşük bir toplum tarafından, yalnızlıkla, açlıkla, soğukla imtihan edilmesi, dışlanarak ötekileştirilmesidir.

Yatık Emine hikâyesinde, toplumdaki kadınların hemcinsleri tarafından kiskanılmasının bireyi daha da yalnızlaştırdığı temasının da bulunduğunu söylemek yanlış olmaz. Çünkü kahramanlar, kıskançlık duygusu etkisiyle birbirlerine tepki verirler. Örneğin; Emine hapishaneden atılınca ihtiyar kalem odacısı onu evine alır, bunun haberini alan kadınlar da olayı izlemek için onun evine gelirler. Mahalledeki kadınlar, kalem odacısının karısını dolduruşa getirerek Yatık Emine'nin üzerine sürerler. Kalem odacısı da bu hareketlere ve söylemlere dayanamaz ve Emine'yi kapının önüne koyar. Kıskançlıklarının kurbanı olan kadınlar ve kadına cinsel obje gözüyle bakan erkekler, zaten yalnız olan bir kadını iyice yalnızlaştırır.

2.2.2. Şeftali Bahçeleri

Şeftali Bahçeleri⁷², 1919 yılında Feneryolu'nda yazılmıştır.

2.2.2.1 Hikâyenin Özeti

Hikâye, Akdeniz kıyılarındaki bir kasabanın tabiat tasviri ile başlar. Bu küçük kasabada iklim çok yumuşaktır, yaz günlerinde her yeri şeftali kokuları sarmaktadır. Kasabaya yerleşmiş devlet memurları, akşamüstleri çoğunlukla deniz kıyısına eğlenmeye giderler. Oyun, eğlence, türlü türlü yiyecekler, içecekler ve çalgılar bu akşamların vazgeçilmez alışkanlıkları olmuştur. Burası Anadolu'nun Sadabad'ıdır. Sazlar çalınır, gazeller söylenir ve her türlü keyif düşkünlükleri yaşanır. Bu küçük kasabaya tayini çıkan memurlar buranın eğlencelerine, zevk ve sefasına alıştıktan sonra buraya yerleşerek havuzlu, kameriyeli evler yaptırmaktadırlar. Devrin İstanbul'da

---

⁷² Karay, Refik Halit, Memleket Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2018, s. 38-49.

hoş görmediği eğlenceler burada rahatlıkla yapılmaktadır. Eğlence meclisleri yüzünden memurlar resmî işleri tamamıyla boşlarlar.

Bir gün kasabaya tayinle Agâh adında yeni bir yazı işleri müdürü gelir. Agâh, kasabaya geldiği ilk gün dairede ikinci vakti kimsenin olmamasına, herkesin keyif ve eğlencede olmasına şaşırır. Çünkü kendisi idealist bir kişidir. Mülkiyeden çıktuktan sonra Avrupa'ya kaçmış, İstanbul'a gelince dört ay boyunca nezarete alınmış ve daha sonra Anadolu'da bu işe atanmıştır. Bu memuriyetiyle bu kasabayı düzeltmeye, memleketine ıslahat, teşkilat gibi konularda ciddi anlamda hizmet etmeye, kocaman işler yapmaya, herkese parmak ısırtacak eserler çıkarmaya karar vermiştir. Fakat onun aksine kasabadaki herkes miskindir ve eğlence düşkündür. Mutasarrıf, Agâh Bey'e ilk gün rahatına bakmasını söyler. Evkaf memuru daha da ileri giderek eğlenmesi için ona bütün imkânları sağlayabileceğini ima eder. İlk günler bu tekliflerin hepsine direnir, kasabada yalnız kalmasına rağmen bu eğlencelere katılmaz. Sıkıntıdan boğulur, çünkü dairede kimse olmadığı için o da çalışmaz. Sonra hiçbir idealini burada gerçekleştiremeyeceğini anlamaya başlar.

Bir gün muhasebeci dayatır, illa da şeftali bahçelerine gelmesini ister. İkinciüzeri bir merkebe binerler. İğde, böğürtlen, şeftali ağaçları ile süslü, su sesleri içindeki bahçelere giderler. Eğlenirler, yerler, içerler, havuzda yüzerler. Şeftali kokuları Agâh Bey'in sinirlerini gevşetir ve artık oradaki kızlara istekli bir gözle bakmaya başlar. Agâh Bey o günden sonra hiçbir eğlenceyi kaçırmaz. Sahile daha rahat inebilmek için diğer memurlar gibi o da bir merkep alır. Agâh Bey artık hiç çalışmak istememektedir ve eğlencelerden daireye gidecek vakit bulamamaktadır. Kasabaya geldiği ilk günkü yalnızlığını, çalışma aşkını düşündükçe kendine gülmekte ve "Toyluk, ne yaparsın ?.." demektedir.

2.2.2.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Hikâyede yozlaşma, tembellik, ciddiyetsizlik konuları işlenmiştir.

Yazar, Akdeniz kıyısındaki küçük bir kasabada görev yapan memurların nasıl zevk ve sefa içinde yaşadıklarını anlatırken aslında onların sefilliklerini ve yozlaşmışlıklarını alaylı bir üslupla ortaya koymaktadır. Söz konusu kasabada kendisini

miskinlik ve boş vermişlik olarak gösteren ciddi bir yozlaşma vardır. Bu yozlaşmışlık bütün sorumluluk, görev, helal, haram gibi kavramları tüketmiştir. Bir sebepten Anadolu'ya sürülen orta yaşlı memurlar, görevlerini ihmal ederek eğlence ve sefahat içinde yüzmeye başlamışlardır. Yazar hikâyede bir devletin belli başlı birimlerinin yozlaşmışlığını ve kokuşmuşluğunu gözler önüne sermektedir.

“Âgâh” sözcüğüne Ferit Devellioğlu'nun Osmanlıca-Türkçe Lügat'inde şu anlamlar verilmiştir: “âgâh, âgeh (f.s.c. âgâhân) 1. bilgili, haberli, uyanık. 2. [âgâh] erkek adı; âgâh-ân (f.s. agâh'in c.) âlimler, bilgililer, bilginler; âgâhî, âgehî (f-i.) âgâhlık, haberli ve uyanık olma.”⁷³

Osmanlıca-Türkçe Lügat'taki izahattan hareket edersek Refik Halit bu ismi bilinçli olarak seçmiş, çıkarımını yapabiliriz. Çünkü Agâh Bey bilgili, uyanık, ülkücü bir adam olmak iddiasındadır. Ancak Agâh Bey de bir süre sonra bu “agâhlık”tan vazgeçerek kasaba halkına tabii olur, eğlencelere kapılır ve görevini ihmal eder. Yazar böylece Agâh ile ince ince alay etmektedir.

Kasabadaki insanlar eğlenceye çok düşkündür. Çok ilginçtir ki kasaba halkı da aslında buraya sürgün gelmiştir. Ahali o kadar tembeldir ki şeftalilerin yere degen dallarındaki meyveleri bile toplamaya üşenirler, nehirde yıkanır, çimenlerde yatarlar. Mehmet Kaplan'ın değerlendirmesine göre bu rahatlık şundan kaynaklanmaktadır:

“Osmanlı toplumu, Batı karşısında sürekli yenilgiye uğradıktan sonra, hayat karşısında bedbin bir tavır almış ve teselliye içki ve eğlencede bulmuştur. III. Ahmet devrinde başlayan ve Nedim'in şiirlerinde o güzel ifadesini bulan bu hayat görüşü, aktif iş hayatından ve memleket gerçeklerinden uzak insanlar arasında, değişik şekillere girerek bugüne kadar gelir.”⁷⁴

Agâh Bey çok ülkücüdür, idealisttir, memlekete hizmet aşkıyla yanıp tutuşmaktadır. Sözde herkesi yola getirecektir ve herkese parmak ısırttıracak işler yapacaktır. Fakat kasabadaki otorite sahibi olan memurlardır, memurların karşısında bas-

⁷³ Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2008, s. 12.

⁷⁴ Kaplan, Mehmet, Hikâye Tahlilleri, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 93.

kın olmayan güç ise Ağah Bey'dir. Ağah Bey'in değiştirmeye çalıştığı otoriter güç, kendisini değiştirmiştir. Hikâye 1919 yılında yazılmıştır, yani Birinci Dünya Savaşı'nın enkazlı yıllarında. Ülkenin zorlu süreçte bulunduğu bu yıllarda, bir öbek insan Şeftali Bahçeleri'nde zevk ü sefa peşindedir. Ağah Bey başta çok idealisttir, kasaba halkının eğlencelerinden rahatsızdır. Fakat zamanla o da bu ortama uyum sağlar, hatta boş vermişliğin zirvesine çıkar. Mekânın etkisiyle şeftalilerin güzel kokusuyla o da boş vermişlik hissine kapılmıştır. Kasabaya geldikten birkaç ay sonra "Bir kez olsun gitmekten bir şey çıkmaz, bu defa da davetlerine hayır dersem kırılırlar." düşüncesiyle gider ve o da ortamlara akar. Sonrasında kasabaya ilk geldiği günlerdeki idealistliğini hatırlar ve "Toyluk, ne yaparsın." der.

Mehmet Kaplan hikâyenin ana fikrini ise şöyle açıklar: "Çevrenin yalnız ve şahsiyetsiz insanı kendisine benzetmesidir"⁷⁵ Yani hayat karşısında sağlam duruşu olmayan bir insan, çevrenin etkisiyle, çevreye uyum sağlayabilir ve boş vermişlik hissine kapılabilir. Olumlu olan bütün vasıflar, olumsuzla dönüşür. İdealist bir memur olan Ağah Bey de kemikleşmiş olan başıboş bir düzende erimiştir. Bütün hayat kadın ve eğlence olmuştur.

Refik Halit, Ağah Bey üzerinden yönetimi, devlet yetkesini ve devlet gücünü de eleştirir. Toplumdaki yozlaşmayı ve ciddiyetsizliği anlatır. Çünkü Ağah Bey, bir devlet memurudur ve zamanla farklı bir mecraya sapar, böylece devletin işlerini ak-satır. Devlet memurları da zaten denetimden uzak yaşamaktadır.

Hikâyede devlet memurlarının durumu ve sorumsuzluğu, geri kalmışlığı kasaba halkı üzerinden de anlatılır. Devlette görev yapan memurların aslında hiçbir iş yapmadığını, devletin yetke sahibi olmadığını memur-ahali ilişkileri üzerinden anlamak da mümkündür. Çünkü keyfine düşkün memurlar bu kasabada görev yapmaktadır ve halk şikâyet etmek yerine bunların her türlü sefahatine çanak tutmaktadır. Ağah Bey de kısa bir zaman içinde bu yozlaşmış ilişkinin bir parçası olmuştur.

Hikâyenin teması; idealist kimliğe sahip kişilerin; tembelliğe ve uyuşukluk içinde boğulan, bütün hayatları eğlence ve içki çemberinde geçen bir toplumda,

---

⁷⁵ Kaplan, Mehmet, age, s. 94.

olumsuz çevre ve toplum koşullarının etkisiyle ortama uyum sağlamaması, tembellik içinde erimesi ve idealistliğini kaybetmesidir.

2.2.3. Koca Öküz

Koca Öküz⁷⁶, 1918 yılında Kadıköy’de yazılmıştır.

2.2.3.1 Hikâyenin Özeti

Hacı Mustafa Ağa, her sene pazardan bir öküz alır. Ekini kaldırır, döveni döndürür, malı ambara taşır; öküzü iyice kullandıktan sonra güze doğru pazara götürüp aldığı paraya satar. Böylece karın tokluğuna yaşar. Mustafa, jandarmalık yapmıştır, Hicaz’a gidip hacı olmuş, gözü açık ve hileci bir adamdır. Memurlarla ve işinin düşeceği adamlarla senli benli konuşur, odalarına uğradıkça ikram görür. Ara sıra Mustafa da onlara hediyeler verir.

Bu defa aldığı öküz tembeldir. Fakat bundan Mustafa’nın haberi yoktur. Öküz ahıra gidince bir yatar bir daha kimse onu yerinden kaldıramaz. Mustafa, oğlu ve birkaç kişi daha hayvanı ipe çekerler fakat kıpırdamazlar bile. Gerektiğinde döverler ama hayvan bana mısın demez...

Öküz ahırda kimsenin olmadığı zamanlarda yerinden kalkıp, öbür bölmelere geçip artakalan samanları ayakta yer. Fakat sonra kapının gıcirtısını duyunca hemen yerine dönüp yatar yani yine kalıp kesilir.

Birgün Hacı Mustafa, Kasap Cavga Rıza’ya gider. Ona iyi beslenmiş bir öküzü, aldığı paraya satabileceğini söyler. Bütün sorumluluğu üstünden atar, kasabın bizzat gelip öküzü almasını, zira öküzün hiçbir şekilde kıpırdamadığını söyler. Kasap bunu kabul eder, fakat iki mecediye eksige alacağını söyler. Mustafa kabul eder. Kasap öküzü almaya geldiğinde bir dürtmeyle öküzü kaldırır. Bunun üzerine Mustafa küplere biner. Çünkü dünyayı çeviren Hacı Mustafa, öküzün oyununa gelmiştir. Sebepsiz yere yanaşmasına da tokat atar. Hacı Mustafa sinirlerini yatıştırmaya çalışırken tellal tüm kasabaya kasabın dükkânında öküz kesileceğini ve isteyenlerin gelmesini duyurur.

---

⁷⁶ Karay, Refik Halit, Memleket Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2008, s. 50-58.

2.2.3.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Hacı Mustafa isimli eski, uyanık bir jandarmanın ağzı, dili, aklı ve fikri bulunmayan bir öküz tarafından nasıl mat edildiğini, yenildiğini, bürokrasi meselesine değinerek alaylı bir şekilde anlatır. Hacı Mustafa Ağa, her sene pazardan bir öküz alır, ekin kaldırır; malı ambara taşımak için onu kullanır ve harman sonunda öküzü aldığı fiyata satar. Yani öküzün yiyeceğini bedavaya getirir. Ancak devletin bile yemediği ve baş edemediği Hacı Mustafa Ağa'yı bir öküz yenmiştir. Refik Halit, bu şekilde bürokrasideki iltimasları ve rüşvetleri eleştirmiştir.

Hacı Mustafa Ağa, vaktiyle jandarmalık görevinde bulunmuştur, Hicaz'a gitmiştir; bürokrasi ve yönetim kişileriyle içli dışlı olmuştur. Dolayısıyla karşılıksız ve çıkarsız bir iş yapmayan hilekâr, yararçı, bürokrasideki kişiler ve halk nezdinde saygınlığı olan bir tiptir. Gündelik hayatta sıkça rastlanan, çıkarları doğrultusunda hareket eden insan tipidir Hacı Mustafa Ağa. Çünkü Hacı Mustafa Ağa, devletin önemli makamlarındaki insanlara rüşvet verir, onları her ziyarete gidişinde sucuk, pastırma, armut, kayısı kurusu hatta kimi zaman kuzu bile götürür.

Hacı Mustafa özel hayatında da çıkarıcıdır. Karısının üzerine kuma getirir. Çiçek Emine'ye daha iyi davranır, burada bile çıkarıcıdır, çünkü eski karısından hevesini almıştır. Hülasa adam, hem özel hayatında hem de toplumsal hayatında çıkarıcılık ve yararlılığı ilke hâline getirmiştir. Diğer yandan Hacı Ağa ve Çiçek Emine kısmen de olsa birbirine benzerler. Çünkü bu kadın, Hacı Mustafa'nın dizinin dibinde kedi gibi esneyerek, uyuyarak miskin ve tembel bir hayat geçirir. Eski karısı ise tezekler içinde köy işleriyle uğraşır.

Hacı Mustafa Ağa, kendini uyanık zanneder ama bir hayvanın oyununa gelir. Hacı Mustafa, halkın hakkını yemekle kalmaz, hayvanlardan da yararlanır. Yazın tarlada çalıştırmak için hayvanları alır, çalıştırır; kışın onları beslememek için satar. Parası kıymetlidir çünkü. Hayvanlara işini yaptırdıktan sonra, pazara götürüp satar. Yaptığı her hamle çıkarı doğrultusundadır. Kasabadan aldığı öküze hiçbir iş yaptırmaz ve onu Kasap Cavga Rıza'ya satar. Önce akıllıca bir hamle yaptığını düşünür, sonra öküzün oyununa geldiğini fark eder.

Hacı Mustafa Ağa hastadır, ara sıra sol dizine bir ağrı girer, ayağı bir patates gibi şişer. Bazen haftalarca yatar, hatta inim inim iner. İlginç olan şudur ki muayenesi bile rüşvet sayesinde olmuştur. Zira doktor, Hacı Mustafa'yı hediye götürdüğü memurların zoruyla muayene eder. Hacı Mustafa Ağa nefesine engel olamaz, yemeye içmeye devam eder. "Atın ölümü arpadan olsun." der.

Hacı Mustafa Ağa, sözde hacıdır ve dindardır, ama yolsuzluk ve rüşvetçilik sözü konusu olunca bunları bir yana koyar. Düzenli olarak hediye götürdüğü kişilerin etkisiyle tarlalarını başkasının zararına genişletir, vakıftan aldığı paralarla borç öder. Yazar, onun rüşvetçiliğini şu ifade ile açıklar: "Hacı Mustafa bir tas götürür, bir tulum getirir!"

Böyle bir insana, pek çok insanın yapamadığını bir öküz yapar. Koca Öküz, çok "kurnazca" bir oyunla Hacı Mustafa'yı alt eder. Hacı Mustafa'nın ona verdiği yemlere aldanmaz ve Hacı Mustafa Ağa'ya bir ders vererek haddini bildirir. Böylece birçok kişinin de intikamını alarak halkın yüreğini soğutur.

Hacı Mustafa Ağa, devlet dairelerindeki kıdemli insanlara geri kalmışlığın ve kokuşmuşluğun bir göstergesi olarak rüşvet ve hediye dağıtır, ancak öküz öküzken onun rüşvet ve hediyesine kanmaz, hatta onu alt eder.

Hikâyenin teması; kendini uyanık zanneden, kendi işlerini halledebilmek adına bürokrasideki insanlara rüşvet yediren insanların, ağzı, dili olmayan bir hayvan tarafından mat edilmesi ve haddinin bildirilmesidir.

2.2.4. Vehbi Efendi'nin Şüphesi

Hikâye⁷⁷, 1918 yılında Bilecik'te kalem alınmıştır.

2.2.4.1 Hikâyenin Özeti

Vehbi Efendi, Düyun-ı Umumiye İdaresi'nde, bir türlü memur kılığını alamamış bir kantar kâtibidir. Vehbi Efendi kendi hâlinde durgun, ürkek ve budala bir adamdır. Elinden fazla bir iş gelmemektedir ve soru sorulmadıkça da konuşmamaktadır. Ürkek, durgun, arkadaş ortamına katılmayan, kızlara sataşmayan, iş çıkışı evi-

---

⁷⁷ Karay, Refik Halit, Memleket Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2018, s. 59-68.

ne giden, erken yatan erken kalkan, yaş itibariyle otuz üzeri olmasına rağmen kadın nedir bilmeyen, kısmetler ayağına kadar gelmesine rağmen evlenememiş safdil bir adamdır Vehbi Efendi.

Oturduğu bina tahta bir kapıyla ikiye bölünmüştür. Evin diğer tarafında Rumeli muhacirlerinden bez dokuyucu dul bir kadın oturmaktadır. Dul kadının iki kızı vardır; biri küçüktür, diğeri gelinlik çağında olan Hanife'dir. Hanife bahçeye çıkıp çamaşır asıp ağaçlara tırmanarak Vehbi Efendi'ye cilve yapmaktadır yani onu ayartmaya çalışmaktadır. Hatta bir zaman sonra Vehbi Efendi'nin camlarına taşlar atmaya başlamıştır. Hanife bir gece "Anam komşuda, korkuyorum." bahanesiyle kapıya dayanır, fakat Vehbi Efendi olası tehlikeleri, kepezelikleri, dedikoduları düşünür ve "Kız ne oluyorsun, git işine!" diye bağırır. Ama Hanife ısrarcıdır; bunun üzerine Vehbi Efendi kapıyı açmaya çalışır, fakat kapı açılmaz. Hanife ona nasıl açması gerektiğini tarif eder, kapı açılır ve artık aralarında bir engel kalmaz.

Bir gün Vehbi Efendi yolda yürürken mahalle imamı arkasından seslenir ve Vehbi Efendi hakkında dönen dedikoduları anlatır. Hatta kızın hamile olduğunu söyler. Esasen olayları çarpıtarak Vehbi Efendi'nin aleyhinde anlatır; kızla evlenmek zorunda olduğunu yoksa kadıya başvuracakları tehdidinde de bulunur. Dedikodular o kadar alevlenir ki hiç kimse Vehbi Efendi'nin masum olduğuna inanmaz; herkes kızın tarafını tutar. Bunun üzerine Vehbi Efendi memuriyetini de elden kaçırma korkusu ile peki der. Vehbi Efendi ve Hanife evlenir; ancak altı ay sonra kundağı kucağına koyarlar. Vehbi Efendi, buna hiçbir anlam veremez. Bir gün Vehbi Efendi, sokaktan geçerken mahallenin çapkın erkeği Tabakların Kâmil "Yutturduk öküze! .." der.

2.2.4.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Vehbi Efendi'nin Şüphesi'nde küçük bir Anadolu kasabasında safdil bir adama atılan iftira ve bu haksızlık karşısında halkın takındığı tavır ele alınır. Otuz yaşını geçmiş olan Vehbi Efendi, komşu kızı Hanife'yi hamile bırakmakla suçlanır. Bu iftiraya bütün kasaba halkı ve kasabanın imamı da inanır. Dolayısıyla masum olan Vehbi Efendi'yi kızla evlendirerek olayı ört bas etmeye çalışırlar. Refik Halit, bu hikâyede de halkın cehaleti ile ve aşınmış ahlak ölçütlerinin insanları nasıl suçsuz yere mahkûm ettiğini ortaya koymuştur.

Kasabada kadı, imam, müdür dâhil hiç kimse Vehbi Efendi'nin yeminlerine ve gözyaşlarına inanmaz. Daire müdürü Bitlisli bir Kürt de Vehbi Efendi'ye “Ya nikâh, ya istifa; yoksa başmüdüre yazarım ha!” der. Bütün bunlar kasaba halkının cahilliğini ve olaya ne kadar sığ baktığını gösterir. Çünkü onlar için tek mesele, komşu kızı Hanife'nin çocuğuna sahiplik edecek birinin bulunmasıdır. Kasabada devlet erkini temsil eden kişiler de halkın sorunlarını çözmede vicdanlı, gerçekçi ve samimi değildir. Toplumda bir cahillik ve yozlaşma vardır, bu cehalet ve yozlaşma yüzünden toplum da kokuşmuştur; en kötüsü ise kendi ahlak ve namusunu başkaları hatta masum ve saf insanlar üzerinden “kurtarma” yoluna sapacak kadar kokuşmuştur. Vehbi Efendi de bunların kurbanı olur. Bir din adamı olmasına rağmen imamda dürüstlük yoktur, yalan söyler, o da güçlülerin pislüğünü örtmekle meşguldür. Kasaba halkı, müdür, imam, kadı hepsi dâhil bütün kasabanın tutumu aynıdır. Ayrıca Vehbi Efendi kendi savunma yoluna girmemiştir çünkü kasaba halkında ve Vehbi Efendi de bir uyumsuzluk ve tembellik vardır.

Yazar, Vehbi Efendi nezdinde, toplumun kadına bakış açısını, sosyal ilişkileri ve cinsel açlık meselesini işler. Vehbi Efendi'de bir durgunluk hâkimdir. Görevinde yani memuriyetinde yaptığı tek şey kâğıt doldurmaktır. Çevresiyle kaynaşamayan, sosyalleşemeyen bir memurdur. Kadınlara da pek ilgili değildir. Tembel bir memur yaşamında kimseyle işi olmazken hamile bıraktığı biriyle evlenmek zorunda kalır. Suçu kabullenir, kendini savunamaz, çünkü tembellik içine işlemiştir.

Hikâyenin teması; bastırılmış cinsel açlık yaşayan bir erkeğin, başka erkekler tarafından kullanılmış bir kadının oyununa gelmesidir ve kadının, ona yama yapılmasıdır.

2.2.5. Sarı Bal

Hikâye⁷⁸ 1916 yılında Çorum'da yazılmıştır.

---

⁷⁸ Karay, Refik Halit, Memleket Hikâyeleri, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2018, s. 69-79.

2.2.5.1 Hikâyenin Özeti

Sarı Bal bir çengidir. Eğlenmek ve hovardalık etmek isteyenler; geceleri geç vakit, Sarı Bal'ın evine gelirler, kadehler yudumlar ve Sarı Bal'ı izlerler. Sarı Bal'ın yerliden, yolcudan, memurdan her kesimden müşterisi vardır.

Eşraftan Külahçızade Hilmi Ağa bir gece iki ahbabı ile içer coşar ve Sarı Bal'ın kapısını çalar. Sarı Bal önce kapıyı açmak istemez, çünkü önüne gelen buraya uğrar, dolayısıyla iyice anlamadan, emniyet vermeden kimseyi içeri almaz. İçeride bir koşuşturma başlar, sesinden gelen kişinin Hilmi Ağa olduğu anlaşılır ve kapıyı açarlar. Çünkü Hilmi Ağa herkese lafını dinleten biridir, itibarlı bir aileye mensuptur. Hilmi Ağa'nın yanında fazla iri ve korkunç görünen üç kişi vardır. Hep beraber nefesliği olmayan, çukur, basık, loş ve ahıra benzeyen bir odaya inerler. Odada uyuyan çocuklar da vardır ve Sarı Bal eğlencenin başlayacağı bu ortam için çocukların üzerine eğilerek, uykusunu da kontrol eder.

O gece Sarı Bal ve yanındaki kadınlar kıvrışarak, çengi çalarak Külahçızade'nin gönlünü alacak sözler söylerler, rakı sunarak konukları eğlendirirler. Sarı Bal'ın zilleri her çengininkinden daha kıvraktır, çünkü altındandır. Elinde kadehlerle, odadakilere içkiler sunar, kendisi de içki yudumlar. Kasabaya yeni gelen komiser eğlence meselesinde diğerlerine göre biraz daha katıdır ve kasaba polisini bu tür meselelerde dikkatli olmaları için uyarmıştır. Gece gündüz kasabayı dolaşır, kahpelere ve çapkınlara kırbaç atar. Kasabadaki Kaymakam ise o gece, kar yolları kapattığı için rahatça eğlenebileceğini ve kimseye yakalanmayacağını düşünerek Hilmi Ağa'dan önce Sarı Bal'ın evine eğlenmeye gider. Hilmi Ağa ve arkadaşları, Sarı Bal'ın kapısına dayanınca Sarı Bal, Kaymakamı bir yorganın altına saklar, Hilmi Ağa'nın tayfasıyla eğlenceye başlar.

Gecenin bir vaktinde kapı çalar; komiser ve müdür içeri girerek herkesi toplar. Hilmi Ağa fazlasıyla soğukkanlıdır çünkü memleketin eski ve itibarlı bir ailesine mensuptur, hükümetten de yumuşak bir muamele görmektedir. Bu baskından zarar görmeyeceğini bilmektedir. Komiserin emriyle elektirik feneriyle evin her köşesi aranır. Evdeki yatakların birinde bir çıkıntı vardır. Hilmi Ağa tekmesiyle yorgana vurur, yatağın altından çıkan kişi komiseri hayrete düşürür. Çünkü günlük hayatta

onu kırmızı fesli ve üniformayla görmeye alışmışlardır. Bu, Kaymakam'ın ta kendisidir. Kaymakam ertesi güne istifa eder, araya eski bir dostunu koyarak başka bir yere tayin ister. Dostuna yazdığı mektupta “Durulur bir kasaba değil, işret, fisküfür, ben tahammül edemedim.” der. Arkadaşı ise verdiği ironili cevapta “Oradan ayrılmamalıydın, bolluk bir memleketmiş, yağın peynirini anlata anlata bitiremiyorlar. Kasabaya has bir nevi Sarı Bal'ın methi ise ta buraya kulağımıza geldi!” der.

2.2.5.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Sarı Bal'da Anadolu'nun bir kasabasında geçen kadınlı erkekli eğlence hayatı anlatılır. Bu çerçevede yöneticilerin devlet memurlarının ve insanların ikiyüzlülüğü ve ciddiyetsizliği de gözler önüne seriler.

Refik Halit birçok hikâyesinde olduğu gibi Sarı Bal'da bürokratik yapısının bozukluğunu, devlet memurlarının sahtekârlıklarını, ikiyüzlülüklerini, zaaflarını ve eğlence düşkünlüklerini alaylı bir üslupla anlatır. Namuslu ve ahlaklı görünen kasaba insanların cinsel doyumsuzluklarını ortaya koyar. Bunu da devlet memurluğu yapan hatta en üst seviye devlet yetkesini temsil eden, “ahlaklı” ve “namuslu” insanların düştüğü gülünç ve bir o kadar da acınası durumu tespit ederek yapar yazar. Hilmi Ağa kasabada istediğini yapıyor ama bir cezaya çarptırılmıyor. Kasabanın ileri gelen insanlarından sayılan kaymakam ile imamın bile Sarı Bal'a zaafı vardır. Bütün kasaba halkı gülünç durumdadır. Kaymakam, Sarı Bal'ın evinde bu şekilde yakalanınca görevinden istifa eder. Ancak mevkisi ve makamı ne olursa olsun, buradaki bütün insanlar ahlaki anlamda bir düşkünlük ve yozlaşma içerisindedir. Ancak bunu “ahlak”, “namus” ve “din” ile maskeleyemekteler. Bu insanlar zevkleri ve hevesleri uğruna itibarlarını ve mevkilerini yerle bir etmekle kalmazlar; devlet, din, ahlak gibi bazı kurumları da değersizleştirirler. Kaymakam sıkı bir disiplinle işe başlayıp düzeni değiştirecek kurallar koyarken kendisi bizzat pisliğin ortasına düşer.

Refik Halit'in bu hikâyesi Anadolu'daki yozlaşmayı, ahlaksızlığı, din tüccarlığını, zorbalığı, ikiyüzlülüğü, sahtekârlığı, ahlaksızlığı, cinsel doyumsuzluğu, sapıklığı, sapkınlığı, çaresizliği en güzel anlatan anlatılarından biridir.

Hikâyenin teması; ahlaklı ve namuslu görünen, en üst seviyedeki devlet yetkisini temsil eden, ahlsızlığı ve sapkınlığı önlemesi gereken bir bürokratin aslında sapkının ta kendisi olması ve pisliğin tam ortasında olmasıdır.

2.2.6. Şaka

Şakir Efendi hikâyesi⁷⁹ 1915 yılında Sinop'ta yazılmıştır.

2.2.6.1 Hikâyenin Özeti

Şakir Efendi, Servet Efendi ve Nedim Bey deniz kenarındaki bir kasabada yaşayan üç arkadaştır. Üç arkadaş, kasabada işleri bittikten sonra Yalı denilen aşağı çarşıya, Balıkpazarı'na giderler. Bu sokak, gündüzleri loş meyhanelerle ve müşterisiz boş dükkânlarla hareketsizdir, fakat akşama doğru meydana kurulan balık sergileri ve meyhanelerin dolmasıyla, Rum çocuklarının yaygaralı sesleriyle kalabalıklaşır. Servet Efendi bu sokaktan “Oh, ne âlâ, mis gibi!” nidalarıyla geçer.

Bu üç kafadar, İstanbul çocuğu olmaları dolayısıyla kadınsızlıktan da şikâyetçidirler. Her akşam kasabada gezindikten sonra içmeye giden bu arkadaşlar, bir akşam âdetleri olduğu üzere yine Balıkpazarı'na Barba'nın Gazinosu'na içmeye giderler. Geçtikleri sokakta Servet Efendi, iri, ince, uzun yapılı kızını göstererek çok beğendiğini söyler. Arkadaşları da o kızın adının “Despina” olduğunu ve mahallede ona “Pandispanya” dediklerini ifade ederler. Üç arkadaş geç vakte kadar içerler ve zilzurna sarhoş olurlar. Servet Efendi “Evler çok sıcak, biraz hava alalım der.” ve buruna kadar yürürler.

Kumsalda, karanlıkta gevrek bir kadın gülüşü, Rumca birkaç cümle ve sularda bir çırpınma sesi duyarlar. Servet Efendi, arkadaşlarını sesin geldiği yöne doğru sürükler ve sandalın olduğu yere giderler. Varır varmaz Servet Efendi soyunmaya başlar, göz açıp kapayıncaya kadar da çıplak olur. Servet Efendi yüzme meselesinde dalgıçlara meydan okuyacak kadar da iyidir. Arkadaşlarına, duydukları sesin Despina'nın sesi olduğunu, kalçasına bir cimcik atacağını, ılgılığın da buradan işitileceğini söyleyerek denize atlar. Arkadaşları uzunca bir süre bekler. Servet Efendi dönmeyin-

---

⁷⁹ Karay, Refik Halit, Memleket Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2018, s.80-90.

ce karakola koşarlar. O gecenin sabahına Servet Efendi'nin naşını dalyanın iplerine dolanmış olarak bulurlar.

2.2.6.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Şaka'da yine Anadolu'da bir kasaba hayatı anlatılır. Kasabada görev yapan memurlar, iş hayatları dışında beraber eğlenirler. Burada görev yapan memurlarda içkiye ve eğlenceye aşırı düşkünlük yanında olağanüstü bir cinsel açlık da vardır. Çünkü Servet Efendi, Despina'ya çimdik atmak uğruna denize atlar, sarhoşluğunun da etkisiyle denizden gelen sesin Despina'ya ait olduğunu düşünür, kendini sulara bırakır. Kendi görevlerine değil; kadına, içkiye, eğlenceye odaklanmışlardır. Bu memurlarda yozlaşmışlardır ve ciddiyetlerini kaybetmişlerdir.

İstanbul Servet Efendi, zaafını bastıramadığı için önce iyice bir sarhoş olur, sarhoşluğun da etkisiyle cinsel dürtüleri denetimsiz bir biçimde ortaya çıkar. Ancak bu azgınlığın ve denetimsizliğin bedelini canıyla öder. Refik Halit'in birçok hikâyesinde öne çıkan bu cinsel doyumsuzluk ve denetimsizlik, Şaka'da da çok güzel işlenmiştir. Diğer hikâyelerde olduğu gibi Şaka'da da denetimini kaybederek cinsî dürtülerinin peşinden gidenler büyük bir musibetle karşılaşmıştır, canını kaybetmiştir. Ancak diğer hikâyelerde kahramanlar daha çok makam, mevki ve itibar kaybetmişlerdir.

Hikâyenin teması; cinsel arzularını kontrol edemeyen insanın, bunun bedelini canıyla ödemesidir.

2.2.7. Küs Ömer

Küs Ömer⁸⁰, 1916 yılında Çorum'da yazılmıştır.

2.2.7.1 Hikâyenin Özeti

Zehra genç kızlığa yeni adım atmakta olan bir kızcağızdır. Sokakta şakalaşmak, çıplak ayaklarla gezmek, gelen geçen erkeklere bakmak gibi meselelerden vazgeçmeyi de öğrenmiştir. Ayrıca Zehra her konuda maharetli ve güçlüdür.

---

⁸⁰ Karay, Refik Halit, Memleket Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2018, s. 91-101.

Bir gün Zehra, Kandil hamamındayken Semercilerin Hürmüz, peştamalının ucundan tutup çekerek Zehra'yı herkesin içinde çırılçıplak bırakır. Bu vakayı dedikodular takip eder. Zehra ile Ömer'in düğünü de yakın bir tarihe belirlenir.

Ömer kaybettiği her şeyde veya yenildiği her durumda ve yarışta başını alarak çekip giden, adam yüzü görmeyen birisidir. Bu sebeple kendisine “Küs Ömer” ya da “Küskün Ömer” denir. Ömer nihayet Zehra ile evlenir. Zehra baba evinden eşyaları ile birlikte yıllardır baktığı kazlarını da getirir. Zehra'nın kazlarından biri çok namlıdır, güreşlerde henüz yenildiğini gören olmamıştır.

Arkadaşları ile kahvede otururken Ömer'i “Senin kazı bir dövüştür de seyrederlim.” diye zorlarlar. Bu muhabbet bir hafta sürer, bunun üzerine Zehra da kocası Ömer'i teşvik eder. “Kapıştır da bir bakıver, nasıl kaçırır.” der. Şadırvanlı Medresesi'nin avlusunda kıyasıya bir kaz dövüşü gerçekleşir; yoldan geçen arabacılar, kağnıcılar, çocuklar, memurlar, bağıra çağıra dövüşü seyrederek. Dövüş sonunda Ömer'in kazı yenilir. Ömer, kalabalığı orada bırakıp dar, izbe, çıkmaz sokaklardan geçerek eve gider; hiçbir şey söylemeden ahırdan kısırağını alır ve başını alıp çeker gider. O günden sonra Zehra hâlâ bir sene kocasından haber alamaz ve sadece uzak memleketlerden dönen askerler bazen Ömer'e rast geldiklerini söylerler. “Gidinin küskünü! ...” derler.

2.2.7.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Küs Ömer'in karakterinde bir utanç vardır fakat utanç elbette gerçek bir utanç değildir, başka bir deyişle gerçek sebeplerden kaynaklanan bir utanç değildir. Eğer öyle olsaydı Küs Ömer, olur olmaz nefsine ve şahsına dokunan basit şeylerden değil, sözgelimi Zehra'nın hamamda yaşadıklarından sonra çıkan dedikodulardan utanırdı.

Küs Ömer'i küstüren ve utandıran toplum baskısı sonucu ortaya çıkmış bir aşağılık duygusu olmalıdır. Bilinçaltında bulunan bir çocukluk sarsıntısının utanç ve küskünlük biçiminde bilinçdışına çıktığı açıktır.

Küs Ömer'de toplum baskısından ötürü ortaya çıkan yanlış utanç durumu ve bunun doğurduğu sonuçları verilir. Çocukken yaşadığı bir sarsıntı ve toplum baskısından ötürü Ömer'in karakterinde aşırı bir alınganlık, gurur vardır. Zaten çocukken

de alıngandır ve evini terk etmiştir. Çocukluktan sonra yetişkinlik döneminde de aynı hareketleri ve alınganlıkları sürdürür. Yenilgiyi kabul edemeyen, alıngan yaratılışlı Ömer, başına gelenleri kaldıramaz ve başını alır çekip gider. Aslında bu gerçeklerden kaçıştır, ancak gerçeklerden kaçarak kurtulmak mümkün değildir.

Hikâyenin teması; bilinçaltında bulunan ve bir çocukluk sarsıntısı olan küskünlük hâlinin genç bir adamda, yaşanan her türlü olumsuzlukta başını alıp gitme şeklinde kendini göstermesidir.

2.2.8. Boz Eşek

Boz Eşek⁸¹, 1918 yılında Bilecik'te yazılmıştır.

2.2.8.1 Hikâyenin Özeti

Anadolu'nun bir köyünde Hüsmen Ağa adında bir adam yaşar. Köyün çocukları, dağ yolunda ihtiyar bir adamın yattığını ve çevrede de bir boz eşeğin dolaştığı haberini Hüsmen Ağa'ya verirler. Hüsmen Ağa ve birkaç köylü uçurumlu bir patikadan geçerken yerde mecalsiz adama ulaşırlar. Adam; ihtiyar, güçsüz ve hastadır; ölgün ölgün uzaklardan geldiğini ve uzaklara gideceğini anlatmaya çalışır. Hüsmen Ağa'nın teklifi üzerine ihtiyar adamı eşeğe bindirirler ve tanrı misafiri olarak köye getirirler. Köy halkına “Çıkın hele misafir geldi!” diye seslenirler, köy halkı sokağa dökülür. İhtiyara bir tas süt verirler. Adam hasta eliyle “Gelin, yaklaşın.” diye işaret eder. Son arzusunu yani vasiyetini açıklar; kemerinde dizili sekiz altın ile boz merkebi Hicaz'a vakfettiğini söyler. Köylüler ellerinde kalan bu eşek ile liraları ne yapacaklarını kestiremezler ve bununla alakalı söyleşme yaparlar. Boz eşeğe dinî bir vecibenin nesnesi olarak bakarlar. Sonra kazaya gidip hâkime danışmaya karar verirler.

Hüsmen Ağa boz eşeği alır ve yola koyulur. Dik kayalı yokuşlar, boğazlar ve tepeler aşılır, zorlu bir yolculuktan sonra şehre varılır. Hüsmen Ağa handa bir gece konaklar ve hükûmete yollanır. Ceketsiz ve kalpaksız bir jandarma çavuşu Hüsmen Ağa'ya ne istediğini sorar. Hüsmen Ağa derdini anlatır, jandarma ise kadının İstan-

---

⁸¹ Karay, Refik Halit, Memleket Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2018,s. 102-109.

bul'da olduğunu söyler. Sonra kaymakama başvurur. Kaymakam ve jandarma Hüsmen Ağa'yı iki hafta oyalar. Hüsmen Ağa köyüne döner. İki hafta sonra tekrar kasabaya gider. Kaymakam ve jandarma, Hüsmen Ağa'yı bu sefer de başlarından savarlar. Çünkü kadı henüz İstanbul'dan dönmemiştir. Üçüncü yolculukta yine "Hüsmen Ağa önde, eşek arkada" yola düzülürler. Üzerinden iki buçuk ay geçer. Boz eşek köyde yaşamaya ve dolaşmaya başlar. Hüsmen Ağa son bir kez daha kasabaya gider ve eşeği kaymakamlığa emanet eder. Kaymakamlıktaki görevliler olayla ilgilenenlerini söylerler. Hüsmen Ağa ile köylüler belgelere ve mühürlere bakarak eşeğin vasiyet edildiği üzere Hicaz'a gittiğine ve orada zezem taşıyacağına inanırlar ve vazifemizi yaptık diyerek vicdanlarını rahatlatırlar. Sonraki günlerde Hüsmen Ağa pirincini satmak için kasabaya gider ve afallamış bir şekilde geri döner. Çünkü kadıyı boz eşeğe binmiş geçerken görür.

2.2.8.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Hikâyede köy halkında bir saflık ve cehalet mevcuttur.

Köylüler ufukları dar ve cahil insanlar olmalarına rağmen bazı insanî ve dinî değerler sahiptirler. Refik Halit bunu "emanet" ve "vasiyet" kavramları üzerinden çok güzel vermiştir. Ancak devlet ve din erkini elinde bulunduran kişilerde hiçbir insani değer ve ilke yoktur.

Boz Eşek'te devlet-köylü veya yönetici-köylü arasındaki acınası ilişki çok çarpıcı bir biçimde anlatılır. Hikâyede köylüler ile devletliler arasında korku, tehdit, aldatma ve sindirme temellerine dayalı bir ilişki mevcuttur. Bu durum Refik Halit'in birçok hikâyesinde işlenmiştir. Devletliler gücü elinde bulundurmanın verdiği rahatlık ve hoyratlıkla her türlü adaletsizliği ve zulmü irtikap etmektedirler.

Devlet ile köylü halk arasında acınası bir ilişki mevcuttur; efendi-tebaa, hâkim-mahkûm, yöneten-yönetilen, korkutan-korkan münasebeti vardır. Anadolu insanı saftır, durudur ama devlet yönetimindeki bazı kurnaz ve hain insanlar öyle değildir. Tebaa gördükleri vatandaşı, bilhassa köylüyü maddi ve manevi erklerini kullanarak hem ezerler hem de sömürürler. Köy halkından yani tebaadan olan Hüsmen Ağa, iyi niyet timsali bir adamdır. Kendisine bir boz eşek emanet edilmiştir ve emaneti yerine

ulaştırılmak üzere kaymakamlığa teslim etmek için epeyce mücadele vermiştir. Eşek nihayetinde bir hayvandır; konuşamaz, anlatamaz fakat buna rağmen köy halkı eşeğe saygı ve ilgiyle bakar. Çünkü eşeğin sahibi vefat etmiştir ve vefat ederken eşeğin Hicaz'a ulaştırılmasını vasiyette bulunmuştur. Dolayısıyla hem bir ölünün vasiyeti olduğu için hem de Hicaz'a gitmesi gerektiği için halk, eşeğe dinî bir anlam yükler ve saygıyla bakar. Eşek onlar için kutsiyeti olan bir misafirdir. Köy halkı ölen bu adama tamamen inanmıştır ve onun isteklerini yerine getirmeye çalışmıştır. Çünkü bu köy halkı yani Anadolu insanı iyi niyetlidir. Diğer hikâyelerde olduğu gibi burada da devlette görev yapan insanlar tembellik içindedir, hiç kimse işiyle ilgilenmez, devlet umurunu umursamaz.

Öte yandan kasaba halkında ise köy ahalisine nazaran bir bozulma vardır. Yazar, devlet kademelerindeki insanları eleştirir. Kaymakam, jandarma, kadı, müdür vesaire herkes köy halkının sorunlarına karşı ilgisizdir. Hüsmen Ağa onlara defalarca başvurur ama her seferinde geri çevrilir. Kabak Kadı, masum köy halkının iyi niyetini istismar eder ve kimsenin işini ciddiye almaz. Köy halkı ise devlete güvenir, sadakat gösterir fakat bu devlet görevlilerinin umurunda değildir. Kadının bu eşeği, kendine mal etmesi, sömürü ve aymazlık anlayışının bir görünüşüdür. Devlet, halkı ve halka ait olan kutsal bir şeyi koruması gerekirken tam tersine istismar etmektedir. Devlette çarpık bir düzen söz konudur.

Hikâyenin teması; halkın, devlete ve devlette görev yapan bürokratlara güven duyması, bu güvenin bürokratlar tarafından kötüye kullanılması, halkın hüsrana uğramasıdır.

2.2.9. Yatır

Yatır hikâyesi⁸², 1916 yılında Ankara'da yazılmıştır.

2.2.9.1 Hikâyenin Özeti

Kasaba halkı, kış için gerekli olan her türlü yiyecek ve yakacağı tedarik ettikten sonra soğuk kış günlerini kahvelerde toplanıp sohbet ederek kaygısız bir şekilde

---

⁸² Karay, Refik Halit, Memleket Hikâyeleri, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2018, s. 110-119.

beklemektedir. Fakat kasabalının bu sene bir sıkıntısı vardır, zira kasabayı veba sarmıştır ve kasabada bir çift hayvan bile kalmamıştır. Bu yüzden de kasabalı eli böğründe kalmıştır. Diğer yandan kasabada odun kıtlığı da başlamıştır. İlistir Nuri ise peşin para ile hamam kiralamıştır, ancak yakacak odun bulamadığı için hamamı kapatmak zorunda kalmıştır. Bu mağduriyet dolayısıyla içinde bir yatır yani bir ermiş mezarı bulunan Maslak'taki ormana göz dikmiştir. Kasaba halkı ise Maslak'taki bu ormanı hükûmetin korucularından daha iyi muhafaza etmektedir; çünkü onlara göre mescidin minberini yakmakla bu ormanın ağacını baltalamak aynı şeydir.

İlistir Nuri vaktini gezmelerde, kahvelerde ve rakı âlemlerinde geçirerek işsiz güçsüz yaşar. Kırk yılda bir, bir işin ucundan tutmuş, hamamcılığa karar vermiş fakat o da odun yokluğuna denk gelmiştir. Bir çare bulamadığı takdirde hamam ona tarlalarını sattıracaktı ve İlistir'i batıracaktı.

İlistir bir gün Maslak köyünün ak sakallı, yeşil sarıklı, felaketleri ve musibetleri evvelden haber veren, kerametleri olan, yarı ermiş sofusuna yani Abdi Hoca'ya denk gelir. Hemen koşup elinden öper, hoca da bu hürmete mukabil İlistir'in arkasını sıvazlar. İlistir, Abdi Hoca'ya “Üç gecedir kendimi rüyamda görüyorum, karanlık ve sık bir orman içinde kayboluyorum, kan ter içinde uğraşırken nur yüzlü bir ihtiyarın ‘Bekle oğlum, Abdi Hoca yakında seni de beni de feraha çıkaracak.’ dediğini duyuyorum ve uyanıyorum.” der. “Sonra rüyayı bir de Kadiri şeyhine anlattım, ‘Ermiş yatırlar nemli yerlerden ve çam kokusundan hoşlanmazlar, onlar servi ile gül severler.’ dedi.” diyerek kandırır. Abdi Hoca da Kadiri şeyhine görünen ermiş bana görünmüyor, şanım şöhretim elden gitmesin diye rüyayı doğrular. Ertesi gün Abdi Hoca'nın emriyle kasaba halkı, baltalarla ormana girişir ve çam korusundan geriye çıplak bir tepe ile çıplak bir mezar kalır.

2.2.9.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Hikâyede, köy halkının kışı sıkıntısız bir şekilde karşılamalarına vesile olacak bütün hazırlıklar ve tedbirler bir bir anlatılır. Ancak yanlış inanç, uydurma din anlayışı, halka zarar getirmiştir. Çünkü gerçek bilginin ve düşünmeyi esas alan din anlayışının olmadığı yerde istismara en elverişli kurum din, en uygun duygu ise din duygusudur. Refik Halit bu hikâyede bu gerçeğe parmak basmıştır.

Çıkarıcı insanların, halkın inançlarını nasıl suistimal ettiğini alaylı bir biçimde dile getirir. Bu suistimal, sahtekâr İlistir Nuri ile köy halkının kayıtsız şartsız güvenip inandığı Abdi Hoca tarafından yapılır. İlistir Nuri kendi yalanı için Kadiri şeyhi olarak zikredilen kişinin adını kullanır. En acı olan da budur: sorgulamamak... Bu iki tip arasında bir çıkar ortaklığı vardır. Abdi Hoca ve İlistir Nuri tipleriyle fırsatçı insanlara bir kez daha dikkat çekmiştir Refik Halit Karay.

Hikâyenin teması; Anadolu insanının, kanunlardan daha çok dikkate aldığı, sorgulamadan, cahilce kutsallaştırdığı inançlar üzerinden sömürülmesidir.

Yatır'da kasabada baş gösteren odun kıtlığı üzerinden, halkın cehaleti, dinî inançların nasıl istismar edildiği, cahil hoca tipleri ile bunların topluma maddi ve manevi nasıl zarar verdiği, bilimsiz ve düşüncesiz inancın hangi sonuçları doğurduğu, gözü kapalı inancın kasaba halkına nasıl yansıdığı, sorgulamadan yapılan hareketlerin herkeste ne şekilde bir yıkım yaşattığı ise yan temalar olarak alınabilir.

2.2.10. Komşu Namusu

Komşu Namusu⁸³, 1918 yılında Erenköy'de yazılmıştır.

2.2.10.1 Hikâyenin Özeti

Şakir Efendi Eyüp'te memurluk yapmaktadır. Osman Efendi ise bir memur adayıdır. Herkes kendi köşesinde, kanepesinde bitkin ve birbirine yabancı gibi oturur, hiç kimse işiyle meşgul olmaz.

Osman Efendi, iş yerindeki arkadaşı Baki Efendi'nin karısının pencereye renkli mendiller asarak âşığına işaret verdiğini gözlemlemiştir. Pencereden asılan mendil beyaz ise “Gel, seninim, teslimim.” yani “Baki Efendi evde yok.” demek, kırmızı ise “Pencerelerde beklemem.” yani “Baki Efendi evde.” demek olduğunu keşfetmiştir. Şakir Efendi ve Osman Efendi her gün aralarında bunu konuşup tartışırlar. Sonrasında bu olayı Baki Efendi'ye anlatmaya karar verirler ve onu birahaneye götürürler. “Sana bir namus meselesi anlatacağız.” derler. Baki Efendi duydukları karşısında şaşırır ve “Emin misiniz?” diye haykırır. Bunun üzerine Şakir Efendi'nin evine sak-

---

⁸³ Karay, Refik Halit, Memleket Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2018, s .120-130.

lanarak gerçeği kendi gözleriyle görmesini teklif ederler. Baki Efendi, Şakir Efendi'nin evine gider; evi izlemeye başlarlar, kadının eve bir adam aldığını görürler. Baki Efendi hemen evine koşar. Şakir Efendi de ne olup bittiğini merak eder ve izlemeye başlar. Gece geç saatte Baki Efendi'nin evine giren malum adamı yolcu ettiğini ve “Çok zahmet oldu size...” dediğini duyar. Şakir Efendi ertesi gün Baki'ye ne olduğunu, adamın kim olduğunu sorar. Baki Efendi de “Boşuna endişe ettiniz, gelen doktormuş, bizim Doktor Hüsnü Bey... Haremim sancılanmış da...” der.

2.2.10.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Hikâyede bir merak söz konusudur. Ancak buradaki merak olumsuz yani insanın başına türlü belalar açan, en azından insanı mahcup eden; üstüne vazife olmayan işlerle uğraşma merakıdır.

Refik Halit, birçok hikâyesinde olduğu gibi Komşu Namusu'nda da devlet memurları üzerinden devlet ve sistem eleştirisi yapmıştır. Zaten onun ele aldığı konuların başında devlet memurlarının durumu yani devlet erkini temsil edenlerin ciddiyetsizliği, ehliyetsizliği, adaletsizliği, tembelliği ve basitliğidir. Devlet memurları kendi işleriyle uğraşmazlar, ya oyun eğlence peşinde ya hovardalık peşinde ya da dedikodu peşindedirler. Etraftaki namus meselelerinin gözetmenliği yaparlar. Başkalarının problemlerinin izini sürmekten de zevk alırlar. Mümtaz Efendi ve Şakir Efendi de işlerini ciddiyetle yapmak yerine arkadaşının namus bekçiliğini yaparlar. Baki Efendi ihanetle karşı karşıya kalır, onlar da ikaz etmeyi kendilerine vazife bilir. Hepsi birer namussuzluk örneği olan bu zavallıların namus timsali kesilmeleri de işin cabasıdır.

Baki Efendi, arkadaşları Şakir Efendi ve Mümtaz Efendi'nin ihtarı üzerine eşi tarafından aldatıldığını öğrenir; karısıyla on senedir birlikte olduklarını, karısının rahatı için bütün aylığını harcadığını, ayrılırlarsa üç çocuğuna annelerini nasıl unutturacağını, çocuklarını nasıl terbiye edeceğini düşünerek aheste aheste ağlar. Karısını gözetlemek için, Şakir Efendi; Baki Efendi'yi evine götürür. Camdan gözetlemeye başlarlar; bir adamı Baki Efendi'nin karısının evine girerken görürler. Baki Efendi dayanamaz, karısını o adamla suçüstü yakalamak için eve koşar. Ama Baki Efendi, karısının kendisini aldattığı adamla, arkadaşlarının kendisini penceren izlediğini bil-

diği için “ Zahmet oldu size, çok zahmet oldu.” şeklinde konuşur. Ertesi gün arkadaşlarına ise,“ Boşuna endişe ettiniz, gelen doktormuş, bizim doktor Hüsnü Bey.” şeklinde cevap verir. Çünkü Baki Efendi, arkadaşlarına mahcup olmamak için, rahatını bozmamak için, alıştığı sakin hayattan ayrılmamak için ve arkadaşlarına mahcup olmamak için olayı ört bas ederek ihaneti kabul eder.

Hikâyenin teması; ihanetle karşı karşıya gelen insanların, çıkar yol bulamaması, ikileme düşmesi, kendini ve namusunu bir yalanla mahcup durumundan kurtarmasıdır.

2.2.11. Yılda Bir

Yılda Bir hikâyesi⁸⁴ 1910 yılında Darmara Çiftliği’nde kaleme alınmıştır.

2.2.11.1 Hikâyenin Özeti

Teselyalı Bekir, köyden hayli uzakta yaşayan bir su değirmeni çalıştırıcısıdır. Bekir’in göğsü hasretle, haşin ve kindar bir kadın ihtiyacıyla kalkmaktadır; gözleri de kıvılcımla parlamaktadır. Bir gün değirmene doğru birkaç kadının geldiğini fark eder, kadınları görmek için yüksekte bulunan patikaya tırmanır ve sinerek kadınları seyretmeye başlar. Memleketindeyken kızları yakalar, başakların arasına taşır, onların yıkanmasını ve taranmasını seyredermiş. Teselya’da Bekir’in istediği gibi kadınlar ile eğlenceler çoktur ve bu eğlenceli gecelerde gençleri birbirine yaklaştıran bir bahane hep olurdu.

Bekir yine bir sabah insan sesleriyle uyanır ve değirmenin ötesine Çingenerin geldiklerini, çadırların etrafında dolaştıklarını görür. Bekir kalabalığa doğru yürür. Selamlaşırlar ve tanışırlar. Çingenerden çeribaşı, Bekir’den değirmenin işlediğini öğrenince Elif’e “Dayının çuvallarını değirmene götürüver.” diye emir verir. Elif emre uyarak değirmene gider ve Bekir’le yalnız kalınca aralarında bir yakınlaşma gerçekleşir. Zamanı gelince Çingenerler göç ederler. Bekir, Elif’i görebilmek için bir sonraki yılı beklemeye mahkûm olur. Aradan bir yıl geçer ve göçebeler geri dönerler. Ertesi gün Elif değirmene gelir. Eskiden olduğu gibi pencerelere otururlar ve birbir-

---

⁸⁴ Karay, Refik Halit, Memleket Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2018,s. 131-138.

lerine uzun uzun bakarlar. Geçen bir yıl içerisinde Elif daha apkın, tecrübeli ve gözlerini kaçırmayan bir kız olmuştur. Bekir, Elif'in vücudunda kapanmış bir bıçak yarası görür. "Nedir bu?" diye sorar ama Elif sessiz kalır. Ertesi yıl yine dönen Çingeneleer arasında Bekir, Elif'i göremez. Çeribaşına Elif'i sorar. Çeribaşı "Ha o mu? Kasabada kaldı, kötüledi." der. Bekir Elif'in kötü yola düştüğünü öğrenciae yıkılır ama elinden de bir şey gelmez.

2.2.11.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Memleket Hikâyeleri kitabında yer alan birçok hikâyede cinsellik meselesini ele almıştır Refik Halit. Yılda Bir hikâyesi de bunlardan biridir. Diğer hikâyelerde olduğu gibi bu hikâyede de cinselliğın iki tarafı ve iki yönü mevcuttur. Taraflar tabiatıyla kadın ile erkektir. Yönler ise mağdur olan ve gadredendir. Elbette çoklukla mağdur olan kadın, gadreden de erkektir. Yılda Bir'de de mağdur olan Elif, gadreden ise Bekir'dir.

Bekir, birçok insan gibi taşkın bir cinsel isteğe sahiptir, çünkü gençtir, güçlüdür. Ancak değirmen işletmeye başlayalı beri bu isteği teskin edecek yollardan, kannelardan, karısından ve köyden uzak kaldığı için ruhsal, bedensel ve cinsel yalnızlık yaşamıştır. Onun için de bir tür sapıklık sayılacak gözetleyiciliğe başlamıştır. Yani cinsel dürtülerini denetim altına alamamıştır. Nitekim Çingenelerin gelişi bu dürtülerin daha da hoyratlaşmasına sebep olmuştur. Sonucunda da gencecik bir kız olan Elif'in hayatını karartmıştır. Burada Elif de elbette bir sorumluluğa sahiptir. Ancak küçük bir kız olan Elif'i de tabir caizse baştan çıkaran Bekir olmuştur. Hikâye hazin bir şekilde bitmiştir. Mağdur olan Elif bir de kötü yola düşmüştür. Refik Halit denetimsiz cinsel dürtü gerçeğini çok yalın ve çarpıcı bir biçimde anlatırken kadınların ve kızların nasıl mağdur ve perişan edildiğine, nasıl değirmen gibi öğütüldüğüne de dikkat çekmiştir. Değirmene buğday getiren diğer kadınlar ise yaşlı olduğu için Bekir'in dikkatini ekmez.

Hikâyenin teması; cinsel arzularını dizginleyemeyen, cinsel buhran yaşayan bir erkeğın ingene ve göçmen bir kızın hayatını karartmasıdır.

2.2.12. Hakkısükût (Sus Payı)

İlk baskıda Hakkısükût⁸⁵ adıyla yer alan hikâyenin adı daha sonraki baskılarda yazar tarafından Sus Payı olarak değiştirilmiştir. Hakkısükût, 1909 yılında Erenköy’de kaleme alınmıştır.

2.2.12.1 Hikâyenin Özeti

Hasip Efendi, Bursa’da insanların sağlığını tehdit eden fabrika ve mahalleler içerisinde yaşamını sürdürür. Amele kâtibi Hasip Efendi bu fabrikalarda amelelerin başında durur, buradaki işleri düzenler, çalışmalarını kontrol eder, çalışan kızlara zaman zaman işlerle alakalı bağırıp çağırır. Yürüttüğü bu işlerle beraber hasta yatağında yatan Fotika’sını ve bu katil fabrikaların öldürdüğü ve öldüreceği kızları düşünür. Çünkü genç kızlar, gözünün önünde günbegün zayıflar, öksürür, gündün güne eriyerek ölür. Fabrikaya yeni gelen kızların bir süre sonra neşesinin, kuvvetinin ve tazeliğinin gitmesini izlemek Hasip Efendi’ye acı verir. Kızlar içerisinde en çok da bir buçuk yıldır üzerine titrediği Fotika’ya üzülür, çünkü Fotika yatağından çıkamayacak duruma gelmiştir. Hasip Efendi onu Balıkesir depreminde ölen karısına benzetmektedir.

Hasip Efendi, Fotika’ya derin bir aşk besler ve onunla evlenmek ister, ama Fotika gün gün gözünün önünde sararıp solar; onun ölmesinden korktuğu için Fotika’yı kozahaneden alarak daha havadar, daha temiz bir işe, iplikhaneye koyar. Ondan sonra kız artık laubalileşir, türlü bahanelerle işini bırakarak Hasip Efendi ile konuşarak yüzüne gülmeye başlar. Hatta amirinin şakalarından hoşlandığı amirine kendisini zorla öptürür. Fotika bir süre sonra daha da ağırlaşır. Hasip Efendi bir doktor getirir, ilaçlarını alır, fakat sonuç değişmez. Fotika bütün çabalara rağmen kurtarılamaz. Ertesi sabah Fotika’nın ölüm haberini alan Hasip Efendi’nin buğulu gözlerinden iri yaşlar dökülür, adam yıkılır.

Fotika’nın cenaze merasiminde Hasip Efendi ile papaz tartışır. Papaz kızların ölümünün fabrikalar yüzünden olduğunu söyler. Bu durumdan çok etkilenen Hasip Efendi, fabrika sahibi Saatçizade Hidayet Bey’e durumla ilgili tepkisini sertçe gösterir.

---

⁸⁵ Karay, Refik Halit, Memleket Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2018, s. 139-150.

ri, lakin Hidayet Bey durumu dikkate almaz. Hasip Efendi'nin ayaklanması üzerine maaşına zam yapılır, çünkü iş zamanı fabrikanın ustasız ve adamsız kalması doğru değildir. Hasip Efendi artık sekiz lira kazanmaktadır.

Hasip Efendi Fotika'nın ölümünden sonra durgun ve lezzetsiz bir şekilde çalışma hayatına devam eder. Bir gün fabrikaya dönerken bir ölü evine yetişmeye çalışan papazı görür sonra birden Fotika'sını düşünür. Onu çok sevdiğini anlayarak geçmiş günleri hatırlar. Kendisini bu aşka rağmen hâlâ fabrikaya bağlayan kuvveti, artan maaşının ağırlığını düşünür. İşte bu bir hakkısükûttur. Hasip Efendi, bütün suçun yüksek makamlarda olduğunu düşünerek teselli bulur ve yine fabrikadan içeri girer.

2.2.12.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Ahlak, insanların uymak zorunda olduğu temel ve evrensel insani değerlerdir. Bunların başında da kişi hakkı, İslami anlayışa göre kul hakkı gelir. Bu yönü itibarıyla ahlak alanı, hukuk alanı ile de iç içedir. İnsan ahlakının yetersiz ve eksik kaldığı noktalarda devreye hukuk girer. Hukukun olmadığı yerde ahlsızlık yani haksızlık da ayyuka çıkar. Sus Payı hikâyesinde bu durum açık seçik gözler önüne serilmiştir. Fabrika sahibi kötü çalışma şartları yüzünden gencecik kızları ölüme sürükleyerek ahlsızlık yani hukuksuzluk yapmaktadır. Bunun önüne geçecek bir iş ahlakı ve hukuk sistemi yoktur. Diğer yandan Hasip Efendi de büyük bir ahlsızlık yapmış ve sevdiği kızın ölümünü de göz ardı ederek aldığı sus payıyla ahlsızlığa ve hukuksuzluğa göz yummuştur. İpek fabrikasında, hayatî tehlike taşıyan koşullarda çalışan, hakları olmayan, ölen işçinin yerine fabrikaya alınabilmek için birbirleriyle yarışan insanların olduğu bir fabrikada Hasip Efendi bir sürü gencin ölümünü seyretmiştir. Diğer kızlar gibi sevgilisi Fotika da gözlerinin önünde hastalanarak erimştir. Sonrasına maaşına zam yapıldığı için artık Hasip Efendi susmuştur. Yani para onu fabrikaya tekrar bağlamıştır.

Refik Halit, Hakkısükut'ta Türkiye'deki iş hayatının acımasızlığını anlatılır. İnsanlar geçim sıkıntısı çektiği için bir ölüm dehlizi olan fabrikada çalışmaya mecburdur. Hasip Efendi, bu ölüm dehlizinde sevdiği kızın da içinde olduğu gencecik kızların ölüme adım adım yaklaşmasını izlemektedir. Ancak bir insan ve fert olarak

yapabileceği şeyleri bile yapmamıştır. Bu yüzden de sevdiği kızla birlikte, birçok kızın ölümüne seyirci kalmıştır.

Refik Halit'in birçok hikâyesinde olduğu gibi bu hikâyede de kokuşmuşluk ve hukuksuzluk rüşvet şeklinde tezahür etmektedir. Devletin her kademesinde rüşvet yaygın olarak dönmektedir. Ancak bu durum sadece rüşvetçinin haksız kazanç sağlaması ile kalmamakta, birçok kişinin mağduriyetine sebep olmaktadır. Hakkısükut'ta fabrika sahibi kapitalist, gerekli önlemleri almamak ve almış gibi göstermek için muhtemelen yukarılara rüşvet vermiştir. Ancak asıl ahlaksızlığı Hasip Efendi yapmıştır, çünkü fabrikadaki ölüm çarkını gerekli mercilere bildirmemiştir. Gerçi Hasip Efendi, Fotika'yı sevdiği için onu maddi ve manevi her anlamda desteklemiştir. Ancak bu onun iyiliğini değil sadece çıkarıcılığını göstermektedir.

Fotika da büsbütün temiz değil gibidir sanki. Belki de kendi çıkarı için Hasip Efendi'yi kendine âşık eder. Bu aşkın önemli bir sonucu da Hasip Efendi'nin kendisini işine yeterince verememesi olmuştur. Buradan hareketle Refik Halit'in özel hayat ile iş hayatının birbirine karıştırılmasını eleştirdiğini söylemek yanlış olmaz. Zaten bu da bir tür ahlaksızlıktır.

Hakkısükut'ta çalışma hayatındaki yolsuzluk, rüşvet, haksızlık, adaletsizlik ve sömürü gündelik hayatın her türlü meselesini önüne geçer. Hasip Efendi zaman zaman vicdanını yoklar ve huzursuz olur fakat yine de para uğruna insanların sağlığını hiçe sayar.

Hikâyenin teması; geçim sıkıntısı çeken ve hukuka aykırı şekilde çalıştırılan insanlara, kayıtsız kalınması; protesto eden kişilerin de sus payı ile (parayla) susturulmasıdır.

İş hayatı ile özel hayatın birbirine karıştırılmaması gerektiği ise yan tema olarak düşünülebilir. Çünkü Hasip Efendi, sevdiği kıza ayrımcılık yaparak onu kozahanelerden alıp daha temiz havalı daha kolay bir işe yani iplikhaneye koymuştur. Bu da ahlaka uygun değildir.

2.2.13. Kuvvete Karşı

Kuvvete Karşı hikâyesi⁸⁶, 1909 yılında Erenköy’de yazılmıştır.

2.2.13.1 Hikâyenin Özeti

Amerikan Elçiliği’nin hizmet vapuruna bağlı dokuz gemici vardır. Bu adamlar, ceplerindeki İngiliz liralarıyla kolluk kuvvetlerinin onlara tanıdığı hürriyetle şımarık ve bayağı davranışlar sergiler. Onlar zengin ve başka tebaadandır, bizim halkımız ise silik mecidiyelere alışkın olduğu için onların yelek ceplerinde dizili liraları karşısında küçülürler. Ciddi bulunmak ve görünmek gereken yerlerde aşağılık davranışlarda bulunurlar. İtiraz etmek isteyenler insanlar da çekinirler ve hazmetmeyi tercih ederek susarlar.

Suphi bir gün sevgilisi İzmaro ile tiyatroya gider. Akşamki tiyatrodan Amerikalı gemiciler de vardır. Lacivert sivil elbiseleriyle bir sıra dokuz koltuğa yerleşerek gü-rültü ve kahkahalarla, saygısız davranışlarla çevredekileri rahatsız ederler. Suphi de herkes gibi davranışlardan rahatsızlık duyarak adamları tokatlamak isteği duyar, fakat kuvvete karşı ezilmek korkusuyla hareketsiz kalır. Suphi, sessizliğin verdiği eziklikle İzmaro’nun yanında kalbi acır. İzmaro ise bunlara alıştığı için olayları ehemmi-yetsiz görüp hissiz durur. Suphi’ye sokularak “Ah ne güzel, ne güzel!” deyip durur.

Suphi ile İzmaro tiyatrodan sonra Tokatlayan’da birahaneye giderler. İzmaro, Suphi’nin içinde bulunduğu durumu ve endişeleri anlamadığı için onunla yalnız kal-maktan korkar. Kapı bir anda yıkılır gibi açılır ve birahaneye büyük bir şamatayla gemiciler de gelir. Sadece Suphi ve İzmaro’nun masası boş olduğu için oraya oturur-lar. Ancak o kadar sarhoşturlar ki gemicilerden biri İzmaro’ya sokulur. İngilizce bir-takım sesler çıkarır. Kız ile delikanlı da gitmeye yeltenince Suphi’nin fesini başlarına geçirip onu taklit ederler. İzmaro gözlerindeki korkuyla artık yardım beklemektedir. Oradaki neferlerden biri masaya gelir, fesi kapıp masaya fırlatır. Olay çıkaran bu gemiciyi kolundan yakalayarak ortaya alır ve böylece Suphi ve İzmaro’yu kurtarır. Bunu fırsat bilen Suphi ve İzmaro da mekândan kaçarak uzaklaşır.

---

⁸⁶ Karay, Refik Halit, Memleket Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2018, s. 151-159.

Eve geldiklerinde İzmaro ağlamaklıdır, Suphi ise utanç içindedir. Suphi kendini ölü ve dilsiz eden bu kuvvete karşı gazap duyar, Türklüğüne ve memleketine acır. Bu öfkeyle bir anda kendini dışarı atar. Yeniden Tokatlayan'a gidip gemicileri bulur. İçlerinden birine sert bir yumruk indirir, fakat kalabalık oldukları için muvaffak olamaz. Keskin bir şeyin beyni üzerinden geçtiğini anlar gibi olurken yüzüstü çamurun içine düşer. İzmaro gece boyu Suphi'yi bekler, kollarının çıplak kaldığını ve üşüdüğünü hissederek yatağına girer, çünkü artık havalar serinleşmiştir ve kış yakındır.

2.2.13.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Mütareke'den sonra ülkenin birçok yeri İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar ve Yunanlar tarafından işgal edilmiştir. 1919 yılında kaleme alınan Kuvvet'e Karşı hikâyesinde de Refik Halit, mütareke yıllarında, yabancı askerlerin ahlaksızlığına maruz kalan insanımızın içinde bulunduğu sıkıntılı durumu anlatır. Yazar, Suphi'nin yaşadığı çöküntüden hareketle ülkenin gerçek sahibi olan insanların, işgalciler ve yabancılar tarafından nasıl aşağılandığı üzerinden millî gurur ve onura vurguda bulunmuştur. Suphi'nin gururu incinmiştir, ancak asıl gururu incinen ve onuru ayaklar altına alınan Türklerdir. Suphi bu incinmeyi canı pahasını da olsa telafi etmeye çalışmıştır ki bu da çok onurlu bir davranıştır.

Kuvvete Karşı'da Refik Halit bir açıdan kuvvet karşısında duyulan çaresizliği de gözler önüne sermiştir. Suphi Türk devletinin yani güçsüz bir tarafın mensubudur, yabancı asker ise Amerikan devletinin yani güçlü tarafın mensubudur. Gücü elinde bulunduran tarafın mensupları, kendilerine ait olmayan bir ülkede istedikleri gibi at oynatmakta, işi aşağılamaya kadar vardırırmaktadır. Amerika gücü elinde bulundurduğu için, gemiciler Amerika'nın koruması altındadır. Yani para karşılığında halk gururundan olur. Hikâyede millî gurur ve onurun nasıl ayaklar altında alındığı çarpıcı bir şekilde verilmiştir. Güçsüz bir devletin vatandaşı olan Suphi, o dönemdeki en güçlü devlet olan Amerika'nın vatandaşlarına karşı gelmiştir ve yenilgiye uğramıştır. Ancak Suphi, onursuzca yaşamaktansa onurluca ölmeyi tercih etmiştir.

Hikâyenin teması; otoriteyi ve gücü elinde bulunduran yabancı kuvvetler ne kadar güçlü olursa olsun, bir Türk'ün millî onur ve gururunu kurtarabilmek adına

canını ortaya koyabilmesi, millî onur ve gururunu korumak için bedelini canıyla ödemesidir.

2.2.14. Cer Hocası

Cer Hocası⁸⁷ da 1909 yılında Erenköy’de yazılmıştır.

2.2.14.1 Hikâyenin Özeti

Cer Hocası, Mülkiye Mektebinin 1902-1903 dönemi mezunudur. Bir akrabası vesilesiyle Maarifte bir memuriyet bulur, fakat Meşrutiyet ilan edilince fazla personeli işten çıkarma siyasetine takılır ve işsiz kalır.

Cer Hocası Asım, işten çıkarılıncaya kadar durgun ve halim ahlakıyla rahat yaşamıştır. Ancak daha sonra saraya bağlı olmakla suçlandığı ve kimsesi de olmadığı için on gün içerisinde bir serseri hâlini alır. Otelde yatmaya başlar, parasız kalır. Son akşam üç buçuk kuruşla sokakta kalır. Aç, kirli ve sefil bir hâlde hana gider. Handa paraya muhtaç olan arkadaşları Osman, Ahmet ve Feyzi’nin yanına gider. Asım gördüğü sefalet karşısında ürkmüştür, fakat dışarıda daha iyisini bulamayacağını da düşünerek arkadaşlarına hikâyesini anlatır.

Osman dışındaki arkadaşları onun her zamanki gibi biraz sonra gideceğini düşünürler ama en zekileri olan Osman her şeyi anlar. “Ne yapacaksın?” diye sorar. Lakin Asım da ne yapacağını bilememektedir. Çünkü seneler vardır ki Asım han köşelerinde böyle adamlarla yaşamamıştır. Onun sefaleti İstanbul’a sekiz yaşında gelmesiyle bitmiştir.

Hemşerileri iki gün sonra din kurallarını uygulatmak üzere köylere dağılırlar yani cerre yani çıkarlar. Beş on mecdiye toplayabilmek için köylere giderler. Asım da Osman ve arkadaşlarıyla gitmek ister ve isteğini onlara da çekinerek de olsa söyler, çünkü tanıdığı hiç kimse ve başvuracağı hiçbir yer yoktur. Bütün o eski tanıdıkları şimdi o kadar vatanperver ve Meşrutiyet âşığı olmuşlardı ki onu kovmuşlardı. Nihayet karar verilir, Asım da onlarla gider.

---

⁸⁷ Karay, Refik Halit, Memleket Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2018, s. 160-174.

Osman, Asım'a köyler de neler yapacaklarını anlatır ve kendine uygun bir yer bulduğu zaman yollarını ayıracakları uyarısını da yapar. Asım hiçbir tecrübesi olmadığı hâlde cer mollası olmaya cüret göstermiştir. Bir gece yağmurlar başlar, seller akar; bu hava şartları kabileyi harap eder. Asım yatağa düşecek kadar hastalanır, geçmekte oldukları köyde imamın evinde konaklamaya ve dinlenmeye mecbur kalır. Arkadaşları ise köylüye yük olmamak için veda edip yollarına giderler. Asım yine İstanbul'da yaşadığı hayatın özlemleri acısını yaşar. İmam "Bizim köyümüz hoca, molla istemez, çoluk çocuğa para vermez." diyerek Asım'ın iyileşince köyden gitmesini ister. Asım da iyileşir iyileşmez imama veda eder.

Asım'ın yolu bir başka köye düşer. Bu köy nispeten daha güzel bir yerdir ve onda burada kalma arzusu uyandırır. Asım, köy kahvesine girer, cuma vakti çember sakallı, kısa boylu Lazoğlu ona seslenir. "İmamın evinde yatan molla sen misin? Süleymaniye Camisi'ndeki Ahmet Hocayı tanır mısın? Bugün bizim imam cumadan sonra kasabaya gidecek, çık da bize vaaz et." der. Asım, Süleymaniye Camisi'nin hocasını tanımamasına rağmen bozuntuya vermez ve kabul eder. Vaaza Meşrutiyet'in meşruiyetinden bahis alarak başlar ve bir buçuk saat vaaz verir. Vaazında bildiği fıkraları bile anlatır. Çember sakallı Lazoğlu, Asım'a "Ramazan'ı burada geçir, benim evimde yat kalk." der. Asım da bunu kabul eder. Bir süre sonra Asım köye imam olarak atanır, sefaletten dolayı bu vazifeyi kabul eder. Bir gece sonra imamın oğlu Asım'ı kahveden çağırır ve onu babasının yanına götürür. İmam, Asım'a çok hasta olduğunu, altı çocuğu ve iki karısı bulunduğunu, eğer köyden gitmezse sokakta parasız, ekmeksiz kalacaklarını söyler. Meğer Asım'ı hasta imamın yerine atamışlardır. Asım, kendisi için biçare imamı feda eden köy halkını, onu hiç arayıp sormayan arkadaşlarını ve kendisini hiç düşünmeden sokağa atan hükûmeti ayıplar. Cübbesini giyer ve İstanbul'a doğru yola koyulur.

2.2.14.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Cer Hocası'nın olay örgüsü vefasızlıklar silsilesinden başlar. Devletin yıllarca okutup memur ettiği Asım'ı işten atması, çevresinin Asım'a reva gördüğü muamele, arkadaşlarının Asım'ı hasta hâlde bir köyde bırakması, Lazoğlu önderliğindeki köylülerin hasta imam yerine Asım'ı imam atması, eski imamın iyileşince Asım'ın ko-

vulması birer vefasızlıktır. Hikâye “Düşenin dostu olmaz.” atasözünü doğrular mahiyette bir olay örgüsüne sahiptir. Hikâyede söz konusu vefasızlıklar zinciri siyasi olaylar ve durumlara bağlı olarak kesintisiz sürmektedir. Asım’ın bütün arkadaşları ve tanıdıkları, Meşrutiyet yanlısı olduğu için, ona karşı tavır almışlardır, Asım artık İstanbul’dan iğrenmeye başlamıştır. Gittikleri köyde Asım hastalanır, yataklara düşer, ateşler içinde yanar; bir imamın evinde konaklamaya mecbur kalır fakat arkadaşları onu hastalıkla ve yalnızlıkla baş başa bırakıp gider, bir daha da aramaya gelmezler.

Hikâyenin teması; haksızlığa ve vefasızlığa uğrayan kişi veya kişilere herkesin sırtını dönmesi ve hiç kimsenin yardımcı olmamasıdır.

Hikâyede vefasızlık silsilesiyle birlikte çıkarıcılık da söz konudur. İnsanların ihtiyaç hâlinde, çıkarları doğrultusunda birbirini kullanması, sonrasında ihanet etmesi bir diğer temadır. Köylüler Asım’dan faydalandığı gibi Asım da köylülerden faydalanmaktadır. Hayatta kalabilmek adına, köylünün evinde kalır, geçici imamlık yapar. Köylüler, imamın kasabaya gittiği bir Cuma günü vaaz edecek kimseyi bulamadığı için Asım’dan rica ederler. Asım da namaz kıldırır, vaaz verir. Köy halkından Lazoğlu Asım’a “Ramazanı burada geçir, benim evimde kal der.” Asım da kabul eder, işe güce koyulur, mektepte elifba okutur. Yani sefaletten kurtulmak için her şeyi yapar. Fakat imam hasta olduğu için göreve getirdikleri Asım’ı, imam iyileşince de görevden alırlar. Asım, köy halkını ayıplar. İnsanların bu kadar ihanetle dolu olmasına şaşırır. İmamı kovan köy halkına, kendisini görevden alan hükümete intikam besler. Osmanlı’da cer hocalığı medrese öğrencilerinin medresedeki bilgilerini pekiştirdikleri bir uygulamadır. Hikâyenin başkahramanı Asım, aklına gelen her şeyi anlatarak kendince vaaz vererek geçimine bakar. Hayatını devam ettirmeye çalışır.

2.2.15. Garip Bir Hediye

Garip Bir Hediye⁸⁸, 1919 yılında Feneryolu’nda yazılmıştır. Bu hikâye Memleket Hikâyeleri’nin 1939 yılında yapılan ikinci baskısına eklenen hikâyelerdendir.

---

⁸⁸ Karay, Refik Halit, Memleket Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2018, s. 175-179.

2.2.15.1 Hikâyenin Özeti

Feridun, çarşıda kuyumcu dükkânlarının önünde dolaşır durur, ama hiç birine girmeye cesaret edemez. Her şeyini satmıştır, elinde fildişi saplı bir fırçadan başka bir şeyi kalmamıştır. Fildişi saplı fırçayı kendisine bir Yahudi, “Değerini bil, sakın atma; zamanı gelince işine yarar.” diyerek hediye etmiştir. Fakat Feridun kendisiyle eğlendiğini düşünmüştür. Bu yüzden çekindiği, biraz da korktuğu için kuyumcuya girme cesareti gösterememektedir.

Nihayet yaşama istediğini kaybetmiş vaziyette, ağlayarak evine döner. Elindeki fırçaya bakıp şansını bir kez daha denemeye karar verir. Yemen taşı duran ufacak bir dükkânın kapısına gider. Ürkekçe fırçayı uzatıp “Vaktiyle biri hediye etmişti, kıymetli olduğunu söylemişti.” diyerek fırçanın değerini sorar. Kuyumcu iyice evirip çevirip bakar ve beş para etmeyeceğini söyler. Feridun dükkândan hüsrarla çıkar. Çünkü fırçayı hediye eden Yahudi için bundan on yıl evvel canını tehlikeye atmıştır. Güvertede eşyalarını istif etmeye çalışan bir Yahudi’yi başına iri bir denk incekken kurtarmıştır. Yahudi de kendine geldikten sonra ona bu fırçayı vermiştir. Feridun bu sözlere kıymet vermemiş fırçayı kullanmıştır bile. Zamanla uzun bir cenk ve esaret devresinden sonra İstanbul’a dönüp de sakat, işsiz ve parasız kalınca Yahudi’nin sözlerini hatırlayıp ümitlenmiştir, işte ancak ümitleri boşa çıkmıştır.

Annesiyle çukur, rutubetli ve fukara bir mahalleye taşındıklarından beri eziyetli ve matemli bir hayat sürmektedir. Çarşıdan sonra evine giden Feridun, “Beş para etmiyor, boşuna hayal kurmuşuz.” diyerek durumu annesine anlatır. Yahudi’nin söylediklerini düşünüp öfkeyle camdan bakarken elindeki fırçayı dışarı fırlatır ve tam o sırada beklemediği bir şey olur. Dağılan fırçadan karanlığın içinde maviye yakın iki göz parlamaya başlar ve Feridun hayretler içinde kalır. Çabucak aşağıya inip iki küçük taş parçasını eline alıp eve geri döner. Işığa tuttuğu zaman bunların elmas parçası olduğunu anlar. Sabahı zor eden Feridun, alacakaranlıkta önceki gün gittiği kuyumcu dükkânının önünde beklemeye başlar. Nihayet yaşlı kuyumcu görününce dükkâni açmasını bile beklemeden taşları çıkarıp değerini sorar. Kuyumcu “Temiz maldır, müşterisini bulursak iyi para eder.” diyerek Feridun’u dükkâna alır.

Başlarda Yahudi'nin hareketine bir anlam veremeyen Feridun, bir süre sonra öğrenir ki adam gümrükten mal kaçırmak için bu yola başvurmuştur.

2.2.15.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Hayatta aslında hiçbir şey görüldüğü gibi veya görüldüğü gibi değildir. Ancak insanoglu aceleci olduğu için birçok olay ve olguyu zahirî görünüşüne göre değerlendirir. Elbette bu acelecilik ve ön yargıcılığın bedelini de bir şekilde öder.

Garip Bir Hediye'nin başkahramanı Feridun da önce görünüşe aldanmış ve peşin hükümlü davranmıştır. Çünkü canını kurtardığı Yahudi'nin verdiği firçanın işe yaramaz nesne olduğuna hükmetmiştir. Yahudi, Feridun'a firçayı hediye edip “Değerlidir, kadrini bil, sakın atma, zamanında işe yarar!” dediği zaman Yahudi'nin kendisiyle eğlendiğini düşünerek Yahudi'ye güvenmemiştir. Aslında bu hükmünde de zahiren haklıdır. Diğer yandan bu yargısını kuyumcu yani uzman da doğrulamıştır. Feridun, ümitsizliğe kapılıp firçayı dışarı fırlattığında, içinden çıkan taşların elmas olduğunu anlar fakat “Sahte mi? Yahudi'nin burada bir hilesi var mı ? diye düşünür. Feridun'daki çaresizlikten beslenen cılız umut filizlerini de öldürmüştür. İşte ölen son umut filizi ise yeni bir umudun, hatta yeni bir saadetin başlangıcı olmuştur. Buradan hareketle, hikâyenin teması; önyargılı tutumun olay, durum ve nesnelere değersizleştirilmesi, insanlara duyulan güveni yok etmesidir.

Garip Bir Hediye, ayrıca insanların savaş şartlarında düştüğü sefaleti gözler önüne sermesi bakımından da önemlidir. Feridun savaş yıllarından yani esaret ve felaket döneminden sonra İstanbul'a döndüğünde; sakat, parasız, işsiz ve bir dilim ekmeğe muhtaç kalmıştır. Sefalet yakalarına yapışmıştır, anne ve oğul kasvetli bir evde; eziyetli ve matemli bir hayat sürmeye başlamıştır. Hikâyenin yan teması ise; savaş yıllarının acımasız yüzüyle gelen yokluk ve açlık imtihanıdır.

Refik Halit'in diğer hikâyelerinden tema ve olay örgüsü bakımından farklılık gösteren Garip Bir Hediye, biraz esrarlı, biraz da hikmetli bir hava taşımaktadır. Ancak birçok hikâyede olduğu gibi bunda da bir sürpriz bitiş söz konusudur.

2.2.16. Bir Taarruz

1919 yılında kaleme alınan Bir Taarruz⁸⁹, Memleket Hikâyeleri'nin 1939 yılında yapılan ikinci baskısına eklenen hikâyelerdendir.

2.2.16.1 Hikâyenin Özeti

Yağmurlu ve fırtınalı bir kış günü Hayrullah Efendi vapurdan inip her akşamki gibi bayırına doğru tek başına tırmanmaya başlar. Aklı İnebolu'ya gönderdiği kereste kayıklarıyla motorundadır. Çünkü bu fırtınanın kendisini zarara uğratacağını düşünerek endişelenmektedir. Bu düşünceler içindeyken aniden gırtlığına bir elin yapıştığını ve alnına soğuk bir demirin dayandığını hisseder. Bir ses buyurgan bir tonla cüzdanını ister. Hayrullah Efendi, silaha rağmen canına ilişmek istenmediğini anlayınca cüzdanı hemen çıkarıp verir. Cüzdanda altı tane yüzlük ve bir sürü de beşlik para bulunmaktadır. Hırsız, cüzdanı aceleyle açar ve yüzünü göstermemeye özen göstererek “Kimıldanırsan vururum.” der. Ancak içinden yalnızca bir beşlik çeker ve cüzdanı geri uzatarak hızlıca karanlığa karışır.

Hayrullah Efendi geçirdiği korkuya rağmen cüzdanından sadece beşlik alan bu adamı merak ederek takip etmeye başlar. Hırsız takip edildiğinin farkında olmadan bir bakkala girer. Hayrullah Efendi de gizlice camdan adama bakar. Benzi atmış, zayıf, perişan hâldeki adam bir ekmek alır ve ucundan koparıp hemen ağzına atar. Adam, ne acemi ne de zavallı bir hırsızdır. Hayrullah Efendi hırsızın arkasından gitmeyi lüzumsuz bulur, dükkâna girer ve bu çıkan adamın kim olduğunu sorar. Aldığı cevaptan anlar ki yedi yüz liranın içinden beş lirasını alarak kaçan bu saldırgan bir hırsız değil bilakis namuslu bir aç adamdır.

Zira Mütareke seneleridir ve yedek subaylar ne maaş alabiliyor ne de iş bulabiliyorlardır. Yıllarca yaşadıkları hudutlardan dönünce yoksulluk ve sefalet içinde kalırlar. Demin gırtlığına sarılan adam, kendisi burada kârına bakıp işini yoluna koyduğu sıralarda dört sene, o işin rahatça görülmesi için ta uzaktan yani harp meydanlarında göğsünü siper etmiştir. Zorla aldığı para bir hisse, bir haktır. Hayrullah Efendi, ertesi gün bir kayık erzak hazırlatır ve adamın evine gönderir. Kapıyı bir kadın açar

⁸⁹ Karay, Refik Halit, Memleket Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2018,s. 180-184.

ve “Olamaz, bizim efendinin şimdi bunları alacak vakti yok, yanlış getirdiniz!” der. O sırada kocası gelir “Kim gönderdi ?” diye sorar. Fakat sonra anlamış olacak ki ısrar etmez. Başını öte yana çevirir ve ağlar.

2.2.16.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Hikâyede tam bir kapitalist, hatta bir savaş vurguncusu olan Hayrullah Efendi, kendisini sınır boylarında dört yıl canını ortaya koyarak savunan bir subaya vefa borcunu basit biçimde de olsa ödemeye çalışmaktadır. Hayrullah Efendi'nin gırtlığına sarılan adam; savaş yıllarında, Hayrullah Efendi'nin ve onun gibi nice memleket insanının parasını kazanıp işlerini yoluna koyduğu vakitler, memlekette işlerin rahatça görülmesi için yıllarca savaş meydanında göğsünü siper etmiştir. Hayrullah Efendi ise, bu fedakârlığı yapan namuslu ve aç adamı takip edip, evini bulup evine erzak göndermiştir. Bu namuslu, en azından bazen de olsa insafa gelen iş adamı veya zengin tipi Refik Halit'in hikâyelerinde pek görülen bir tip değildir. Dolayısıyla hikâyenin bu bakımdan bir yenilik taşıdığını da belirtmek lazımdır.

Birinci Dünya Savaşı, ülkesinde ve millette büyük yaralar açmış, derin izler bırakmıştır. Ancak bir yanda canını ve malını ortaya koyarak vatan savunması yapan insanlar, diğer yanda ise savaşın doğurduğu karmaşa ortamından faydalanarak zenginleşen insanlar mevcuttur. “Bir Taarruz” hikâyesinde yazar aslında bu iki öbeği, daha doğru bir ifadeyle bu iki öbeğin temsilcisini karşı karşıya getirmiştir.

Hikâyenin teması; insanların sahip olduğu olanakların zeminini hazırlayan, onlara bu imkânları sunan fedakâr insanlara ödenen vefa borcudur.

Bir Subay, ülkesini korumak ve milletini savunmak için dört yıl savaşmıştır. Ancak gördüğü karşılık işsizlik ve açsızlık yani sefalettir. Devlet ve toplum bu namuslu adamı soyguna mecbur bırakmıştır. Hayrullah Efendi ise savaş sırasında servetine servet katmış bir sermayedardır. Fakat bu işsiz subay tarafından soyulunca her şey kafasına dank eder ve insafa gelerek bu şerefli askere vefa borcunu ödemek ister. Karşı koymak şöyle dursun adamı takip ederek durumunu öğrenir ve evine bir kayık erzak gönderir.

Mütakere yıllarında cepheden dönen Subay'ın maaş alamaması, iş bulamaması, açlık ve sefalet çekmesi sonucu, Hayrullah Efendi'ye saldırıda bulunması söz konusudur. Ve bu saldırıyı günlerce azaplardan, nefis mücadelelerinden geçerek yapmıştır. Yani o bir hırsız değil, namuslu bir aç adamdır.

Hikâye'nin yan teması; hayat şartları, insanları gayrimeşru yollara sürükleyebilir. Böyle durumlarda ön yargılı olmak yerine sağduyulu olmak ve işin aslını öğrenmek gerekir. Diğer yandan dilencilik edemeyecek kadar onurlu olan insanları devlet, bilhassa toplum kollamak zorundadır. Toplumun boynunun borcudur bu. Yoksa yaşanan mağduriyetlerin faturasını bütün bir millet ödemek zorunda kalır.

2.2.17. Ayşe'nin Talihi

1909 yılında Erenköy'de yazılan Ayşe'nin Talihi hikâyesi⁹⁰ de Memleket Hikâyeleri'ne 1939 yılında yapılan ikinci baskıda eklenmiştir.

2.2.17.1 Hikâyenin Özeti

Ayşe ile annesi Fatma Hanım, “Abidin Köşkü” denilen harap, korkunç ve yalnız bir evde bekçi gibi otururlar. Burası terk edilmiş, viran bir mekândır.

Ayşe, bir gün evde yalnız başına çamaşır yıkamaktadır. Önündeki leğenden sabun köpükleri taşmakta, ellerinin her hareketinde saçlarına, çıplak bacaklarına bazen de gözlerine fırlamaktadır. Soluk entarisi ise pembe etine yapışmaktadır. Ayşe bir müddet sonra terliklerini sürükleyerek bahçedeki çamaşırları toplar. Elbisesi benek benek çıplak vücuduna yapışmış hâlde ocağın ateşini çeker, yağmuru bekler. Bir aradan bir ses duyarak pencereye koşar; kapının siperinde bir erkek ile yanında bir köpek görür. Bu adamın, antikacının avdan dönen oğlu Ali Bey olduğunu ve yağmur dolayısıyla kulübeye sığındığını anlar. Adam “Fatma Hanım burada değil mi?” diye sorar. Ayşe de “O size gitti, tahta silmeye, ne yapacaksın?” der. Ali Bey, yağmura tutulduğunu ve kapıyı açmasını söyler. Ayşe kapıyı açar, ama mutfağa kaçar. Ali Bey sofada oturur, Ayşe ise kapının aralığından bir hâlde onu izler. Ali Bey, evde yalnız olup olmadığını tecrübe etmek için Ayşe'ye sorular sorar. Kız ise utançla tekrar içeri

---

⁹⁰ Karay, Refik Halit, Memleket Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2018,s. 185-190.

kaçar. Ali Bey arkasından atılır ve Ayşe'ye yakınlaşmaya çalışır. Korkuyla bağırarak Ayşe kaçmaya devam etse de Ali Bey haz bularak onu takip etmeye devam eder. O sırada Ali Bey'in ayakları kayar, başı ocağın sivri taşlarına çarpar ve adam oracıkta ölür.

Ayşe dehşet içinde ve ne yapacağını bilemez hâldedir. Cesedi ortadan kaldırmayı düşünür. Koşup gider ve dışarıda bekleyen köpeği kafasına bakır maşrapayla vurarak öldürür. Çünkü annesi gelmeden ortalığı temizlemek istemektedir. Ahırda bir çukur kazar, cesedi oraya sürükler. Ölülerini gömdükten sonra gübre ile üzerlerini örter. Ardından mutfağı da temizledikten sonra soğukkanlılıkla annesini gelmesini bekler.

Ali Bey'in bu esrarlı kayboluşu bir süre insanları meşgul etse de sonra yavaş yavaş hafızlardan silinip gider. Bir ay sonra Fatma Hanım hizmet için başka bir eve gider. Genç bir köylü de Ayşe'nin yalnız olduğunu düşünerek eve koşar. Harabenin yıkık bir yerinden içeri atlayan köylü sırtarak Ayşe'ye bakar. Bunu fark eden Ayşe onu da öldürmemek için elini yüzüne kapatır kendisini müdafaasızca adama bırakır.

2.2.17.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Ayşe'nin Talihi hikâyesi de Yatık Emine, Şaka, Yıldı Bir hikâyelerinde olduğu gibi cinsellik üzerinden seyir eder. Bu hikâyede de diğer iki hikâyede olduğu gibi kontrol edilemeyen cinsel dürtülerin mağduru hep kadınlardır. Tutuculuğu ve cinselliği tabu olarak gören bir toplumda bastırılıp bilinçaltına itilen cinsel dürtüler cinselliği çağrıştıran bir nesne görünce bilinçdışına çıkmaktadır. Ancak bu çıkış normal ve kabul edilebilir bir çıkış değildir. Dolayısıyla cinselliğin nesnesi sayılan kişiye tecavüze kadar varmaktadır. Kötün olan şudur ki erkek egemen bir toplumda mağdur ise hep kadın olmaktadır. Sözelimi Yatık Emine'de Emine toplum tarafından cinsel olarak hem kullanılmış hem de ölüme sürüklenmiştir; Yıldı Bir'de Elif, hem Bekir işgal edilerek tarafından kullanılmış hem de kötü yola düşerek toplum tarafından kullanılmıştır. Şaka' da ise denetimsiz cinselliğin cezasını bizzat erkek canıyla ödeyerek çekmiştir.

Ayşe'nin annesi Fatma Hanım, temizliğe Antikacıların evine gidişinin ardından Ayşe; Antikacı'nın oğlu Ali'ye karşı namusunu korumak için mücadele eder. Ali'yi ve olaya şahitlik eden köpeği de öldürür, ahıra gömer. Fakat Ayşe'nin talihsizliği bununla da bitmez, genç bir köylü Ayşe'nin evde yalnız olduğunu düşünür, eve koşar. Ayşe'de onu öldürmemek için kendini savunmasız şekilde adama bırakmak zorunda kalır. Cinsel açlık yaşayan erkekler toplum için ahlaki çöküntü yaşatırlar.

Ayşe'nin Talihi'nde de diğer benzer hikâyelerde olduğu gibi toplumun içi boşaltılmış "namus" kavramı ve içi boş "namus" anlayışı yüzünden kadınların yaşadığı mağduriyet gözler önüne serilmiştir. Erkek egemen bir toplumda tacize uğrarken tacizcisi bir kaza sonucu ölen Ayşe bir daha ölüme sebep olmamak için tecavüzcüsüne göz yummak zorunda kalmıştır. Çünkü Ayşe, kendisini savunsa bile hiç kimseye gerçeği anlatamayacağını, hep "kötü" ve "kirlenmiş" olarak kalacağını çok iyi bilmektedir. Bu da toplumun ne kadar cahil, yobaz ve riyakâr olduğunu açıkça göstermektedir. Bu durum, Ayşe'yi çaresiz ve savunmasız bırakmıştır ki toplum adına asıl utanç verici olan budur.

Hikâyenin teması; cinsel kimliği ile öne çıkan kadınların, tacizlerin kucağına düşmekten ve mağduriyetten kurtulamamasıdır.

2.2.18. Garaz

1947 yılında Şişli'de yazılan Garaz⁹¹, Memleket Hikâyeleri'ne 1964 yılında yapılan üçüncü baskıda eklenmiştir.

2.2.18.1 Hikâyenin Özeti

Savaş başlangıcında Nebile'nin babası Çerçi Halil, kasabadaki dükkânlarına mal almak için İstanbul'a gider. Nebile bu sırada büyümeye ve serpilmeye başlamıştır. Üç hafta içinde dönmesi gerekirken Nebile'nin babası aylarca dönmemiştir. Nebile, babasının gönderdiği eski harfli mektupları, mahkeme kâtibine okutur. Çünkü Nebile henüz ortaokulun son sınıfındadır. Babası mektuplarda işlerinin bitmediğini ve yakında Nebile ve annesini de yanına alacağını yazar durur.

---

⁹¹ Karay, Refik Halit, Memleket Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2018, s. 191-197.

Nihayet bir gün onlar da İstanbul'a yolcu olurlar. Haydarpaşa Garı'na indiklerinde Nebile ile annesi uzun pardösülü ve başörtülüdürler. Yeni geldikleri bu şehre yabancı oldukları için fazlaca ürkektirler, fakat Nebile babasının kılık ve kıyafetindeki değişikliklerin farkındadır. Babası çoktan kasket yerine şapka, mintan yerine de kravatlı gömlek tercih etmeye başlamıştır. Fakat asıl değişim tavırlarındadır.

Nebile o günden sonra sonu gelmeyen bir heyecan âlemine giriverir. Babasının Taksim Meydanı'nın karşısında tuttuğu apartmanın asansörüne binip yükseldiklerinde korkudan annesine sarılan Nebile bir süre sonra bu acemiliğin yüzüne vurulmasından kızarır. Nebile artık kasaba kızı değil; şehir tutkunu, kendini beğenmiş, açgözlü bir kız olup çıkar. Zamanla annesi ve babasından utanır hale gelir.

Aile de oluk gibi akan parayı nasıl sarf edeceğini bilemez. Bodrum kattaki Fitnat Hanım, onları pahalı mağazalara sokup alışveriş ettirir, lükse alıştıtır ve kâhyalıklarını yapar. Aradan altı ay geçer. Beyoğlu Caddesi'ne gülünç iki ana kız daha katılmıştır. Nebile artık tek başına mağazalara çıkıp ayakkabı, çanta ne varsa alır ve herkes tarafından tanınır. Lüks hayata alışan Nebile şımarıp arsızlaşır, annesini azarlar, babasını adam yerine koymaz. Hatta iki kere nişanlanan Nebile ikisini de bozarak nişan bozma modasına dahi ayak uydurur.

Beş sene süren bu sefahat artık son aylarındadır. Bu sırada Nebile bir delikanlıya gönlünü kaptırır, fakat bu sefer nişanı erkek tarafı bozar. Çünkü Hacıağa'nın birçoğları gibi sermayesini kurtarıp memlekete döneceğini duymayan kalmamıştır. Son günlerde Çerçi Halil ne var ne yoksa satmıştır. Memlekete dönerken trende yer kalmadığı için son kalan yere Nebile'yi oturtan anne baba kendileri koridorlarda heybelerin üstünde memleketlerine dönerler. Nebile'nin annesi bu dönüşten çokta şikâyetçi değildir; babası ise kederine rağmen küçük dükkânıyla teselli bulma umundadır. Asıl çöken Nebile olur. Anne baba için en zor durum taze kızlarının içinde bulunduğu ruh hâlidir. Nebile'nin aklı İstanbul sokaklarındaki hayattadır. Kasabaya bir türlü alışamaz ve içinde bulunduğu durum onu içten içe yer bitirir. Bu durum onu babasına kin ve öfke duymaya sürükler. Çerçi Halil durumun farkındadır ve o da bu bundan yakınmaktadır. Babasının sesini bile duymaya dayanamayan Nebile gareze kapılır ve adama beddua edip durur.

2.2.18.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Garez hikâyesinde bir kültür şoku yaşanmıştır.

Bu şoku Anadolu'dan 1950'li yıllardan itibaren başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlere göç eden bütün insanlar yaşamıştır. Bu hikâyede ise şoku, küçük bir kasabadan çıkıp İstanbul'a yerleşen Nebile yaşamıştır ve yaşarken de uyum sürecinde bocalamıştır. Birdenbire gelen zenginlik ve bolluğun, maddi ve manevi savunma mekanizmalarından ile kültürel arka plandan mahrum bir genç kızı nasıl etkileyeceğini Nebile üzerinden anlatmıştır Refik Halit bu hikâyesinde. Nebile ve annesi Haydarpaşa Garına indiklerinde uzun mantolu ve siyah başörtülüdür. Nebile apartmanın asansörüne binip, yükseldikleri zaman, korkudan annesine sarılır fakat ilerleyen zamanlarda bunun yüzüne vurulmasından da rahatsız olur. Kasaba kızı olmasına rağmen, şehrli olma havasına kapılır, kendini beğenmeye başlar. Kendisindeki şehrlileşme performansının aynısını anne ve babasından göremeyince de onları kaba ve taşralı bularak hırçınlaşır. Anne ve babasıyla aynı ortamda olmaktan, insan içine çıkmaktan utanır olur. Giyim modasına da kısa vakte adapte olur. Önceleri büyük mağazaların içine sadece vitrinlerden bakarken, komşuları Fitnat Hanım'la tanışınca o dükkân senin, bu mağaza benim gezmeye başlar. Artık ayaklarında iskarpinler vardır. Siyah başörtülerinin yerini de tüllü şapkalar yerini alır. Artık “ Küçük Hanımefendi “ olarak tanınmayı başarır. Kabak çiçeği gibi açılır. Plajlara dadanır kumlarda güneşlenir, arsızlaşır. Annesini ve babasını azarlamaya başlar, sokakta yürürken onlardan ileride veya geride yürümeye başlar. Saçlarını sarıya boyatarak Veronica Lake'ye benzemeye çalışır. İstanbul'daki nişan bozma modasına katılır. Kendince mutlu ve şahşahalı bir hayat yaşar ama aslında farkında olmadan da bir çöküntü yaşar.

Nebile'nin babası Çerçi Halil'de de bir değişim olmuştur. İstanbul'a gidince kasketi atar, başına kadife kumaştan bir şapka geçirir, pantolonu da kopçalı büzmeli değildir artık, mintanı da bırakmış, kravatlı gömlek giymeye başlar. Tavırlarında da bir değişim olmuştur. Göğsünü çıkarıp, ensesini şişirerek azametle yürümeye başlamıştır. Böylece beş yıl sonradan görme bir hayat yaşarlar.

Nebile'nin annesi İstanbul'u benimseyemez, kasaba özlemiyle yaşar dolayısıyla İstanbul'dan ayrılınca da üzülmez. Durumdan asıl etkilenen Nebile olur, çöküntü yaşar. Anne ve baba da kızlarını kaybetmiş olur.

Garez hikâyesindeki söz konusu aile yani Nebile, annesi ve babası yokluktan varlığa geçiş yapmışlardır. İşin kötü olan tarafı ise bu geçişin çok hızlı olmasıdır. Zira aile kasabadan çıkarak bir anda kendisini İstanbul'un göbeğinde bulmuştur. Ailede değişiminden ilk ve hemen etkilenen ise Nebile'dir. Çünkü gençtir ve değişimlere alabildiğine açıktır. Dolayısıyla ne oldum delisi olan Nebile tabir yerindeyse kendisini kaybeder. Ailenin masala benzeyen İstanbul macerası bir süre sonra son bulur. Nebile ile anası ve babası memleketine döner.

Bu hikâyenin yazarın, sürgün yıllarında Anadolu'da, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da İstanbul'da yaptığı gözlemlere dayandığını söylemek lazımdır. Zira Refik Halit, Anadolu'da tanıdığı bir esnaf ailesini İstanbul'a getirmiş veya İstanbul'da tanıdığı bir Anadolu aile ile birleştirmiştir. Sonuçta kültürel ve manevi arka planı olmayan maddi bir refahın, insanları nasıl etkileyeceğini, bir ailenin hayat tarzını nasıl değiştireceğini gerçekçi bir biçimde anlatan bir eser çıkmıştır ortaya.

Hikâyenin teması; insanın geçmişine, kültürüne, çevresine ve ailesine sırt çevirmesiyle yaşanan kültür şokudur.

Nebile, kasabaya dönüşte ikinci kültür şokunu yaşamakla kalmayacak ve düşmelerinin sorumlusu olarak gördüğü babasına garez bağlayacaktır. Kasabada küçük isteklerle yaşarken babası ona İstanbul'un debdebesini tanıtır, sonrada hepsini elinden almıştır.

Yan tema ise; kişinin yetersizlik, eksiklik ve hatalarının sorumluluğunu başkasına mal etmesidir.

2.3. Gurbet Hikâyeleri'nin Tematik İncelemesi

Refik Halit Karay, Memleket Hikâyeleri ile Türk hikâyeciliğini hem mekân hem de tema olarak İstanbul dışına çıkardığı gibi Gurbet Hikâyeleri ile Türkiye'nin dışına çıkarmıştır. Dolayısıyla Gurbet Hikâyeleri tema, mekân ve kahraman çeşitliliği ve zenginliği ile de Türk hikâyeciliğinin işaret taşlarından biridir.

Birçoğu yazarın sürgünden Türkiye'ye döndüğü 1938 yılından sonra yazılmış olmasına rağmen Gurbet Hikâyeleri, Türklerin artık çekildiği Orta Doğu'daki Türkleri ve Türkiye'yi anlatan hikâyelerden oluşmaktadır.

Gurbet Hikâyeleri kitabında yer alan on yedi öykünün adının da tek sözcükten oluşmaktadır.

2.3.1. Yara

Yara hikâyesi⁹² 1938 yılında Şişli'de yazılmıştır.

2.3.1.1 Hikâyenin Özeti

Teğmen, Sultan Hamit'in çöl çiftliklerinden birinde müdürken birden avluya dört atlı bedevi girer. Birbirleriyle çatışan, iki aşiretin baskınından kaçan bu dört kişi, geceyi geçirmek için buraya sığınmak istemişlerdir. İçlerinden biri yaşlı diğerleri daha gençtir.

Damın toprak zemininde otururlarken çöl çiftliğine sığınan erlerden birinin omzundan yaralı olduğunu fark ederler. Kurşun içeride kalmış ve yaranın etrafında kahve telvesini andıran pıhtılar birikmiştir. Çöl çiftliğine sığınanların en yaşlısı olan Şeyh, avludan aldığı çürük bir değnek parçasına bir paçavrayı sarıp dişleriyle düğüm yaptıktan sonra “Zeytinyağı bulunur mu?” diye sorar. Sonra gençlerden birine bir şeyler söyledikten sonra aşağı iner. Bir süre sonra aşağıdan yanık zeytinyağı kokusu gelir. Şeyhin ameliyat hazırlığı yaptığı anlaşılır. Şeyh, gencin sırtından entarisini çıkarttırdıktan sonra bir çakı ile yaralının yarasını kavunun acı yerini oyar gibi oymaya başlar. Yaralı genç of bile demez, sadece bir sinek ısırığına verilen tepki gibi hafif bir irkilme yaşar, ancak yine de şeyhin ayıplamasından kurtulamaz. İçinden pıhtılar akan yaranın öğürtücü kokusu etrafa yayılır. Bu koku, teğmene çocukluğunun kurban bayramını hatırlatır. Aşiret Şeyhi, bir tıkaçı merhametsizce yaraya daldırıp çıkarır, yara da bazen oluk oluk kanar. Bir süre sonra kan yavaş yavaş azalır ve şeyh ilk kez şefkatle “Sabret evlat” der. Bedevi genç hiç sesini çıkarmadan dayanır. Birazdan kızgın yağ, hunisiz bir şekilde yaraya büyük bir ustalıkla yavaş yavaş bo-

---

⁹² Karay, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri ,İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017, s. 9-13.

şaltılır. Zavallı bedevi dayanmaya çalışsa da sonunda “Ya Allah!” diyerek diz çöker. Teğmen bozuk Arapçasıyla “Mut!” yani “Öldü!” diye haykırır. Ancak işlem artık tamamdır.

Ertesi sabah dört at ile dört bedevi teşekkür için teğmeni beklemektedir. Yaralı yorgun ve solgun bir hâldedir, ateşler içindedir. Vedalaşırken yalnızca şunu söyleyebilir: “Şu bindiğim kısrağın gebedir, yavrusu senindir!” Ata binerken yaralıya kimse yardım etmez, dördü de dik ve dinç görünmektedir. Teğmen arkalarından bakarken aklına dün geceki kan kokusu ve kızgın yağ gelir ve bu durum dişlerini sıkmasına sebep olur.

Bu vakadan üç sene sonra teğmen çiftlikte yokken bir bedevi gelip bir tay bırakır, “Paşaya vaat etmiştim, kendisi bilir!” der ve gider. Bedevinin teğmene paşa deme sebebi ise bir Türk subayının Bedevi’nin gözünde her zaman paşa olarak görülmesidir.

2.3.1.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Yara hikâyesinde esasen bedevilerin hayatından bir kesit anlatılmıştır. Sürekli çatışma hâlinde olmak ve yaralanmak bedevî Arapların bir nevî hayat tarzı hâline gelmiştir. Bu savaş ve çatışma durumu onlar için bir varoluş sebebi de sayılabilir.

Yazar, hikâyedeki olayın zamanını belirtmemiştir. Ancak Türk askerinin hâlâ Arap ellerinde olduğu düşünüldüğünde ve Türkler ile “barış” hâli bulunduğu göz önünde bulundurulursa zaman Birinci Dünya Savaşı öncesi olmalıdır.

Hikâyede bedevîlerin yiğitliği ve korkusuzluğu üzerinden vefalı oluşları üzerinde durulmuştur. Zira iki aşiretin birbiriyle çatışması sırasında yaralanan bir bedevî genç hiçbir uyuşturucu kullanılmadan açık ameliyata alınmıştır. Adamakıllı irin bağlanmış yaranının deşilmesi ve yarılması sırasında delikanlı “uf” bile dememiştir. Bu, göçebe Arapların dayanıklılığını da göstermektedir. Acı dayanılmaz hâle geldiğinde tabii olarak hafif bir tepki veren genci, aşiret şeyhi ayıplamıştır. Çünkü acı ve ızdırıba dayanamayan bir kişinin çöl şartları içinde bedevî yasalarıyla yaşaması mümkün değildir. Hijyenik bir ortamda ve koşullarda gerçekleşmesi gereken kurşun çıkarma

işleminin, yoğurt süzülen çürük torbadan atılmış bir parçayla kızdırılmış zeytinyağı ile yerde olan alet ve tahtalarda yapılması ise dönemin zorlu şartlarını yansıtır.

Yara hikâyesinde, olay örgüsünün ana unsurunu oluşturan vefa, bilhassa bedvîler için çok önemli bir kavramdır. Çünkü yaralanan bedvîler Osmanlı otoritesinden yardım ister. Tedavisi yaptırılan Bedevî Arap; sözünde durur, kendini onlara borçlu hisseder, iyiliğe iyilikle karşılık verir, hülasa vefalıdır. Nitekim kendisine yardım eden teğmene tay sözü veren bedevî bu sözünü aradan iki yıl geçmesine rağmen unutmaz ve yerine getirir. Bu hikâyenin, Türkiye’de Araplara karşı olumsuzlanmanın ve ön yargının zirveye çıktığı bir dönemde yayımlanmış olması da önemlidir

Hikâyenin teması; yağmalanmalara maruz kalan insanların, kendilerine kucak açan insanlara vefa borcu hissetmesi, borcunu ödemesi ve Türk askerinin bedvîlerin nezdinde saygıya değer oluşudur.

Refik Halit, hikâyede vatan özlemine de değinmiştir. Yaralı bedevî gencin irinleşmiş yarasından kabaran kan tabakasının ve öğürtücü kokunun teğmene çocukluğunun kurban bayramlarını hatırlatması tesadüfî değildir.

2.3.2. Eskici

Eskici hikâyesi⁹³ 1938 yılında Şişli’de kaleme alınmıştır.

2.3.2.1 Hikâyenin Özeti

Babası ölen küçük Hasan, annesini de kaybedince uzak akrabalar ve konu komşu tarafından Filistin’de yaşayan halasının yanına gönderilir. Vapur rıhtımdan kalkınca herkes, üstünden büyük bir yük kalkmış gibi ferahlar. Hasan henüz beş yaşında şirin bir çocuktur. Vapurda eğlenir, fakat vapur sıcak memleketlere yaklaştıkça başlayınca Hasan’ı bir durgunluk alır. Vapurda kalanlar, Hasan’ın bilmediği bir dilde konuşurlar ve ona İstanbul’daki gibi Hasan değil “Hassen” şeklinde seslenirler.

Hayfa’da vapurdan indirilip bir trene aktarılan Hasan, büsbütün yalnızlaşır ve ana dilini işitemez olduğu için konuşamaz. Hasan vatanından uzaklaştıkça coğrafya da değişir; her yer bahçelere ve çalılıklara dönüşür ve bir süre sonra yerini çorak düz-

---

⁹³ Karay, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017, s. 14-19.

lklere bırakır. Bu düzlüklerde ara sıra kocaman hayvanlara denk gelir. Uzun bacaklı, kambur, sırtları kabarık hayvanlar toz çıkarmadan ağır ağır yürür. Bunlar deve dir.

İstasyonda inen Hasan'ı gerdanında, kolunda biçim biçim altınlar olan, kara arşafllı, kokusu annesine benzemeyen, tuhaf kokulu bir kadın karşılar. Bu tuhaf kadın halasıdır. Halası ve arkadaşları Hasan'ı kucaklayıp perler. Eve vardıktan sonra Hasan haftalarca susar, iyice durgunlaşır. Arapça anlamaya başlamasına rağmen konuşamaz. Artık onun da kuşaklı entarisi, ceket i, takkesi, alnına kadar uzatılmış peremleri vardır. Deri gibi sert tandır ekmeğine alışmıştır.

Bir gün halası yoldan geçen sırtında çuval kaplı bir satıcıyı evin avlusuna çağırır. Adamın önüne bir sürü patlak, yırtık ayakkabı dizilir. Adam mukavvayı ustaca keser, ağızına çivi koyup bunları ayakkabıların altına tek tek mıhlar. Adamın yaptığı her hareketi ayrıntısıyla izleyen Hasan, bir anda nerde olduğunu unutur ve kendi diliyle “iviler ağızına batmaz mı senin?” diye sorar. Eskici Hasan'a hayretle bakar ve “Türk çocuğu musun ?” diye sorar. Hasan, İstanbul'dan geldiğini söyler, eskici ise İzm it'ten gelmiştir. Eskiciyle konuşmaya başlayan Hasan akli erdiğince başlar anlatmaya; bir eskici bir Hasan konuşur, ama en çok da Hasan...

Altı aydır sustuğu için nefes almadan konuşur Hasan. Adam konuştua Hasan özlediği memleketini düşünür, konuşmayı daha da uzatmaya çalışır. Nihayetinde tamircinin önündeki ayakkabılar bitmiş adamın gitme vakti gelmiştir. Kalbi burkulan Hasan, ili ili ağlamaya başlar. Eskici “Ağlama be! Ağlama!” demekten başka bir söz bulamaz. Hasan bir daha Türkçe konuşacak kimseyi bulamayacağı için ağlar. Hasan'ın ağlamasına dayanamayan eskicinin de gözleri artık yaşla dolmuştur.

2.3.2.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Eskici hikâyesinin olay örgüsü yurt özlemi üzerine kuruldu r. Ancak Refik Halit Karay bu özlemi, öz vatanın en güzel çiçeği olan ana dili üzerinden işlemeyi yeğlemiştir. Çünkü yabancı bir ülkede en çok özlemi çekilen şey, ana yurdumuzda, anamızın style ruhumuza ve bedenimize işlediğimiz ana dilimizdir. Dil, düşünce ve duyg u aktarımında elzemdir. Hasan için de ana dili yani Türkçe elzemdir. Kendi dilini, Türkçesini kullanamayışı onda tahribat yaratır. Kullandığında da anlaşıl amaması acı

yaratır. Vatanından uzaklaştıkça Marmara'dan sonra coğrafyanın yerini Arabistan'a bırakması, isminin telaffuzunun değişmesi (Hasan iken Hassen olması), ana dilini işitemez oluşu, entarilerin üzerine hırka yerine elbise ceket giyilmesi, başları takkeli çocuklar gibi görüntüler sonucu Hasan kendini çevreden soyutlar. Hasan, gittiği yerde ortama yabancılaştığı için kültür krizi yaşar.

Hikâyede yurdundan uzaklaşmak zorunda kalan küçük Osman üzerinden, ana dilinin yani Türkçenin bir Türk için ne kadar elzem olduğu anlatılır. Aslında asıl işaret etmek istediği şey vatandır. Zira dil, vatan demektir. Ana dili, ana vatanda konuşulan dildir. Eskici gidince Hasan ağlamaya başlar çünkü bir daha Türkçe konuşacak adam bulamayacağını bilir. Özlem duyduğu hayatı Eskici de bulur. Eskicinin saç sakalı dağınıktır, göğsü bağı açıktır, pantolonu dizlerinden yamalıdır, dişleri eksiktir, suratı da sapsarıdır. Yani vatan özlemi, gurbet zorlukları genç yaşlı herkesi etkilemiştir ve yıpratmıştır.

Yaklaşık on dört yıl vatanından uzak kalan Refik Halit'in her hâlde en çok ana dilini ve ana dilinin en güzel konuşulduğu vatan parçası olan İstanbul'u özlemiştir. Hasan aslında Refik Halit'in kendisidir.

Hasan küçük yaşta yetim kalır ve Filistin'e akrabalarının yanına gönderilir. Ancak gittiği bu yabancı memleketteki her şeyi yadırgar ve kendini çok yalnız hissederek. Gittiği memleketten ana dilini duyamadığı için sessizliğe gömülür. Eve gelen eskicinin Türkçe konuşması ona umut aşılar. Çünkü Hasan'a yalnızlık duygusunu yaşatan tek şey ana dilini yani Türkçeyi konuşamayışıdır. Hasan ile eskici birbirlerinde ana dili yani vatanı bulurlar. Refik Halit de Yüzellilikler Listesi'ne girmiş ve dilinin konuşulduğu vatanından sürülmüştür. Türkçe'ye âşık bir insan için bunun ne büyük bir yıkım olduğu açıktır. İşte Refik Halit, Türkçede simgeleştirdiği yurt özlemini Arap illerinde yaşayan küçük bir Türk çocuğu olan Hasan üzerinden çok başarılı bir biçimde yansıtmıştır.

İstanbul'da başlayıp Filistin'de biten Eskici hikâyesi tam anlamıyla bir gurbet hikâyesidir. Çünkü gurbette vatanı yaşayan kişi vatan hasretinin ağırlığındadır.

Hikâyenin teması; insanın ana dilinden mahrum kalışı sonucu, insanlarla irtibatını keserek kendini çevreden soyutlamasıdır.

2.3.3. Antikacı

Antikacı hikâyesi⁹⁴ 1939 yılında Şişli’de yazılmıştır.

2.3.3.1 Hikâyenin Özeti

Türk anlatıcı, Lübnan’da belediye danışmanlığı görevinde bulunan ibrik koleksiyoncusu Fransız arkadaşıyla Halep’teki bu ünlü Antikacı’ya gider. Şeyh Efgani’nin evi, kapıdan başlayarak kâseler, kandiller, yazılı taşlar gibi şeylerle merdivenlerden duvarlara kadar tıka basa doludur. Evin içinde bir şeye zarar vermemek için çok dikkatli ilerlerler. Üst katta yer minderlerine oturmuş, antikalara gömülü, saç sakalına karışmış, tuhaf bir külah takmış bir adamla karşılaşırlar. Yerinden kalkamayan adamın yanında küllü bakır mangalda çay ibrikleri dumanlanmaktadır. Adam, oturmaları için bir yer gösterse de Fransız bir an önce koleksiyonu için gerekli olan çay ibriklerini görmek istediğini söyler. Antikacı “Gezip, dolaşın bakınız, uyuşuruz.” cevabını verince Fransız daha iyi bir muamele görme ümidiyle kendisini oraya yönlendiren yüksek başkomiserlik kâtibinin adını verir. Antikacı, kâtime Fransız nezdinde teşekkür edip birkaç kelime sohbet ettikten sonra eliyle işaret ederek aramaya koyulmalarını söyler.

Yerinden kalkmayan Şeyh, önündeki kitabı okumaya koyulur. Fransız oda oda gezip beğeneceği bir ibrik ararken bu konuda bir bilgisi olmayan anlatıcı, Şeyh ile aynı odada kalır. Bir süre etrafa bakındıktan sonra sakalına rağmen çok genç görünen Şeyh’in yüzünü incelemeye başlar. Yazar, Şeyh’in sarı saçlı, mavi gözlü olması sebebiyle okuduğu bilgilerden yola çıkarak Afganistanlı olabileceğini düşünür ve bunu o anda Şeyh’e sorar. Antikacı Şeyh’ten “Evet!” cevabını alınca kendisi de Türkiyeli olduğunu söyler. Antikacıyla aralarında hoşnutsuz bir durum ortaya çıkar. Anlatıcı, adamın kendisinden hazzetmediğini düşünür. Anlatıcıya göre açık ve dürüst iş yapmayanlar çekinirler ve kendisiyle göz göze gelemezler. Zira ondaki huzurdan rahat-

---

⁹⁴ Karay, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2017, s. 20-26.

sız olurlar. Nitekim kimde böyle bir şüphe hissetse sonunda kişinin dürüst olmadığı ortaya çıkar.

Şeyh, gayet sessizdir ve bu ise anlatıcının sinirini bozmaktadır. Anlatıcı sormaya devam eder. Antikaları nereden aldığını, hangi ülkelere gittiğini sorar. Şeyh ise kitabından kafasını kaldırmadan cevap verir. Müsteşar içeriden seslenerek aradığı ibriği bulduğunu bildirince anlatıcı oraya doğru yönelir. Şeyh'in ise arkasından onu dikkatlice süzdüğünü fark eder.

Alışveriş bittikten sonra Şeyh, misafirlerine susuzluğa ve sıcağa deva olduğunu söyleyerek yeşil çay ikram eder. Çaylarını içerlerken Şeyh sürekli “Biz, Afganlılar çayı çok severiz.” deyip durur. Şeyh, Afganlı kelimesini sıkça tekrarlayıp özellikle vurgular. Bu durum anlatıcının dikkatini çeker ama buna de bir mana yükleyemez. Anlatıcı, aradan on sene geçtikten sonra bir tesadüf vesilesiyle olanları hatırlar ve değerlendirir.

Anlatıcı, Filistin vakasının başlangıcında Mısır dönüşü bir otelde yol arkadaşıyla viskisini içerken içeri giren birini anımsar gibi olur. Lakin nereden tanıdığını bir süre çıkaramaz. Birden aklına Antikacı Şeyh ve tuhaf külahlı gelir. Bu, bir İngiliz subayıdır. Bu sırrı sezdiğini belli etmemek için sessiz kalan anlatıcı, Suriye'ye döndüğünde Antikacı Şeyh'i sormaktan kendini alıkoyamaz ve yerine kardeşinin baktığı bilgisine ulaşır.

2.3.3.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Hikâyede İngilizlerin iki yüzlülüğü anlatılmıştır. Kendini Afganlı tanıtan antikacı Şeyh Efgani'nin İngiliz subayı oluşu anlatılmıştır. Refik Halit bu hikâyede Orta Doğu'nun Osmanlı Devleti'nden nasıl koparıldığını Antikacı üzerinden anlatmıştır. Bu coğrafyada Batılılar, bilhassa İngilizler tarafından on dokuzuncu asırdan itibaren çok ciddi casusluk faaliyetleri yürütülmüştür. Batılılar, casusluk faaliyetlerinde çok eğitilmiş ve usta kişileri kullanmışlardır. Neticesinde Orta Doğu coğrafyası Osmanlı'nın elinden çıkmakla kalmamış, parça parça edilmiştir.

Uluslararası siyaset, Refik Halit'in hikâyelerinde çok işlediği tema değildir. Memleket Hikâyeleri'nde yer alan Kuvvete Karşı hikâyesi de güçlülerin üstünlüğünü

ortaya koyan bir anlatıdır. Antikacı hikâyesinde de güçlülerin bir ülkeyi nasıl elde edip sömürdüklerinin ipuçları verilmiştir.

Antikacı kılığına girerek Halep’te casusluk faaliyetleri yapan bir İngiliz subayı üzerinden uluslararası büyük bir oyuna dikkat çeker Refik Halit Karay. İngilizler bu casusluk işlerinde o kadar iyidir ki yazar anlatıcı, casus Antikacı’yı Afganistanlı sanmıştır. Buradan da Antikacı’nın Orta Doğu’nun diline, duruşuna, davranışına, hâletiruhiyesine, geleneğine ne kadar vâkîf ve hâkim olduğu anlaşılmaktadır.

Yazar anlatıcı, sezgileri sayesinde Antikacı’dan şüphelenmiştir ama bu şüphesine bir dayanak bulamamıştır. Çünkü Şeyh, “ Afganlı” kelimesinde fazla ısrarcı olmuştur. Ancak yıllar sonra bir otelde karşılaştığı bu adamın bir İngiliz subayı olduğunu anlamıştır. Adamı Filistin olaylarının başladığı sırada yine sahada görmesi de çok manidardır. Antikacı’nın yerine ise artık kardeşi bakmaktadır. Yani artık eşyayı kardeşi satmaktadır.

Hikâyenin teması; Arap coğrafyasında hakimiyet sağlama çabasında olan İngilizlerin casusluk faaliyetlerindeki iki yüzlülükleridir.

2.3.4. Testi

Testi hikâyesi⁹⁵, 1939 yılında Şişli’de kaleme alınmıştır.

2.3.4.1 Hikâyenin Özeti

Yazar anlatıcı, Akdeniz’e bakan yük bir sırtta kurulmuş bir Lübnan köyünde yaşamaktadır. Bir gün şehre inmek için otomobile biner ve şoförün yanına oturur. Çünkü şoförün yanının iyi olduğu hesaplar; arka taraflarda oturanlara elim, eteğim sürünmez diye düşünür. Uğradıkları ikinci köyün pınarlı kahvesinde, onları telaşlı bir kalabalık durdurur. İki eliyle gırtlığını tutan Lübnanlı bir genç adam bindirirler arabaya. Adam konuşamaz “Ga! Ga! Ga!” diyerek bir şeyler anlatmaya çalışır. Yolcular hep bir ağızdan “Neyi var ?” diye sorarlar. “Gırtlığımı iç tarafından bir eşek arısı soktu.” cevabını alırlar. Zira Lübnan köylerinde suyu toprak testiden içerler, bardak kullanmazlar, ancak testiye de dudak dokundurmazlar. Testiyi havaya kaldırarak yuka-

---

⁹⁵ Karay, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017, s. 27-31.

rıdan akıtarak içirirler. Dile, damağa dokunmadığı için de suyun lezzeti de anlaşılmaz. Eğer dudak değdirilirse hastalık geçer korkusuyla da testi hemen kırılır.

Otomobile bindirilen genç de su içerken testinin içindeki eşek arısı boğazına yapışmış ve sokmuş. Delikanlı nefes alamaz, boğulmak üzeredir. Yol üstünde, büyükçe bir köyde, bir doktor tabelasına rastlayınca dururlar. Yazar anlatıcı kapıyı çalar, dışarı çıkan papaza “Doktor burada mı?” diye sorar. Papaz “Burada idi, biraz evvel Allah’ın davetine icabet etti.” cevabını verir. Arı tarafından sokulan genç de aradan çok geçmeden doktorun yanında yerini alır.

Yazar anlatıcı akşamüzeri aynı köyden ve aynı kahvenin önünden neşesiz bir şekilde eve dönerken sabah ölüsünü taşıdıkları yaşta bir gencin toprak testiden korkusuz, düşüncesiz su içtiğini görür. “Bildiğimiz hayvanların içinde en ihtiyatsız ve en ibret almazı insandır.” diye düşünmekten kendisini alamaz.

2.3.4.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Hikâyede Lübnan’a özgü bir su içme geleneği anlatılır. Bu gelenekteki tedbirsizlik üzerinde durulur. Hikâyede su içme şekli şöyle anlatılır:“ Lübnan köylerinde suyun içiliş şekli bizimkine benzemez: İlk gittiğiniz zaman bir yerde, bir kır kahvesinde veya köylü evinde su istediniz mi, önünüze mini mini bir toprak testi getirirler, kenarında ufacık, tenasüzsüz emziği olan bir akçıl testi...Sakın bardak beklemeyiniz, bardak kullanılmaz. Fakat testiye de dudak dokundurmak ayıptır, yasaktır. O hâlde ? O hâlde siz bu testi sağ elinizle yukarıya, başınızı geçecek bir yüksekliğe kaldıracaksınız, ağızınızı havaya açacaksınız ve uzaktan hesaplı şekilde suyu gırtlığınıza dökceksiniz!”⁹⁶

Ancak söz konusu tedbirsizliğin cehaletten kaynaklandığı düşünülürse cehaleti normal karşılamak da yanlış olmayacaktır. Diğer yandan tedbirsizliğin önemli bir sebebinin de tembellik olduğunu unutmamak gerekir. Çünkü insanlar suyu testiye doğrudan tepelerine dikerek su içmeyi âdet hâline getirmişlerdir. Burada aldıkları tek “tedbir” ise testiye ağız değdirmemektir. Bu konuda o kadar ileri giderler ki ağza değen testiye mikrop bulaşp hastalık geçecek korkusuyla hemen kırarlar. Ayrıca

⁹⁶ Karay, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017,s. 28.

buradaki halk yaşanan olaylardan ibret almamaktadır. Hâl böyle olunca, bu insanlar sıkıntı çekecektir meselesi de vurgulanmaktadır. Ki genç çocuk da bu geleneğin ve tedbirsizliğin bedelini canıyla ödemiştir ve buna rağmen diğer insanlar bundan ders de almamıştır. Genç çocuk testiği ağzına değdirmeden su içer ve içerisindeki eşek arısını fark etmez, ölür. Olayın üzerinden fazla geçmemesine rağmen akşamüzeri bir geç daha aynı Şekilde toprak testiden korkusuzca ve keyifle su içer. Yazar da “ Hayvanların içinde en ihtiyatsız ve en ibret almazı insandır.” diye düşünür.

Hikâyede alışkanlıklarımızın bazen ne kadar tehlikeli olabileceği ve bu tehlikeli sonuçlardan da ibret almamak meselesi üzerinde durur aslında Refik Halit. Çünkü hikâyenin merkezinde Lübnan halkının su içme alışkanlığı vardır, bu alışkanlık sonucu gerçekleşen geç bir çocuğun ölümü vardır. Aslında bu alışkanlığın tembellikten başka bir gerekçesi yoktur. Çünkü artık devir değişmiş, beşeriyet medenileşmiştir. Her yerde bir su bardağı bulmak mümkündür ve dolayısıyla suyu bardakla içmenin hiçbir mazereti yoktur.

İnsanoğlu cehalet ve ataletin bedelini bazen çok ağır ödemektedir. Refik Halit bunu belki de tanık olduğu basit bir olaydan hareketle çok çarpıcı ve gerçekçi bir biçimde anlatmıştır. Hikâyenin sonunda da bize “Emin olunuz, bütün bildiğimiz hayvanların içinde en ihtiyatsız ve en ibret almazı insandır.”⁹⁷ Diyerek bu cümleyle hikâyenin temasını bize vermiştir.

2.3.5. Fener

Fener hikyesi⁹⁸ de 1939 yılında Şişli’de yazılmıştır.

2.3.5.1 Hikâyenin zeti

Ben Hamra aşiretinden Ebu Ali isimli bir bedevi, ömründe ilk defa kırk yedi yaşında Rakka’ya gelir ve bir kasaba yüzü görür. arşıdaki kasap dkknlarını, kebabıları, fırınları ve kumaş toplarını görünce şaşırır kalır. Pazar meydanından sersemlemiş bir hâlde dönerken önüne bir eri sergisi çıkar. eri ise Süryani’dir. Be-

---

⁹⁷ Karay, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017, s. 31.

⁹⁸ Karay, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017, s. 32-36.

devi, Süryani çerçeyi sorulara boğar, o da hepsini yanıtlar. Bedevinin gözü, tek cam gözlü bir parlak kutuya takılır ve onun ne olduğunu sorar. Fener olduğunu öğrenir ve satın alır. Etrafına bakınır öteki, beriki, kadın ve erkek bütün müşterilerin pazarlık ettiğini görür. Bu duruma da şaşırır, çünkü ömründe ilk defa bir mala müşteri olmaktadır. “Bu insanlar neden kibritsiz yanıp ışığı tükenmeyen, is ve duman vermeyen fenere alıcı çıkmıyorlardı?” diye düşünür. Feneri satın aldıktan sonra da “ Binbir gece kıssasındaki Alaaddin’in feneri şimdi bende!” diye düşünür. Çölün yolunu tutar ve çadırına ulaşır.

Bir gün feneri yanmaz olur ve satıcıya gelir. Satıcı Katolik Süryanidir. Koyundan elektrik fenerini çıkarır, karakolun tahta masasına koyar ve “Işığı tükendi, çaresini ancak sen bulursun.” der ve satıcıya hikâyesini anlatır. Satıcı o sırada katırlı süvari bölüğü kumandanı olarak Badiye’de yani Fırat’ın batı sahilinde bulunmaktadır. Satıcı, feneri eline alır, evirip çevirdikten sonra pil takar.” Her gün iki defa güneş doğmadan ve batar batmaz Sultan’ın ömrüne dua etmeyi unutursan söner. Hem bir daha da yanmaz.” der.

Muhtemelen pil tükenmiş yahut ampulün teli yanmış, fener muhakkak sönmüştür. Sönmüştür ama o, padişah duasında kusur ettiğine inanarak kabahati kendisinde bulmuş ve korkusundan bir daha da gelememiştir.

2.3.5.2 Hikâyenin Tema İncelemesi:

Fener hikâyesinde ciddi boyutta bir cehalet söz konusudur. Zira bir Arap aşiretine mensup Ebu Ali adlı bir adam kırk yedi yaşında ilk kez kasabaya inmiş ve bir fener almıştır. Ancak fenerin nasıl işlediğinden haberi yoktur. Bir süre sonra fener hayatının gözbebeği olmuştur. Sultan’ın ömrüne her gün sabaha akşam dua ederse fenerin hiç sönmeyeceğini inanmaktadır.

Refik Halit Karay, Fener hikâyesinde önce bir durum tespiti yapmaktadır. Arap coğrafyasında kırk yedi yaşına kadar şehir şöyle dursun kasaba yüzü bile görmemiş insanlar vardır. Ebu Ali, ilk defa bir mala müşteri olur, çarşıdaki kumaş toplarının çokluğuna hayretle bakar, renklere akıl erdiremez, Hükümet Konağı’nın büyüklüğüne, merdivendeki zillere akıl erdiremez. Böyle bir adamdan bir elektrikli fenerin nasıl

çalıştığını bilmesini beklemek ise abesle iştigal olacaktır. Refik Halit, bu durumu tespit ettikten sonra Ebu Ali'yle ilgili hiçbir eleştiride bulunmaz. Çünkü onun bir suçu yoktur. Yaşadığı yer çöldür; mektepten, medreseden, kitaptan, defterden hülâsa kültürden mahrumdur. Bunun gerçek sorumluları ise buraya hükmedenlerdir. Onların kim olduklarını ise yazar, dolaylı olarak açıklamıştır. Ebu Ali'ye her gün sabah akşam Sultan'ın sağlığına dua ederse fenerinin sönmeyeceğini söyleyen kişi ve temsil ettiği saltanattır asıl sorumlu. Çünkü bu insanları böyle bir cehalete ve çaresizliğe mahkûm eden onlardır.

Bu arada anlatıcının, fenerin nasıl çalıştığını izah etmek yerine Sultan'a edilecek dua sayesinde hiç sönmeyeceğini söylemesi de ilgi çekicidir. Demek ki Sultan'ı temsil eden üst seviyeli askerler ve memurlar bile bu insanların bir şey anlayabileceği düşüncesinden uzaktır. Onun için de izah etme yoluna gitmezler. Burada bir yönetim ve yöntem eleştirisi olduğunu tespit etmek lazımdır.

Hikâyenin teması; bedevî hayat şartlarında yaşayan, dünyası dar olan, cehalete mensup bir bedevinin, Katolik Süryani olan satıcı tarafından iyi duygularının ve bilgisizliğinin istismar edilmesidir.

2.3.6. Zincir

Zincir hikâyesi⁹⁹, 1935 yılında Halep'te yazılmıştır.

2.3.6.1 Hikâyenin Özeti

Anlatıcı, işsiz güçsüz kaldığı gurbet ellerde, yabancı memleketlerde bir kasabaya sokulup yaşamın azabı içerisinde köşe penceresinden sokağı ve kendince dünyayı izlemektedir. Karşı komşusu Senegalli bir subaydır ve buldok cinsi, aksi bir köpeğe sahiptir. Anlatıcının betimlemesine göre köpek, dünyaya kin ve anarşist bir gözle bakmaktadır. Hayvan daima soluk soluğa, kulaklar dimdik, gözler fırıl fırıl ve çehresi hiddetinden karmakarışık, bumburuşuktur.

---

⁹⁹ Karay, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri, İnkılâp Kitaabevi, İstanbul 2017, s. 37-41.

Subay “ j” harflerini telaffuz edemediği için köpeğine “ Susu! Susu!” diye seslenmektedir. Anlatıcı kendi kendine “Bir gün, zinciri kopuverince ne olacak? Acaba ne kıyametler kopacak ?” diye sormaktadır. Ve bir gün yazarın korktuğu hadise gerçekleşir. Juju’nun zinciri, zencinin yani sahibinin elinde kalır. Köpek yerinden fırlar ve gözden kaybolur. Anlatıcı “Kim bilir ne facialar gerçekleşecek!” diye düşünülürken anlatıcı iki gün sonra Juju’yu zincirinde ve sükûnet içinde görür. Çünkü Juju daha azılı yerli köpeklere rast gelmiş, el sillesini tatmış, yersiz yurtsuz kalmış, açlığı denemiştir ve öfkesini bırakıp sünepeleşmiştir. Nitekim hava almaya çıkardıkları zaman, hürriyet ona eskisi kadar cazibeli gelmemeye başlamıştır. Hatta daha sonraları bağısız dolaşmaya başlamıştır, dünyaya filozof gözüyle düşünceli bakmaya başlamıştır. Zinciri çıkınca, etrafına yaklaşamayan mahalle çocukları etrafını sararak köpeklerle alay etmeye başlamışlardır. Yani Juju bütün heybetini ve kahramanlığını aslında kopmayacak sandığı zincire borçlu olduğunu öğrenmiştir.

2.3.6.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Yazar anlatıcının ağzından anlatılan hikâyede esasen Arapların durumu tasvir edilmektedir. Aynı zamanda Refik Halit’in gurbette yalnız kalışı, bu hikâyede bize kendini gösterir. Çünkü yazar, Zincir hikâyesini anlatmadan evvel kendi ruh hâlinin tasvirini bize şöyle yapar.

“ Yabancı memleketlerde bir kasabaya sokulup uzun müddet yaşamaktaki azabın ne olduğunu bilir misin ? Beş on gün çarşı sokak gezdikten sonra, tanıdık çehre, alışabileceğiniz yer bulamamaktan bezir, odanıza girer, yalnızlığın içine sinersiniz. Can sıkıntısının bir sesi vardır; bunu ancak, böyle bir zamanda, o gurbet odasında duyarsınız. Eski mobilyaların tahtalarını dişleyen gizli kurtların biteviye çıkardığı kemirici, işleyici ses... Birden eskiyiveren gönlünüzde bu kurdu iştirirsiniz ve oyduğu delikten incecik tozların içinize biriktiğini duyarsınız. İradesiz bir adamsanız az zamanda çürüyüp çökmeniz pek mümkündür. Ben çökmek için köşe penceresinden dünyayı seyrederdim.”¹⁰⁰

¹⁰⁰ Karay, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017, s. 37.

Yazar kendi sürgün hayatını bize sembolik olarak köpek üzerinden vermektedir. Refik Halit, kendini yersiz, yurtsuz ve gurbet ellerde el sillesi tatmış gibi zincirlerde hissetmektedir. Hürriyet aramaktadır.

Hikâyenin başkahramanı aslında Senegalli bir Fransız subayının Juju adlı köpeğidir. Buldok cinsi bir köpek olan Juju, zincire bağlı olduğu zamanlarda karşısına çıkan her şeye saldırmaya çalışır. Bir gün zincirinden kurtulur; evsiz barksız, sahipsiz korumasız kalınca diğer köpeklerin saldırısına uğrar ve uysal bir köpek oluverir. O kadar ki artık hava almaya da zincirsiz çıkartılır; hatta çevresini saran çocukların oyuncağı hâline gelir. Zincirden kurtulmak, özgürlüğe kavuşmak isteyen köpek daha sonra kimsesizliği hissettiği için özgürlükten vazgeçer.

Bu hikâyenin simgeci bir anlatımla alaylı bir eleştiriyile yazıldığı açıktır. Özellikle Juju ile Senegallinin neyi ve kimi temsil ettiği, neyin veya kimin simgeleri olduğunu tespit etmek çok önemlidir. Zirâ hikâye ancak o zaman bir anlam kazanacaktır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bizce hikâye Arapların bilhassa Suriyelilerin 1930'lu yıllardaki durumunu sembolik bir şekilde anlatmaktadır. Suriye o yıllarda bir Fransız sömürgesidir. Yani Suriyelilerin efendisi Fransa'dır ve zincirler onların elindedir. O dönemde Suriye ile Türkiye arasında özellikle Hatay yüzünden ciddi bir sorunlar yaşanmaktadır. Suriye zincirini elinde bulunduran sahibinden aldığı kuvvetle Türkiye'ye kafa tutmakta, efelik yapmaktadır. Ancak zinciri bırakılıp da gerçeklerle yüz yüze geldiği zaman hakiki değer ve gücünü de öğrenecektir.

Hikâyeyle ilgi Necip Tosun da şu değerlendirmelerde bulunmaktadır:

“1935'de Halep'te yazılan bu öykünün birden fazla yoruma açık olduğunu söyleyebiliriz. İlk akla gelen Arapların durumudur. Köpeğin hali, yabancıların kışkırtmasıyla ve özgürlük vaadiyle Osmanlı'ya başkaldıran Arapların düştüğü durumu hatırlatmaktadır. İç karışıklıklar ve diğer benzeri olumsuzluklara işaret edilerek, Osmanlı dönemindeki (zincirli) mutlulukları vurgulanmaktadır. Ama öyküyü bir başka açıdan da yorumlamak mümkündür. Onun kendi sürgünlüğünü, köpekle özleştirdiğini düşünebiliriz. 'Yersiz, yurtsuz kalması, el sillesi tatması, gurbet illerindeki açlığı'

şeklindeki ifade, böyle bir yorumu çağrıştırmaktadır. Eve dönüşteki hırsının, öfkesinin bitmesi de bunu güçlendirmektedir”¹⁰¹

Hikâyenin teması; yabancı ellerdeki özgürlüğün, kendi yurdundaki tutsaklığa tercih edilmesidir.

2.3.7. Gözyaşı

Gözyaşı hikâyesi¹⁰² de 1939 yılında Şişli’de yazılmıştır.

2.3.7.1 Hikâyenin Özeti

Dul Ayşe, bir Beyin yanında hizmetçi olarak çalışmaktadır. Yaşanmışlıkları dolayısıyla Ayşe; cansız, kuru ve soluk bir hâdedir. Gözleri donuk ve fersizdir. Bey bu kadar kuru ve bir kabuğa benzeyen göze hiç rastlamamıştır. “Bir başkasını bulunca bunu savarım!” diye düşünür, fakat hikâyesini dinledikten sonra kadını savamaz.

Ayşe’nin köyü Balkan Harbi sırasında bir düşman baskınına uğramıştır. O zamanki düşman din ve ırz düşmanıdır. Bu yüzden köy halkı malını mülkünü bırakıp kaçıktan başka çare bulamaz. Ayşe de üç çocuğuyla bir atın üzerinde yola çıkar. Kafile, yağmurun altında sefil ve perişan hâlde ilerler. Ayşe, çocuklarını yol boyunca uyanık tutmaya çalışır. Yağmur dinmediği için ırmağın akıntısına kapılarak boğulma tehlikesi yüzünden bin bir zorlukla vıcık toprak üzerinde yol almaya çalışırlar. Ayşe’nin en büyük korkusu ise atın mecalini kesilmesi ve üç çocuğuyla birlikte yaya kalmaktır. Nihayet o da olur ve Ayşe kafileden ayrı düşer. Hafiflemek için üç çocuğundan birini feda etme düşüncesiyle boğuşan Ayşe, kucağında sessiz ve hareketsiz duran bebeğini dinler ölmüş olmasını ümit ederek, ancak sabinin kısıp kısıp nefes aldığını fark eder. Ayşe ne yapacağını bilemez ve “Eyvah! ”der. Çamurların içinde bata çıka, soğuk terler dökerek dermansızca ilerlerken yükünü atmaya razı olamayan Ayşe, bebeğin uyuşan kolundan düştüğünü bayağı bir zaman geçtikten sonra anlar. Kalbinde daha büyük bir yük hissetse de sürüklenerek diğer çocuklarla ilerlemeye devam eder. Bazen kendinde güç bulup hızlansa da o karmaşanın içinde küçük kızı

¹⁰¹ Bk. Arıcan, Osman, “Şener Merve, Refik Halit Karay’ın ‘Gurbet Hikâyeleri’ Eserinde Öne Çıkan Temalar, s. 24.

¹⁰² Karay, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul,2017, s. 42-46.

Emine'yi de düşürür. Oğlu Ali'yi kurtarma sevinciyle sırtına alarak yürümeye devam eden Ayşe, kanının son damlasıyla kafileye yetişir ve bir Türk bayrağı çekili olan kasabaya seher vakti varır. Kurtulmanın sevinciyle Ali'yi sırtından indiren Ayşe çocuğun cansız olduğunu ancak o zaman anlar.

İşte o günden beri ağlamak isteyip ağlayamayan Ayşe'nin gözünde fer olmasının sebebi budur.

2.3.7.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Hikâyede çaresizlik ve acı vardır. Aynı zamanda Dul Ayşe'de kararsızlıklar vardır. Terkisinde beş yalındaki oğlu, belinden sımsıkı sarılmış, önünde üç yaşındaki kızı bir kuşakla dizlerinden eğere bağlı, kucağında bir yaşına bile gelmemiş bebeği. Yavrularına sarılarak ölmeyi düşünür. Hafiflemek için üç çocuğundan birini feda etmeyi düşünür, diğer taraftan bebeğini dinler, bebeğin ölmüş olmasını ümit eder. Ne yapacağını bilemez bir hâlde ümidini yitirir fakat yine de çocuklarını ölümden uzak tutmaya çalışır. Kafileden ayrı düşer. Zira Refik Halit yine realizmi konuşturup ateş gibi yakıcı bir gerçekliği ateş gibi yakıcı ve somut bir şekilde yazıya dökmüş, ancak katı realizme sapmadan doğrudan okuyucunun yüreğine hitap etmiştir.

Refik Halit'in bu hikâyesinde de yine savaş ve savaşın getirdiği yıkım, sarsıntı ve çöküntü vardır. En önemlisi ise mağdur yine kadındır. Kadın hem yerinden yurdundan ayrılarak mağdurdur hem de çoluğunu çocuğunu kaybederek mağdurdur. Mağduriyetin yanı sıra çocuklarından vazgeçmeyi düşünecek kadar da Türk bayrağına sığınmıştır. Kadının en önemli mağduriyeti ise insan gibi yaşayamadığı dünyaca bu zulme acılara insan gibi gözyaşı dökemeyişidir.

Hikâyenin teması; savaş yıllarının acımasız yüzünün bir annede evlat acısı ve gözyaşı kuruması olarak tezahür etmesidir.

2.3.8. Keklik

eklik hikâyesi¹⁰³, 1936 yılında Halep'te yazılmıştır.

---

¹⁰³ Karay, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017, s. 47-50.0

2.3.8.1 Hikâyenin Özeti

Halep'te köy zenginlerinden olan Zülfü Ağa, av merakı olan biridir. Çocukluğunda çıktığı ilk avda kendini yaralayarak bir gözünü kaybetmiştir. Bu yüzden de kendisine Kır Zülfü denilmektedir. Zülfü, kendisini bu sıfattan kurtarmak için hacca gider ve Hacı Zülfü Ağa olarak anılmaya başlar.

Gözünü kaybettikten sonra bir intikam hissiyle kuş peşinde dolaşmaya devam eder. Bir gün yine Zülfü Ağa, av için hazırlık yaparken anlatıcı çıkagelir, Ağa onu da ava davet eder. Anlatıcı başta yeni atlattığı grihi bahane ederek ava gitmek istemese de Zülfü Ağa'nın ısrarı üzerine beraber av yerine doğru yola çıkarlar. Av yeri seçildikten sonra Zülfü Ağa'nın emriyle Nazlı getirilir. Nazlı, Zülfü Ağa'nın keklik avlamak için kullanacağı çığırkan kuşunun adıdır. Kuşun adını Nazlı koyma sebebi ise gençliğinde keklik sekişli Nazlı adında bir kızın kendisi başta olmak üzere bütün delikanlıların canını yakmasıdır. Açık havaya çıkınca silkinen kuşu götürüp bir çalılığın arasına saklarlar. Dişi keklik, istekli öttükçe etraftan daha kalın seslerle cevaplar gelmektedir. Dişi davetine can atan bir erkek keklik, çalıların arkasında beliriverir. Tetiğe dokunurlar; bu şekilde ikinci üçüncü derken uğruna can veren bu erkek kuşlara karşı dişi, kayıtsız kalır, hatta sanki bundan haz duyuyor gibi gitgide nazlanır. Anlatıcı bu durum karşısında hoşnut değildir, fakat Hacı Ağa ve adamlarının yanında merhametli, muhallebici İstanbul çocuğu gibi görünmekten de utanır. Bu sırada iki erkek keklik Nazlı için birbirleriyle kavgaya tutuşur, dişi hâlâ neşeyle ötmeye devam etmektedir. Kavga sırasında üçüncü bir keklik, diğeri ikisinin vurulduğunu gördüğü hâlde canını hiçe sayarak cinsiyet hırsıyla dişiye doğru yürümeye başlar. Sonunda onu da vurdular.

Hacı Zülfü de Nazlı'yla övünerek "Bizim Nazlı bin altın değer!" der.

2.3.8.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Refik Halit'in pek çok hikâyesinde denetimsiz cinsel dürtünün insanları ne hâlde soktuğu çok çarpıcı olaylarla anlatılmıştır. Ancak burada asıl kahraman bir keklik yani bir hayvandır. Erkek keklik, cinsel dürtülerinin kurbanı olur ve canından olur.

Aslında insandaki cinsel dürtü de bir bakıma hayvani bir dürtüdür. İnsan bu dürtüyü denetim altında tutabildiği ölçüde hayvanlıktan çıkarak insanlığa yaklaşmaktadır. Ancak cinsellik öyle bir dürtü ve duygudur ki onun güdümüne giren bir varlık bütün akli ve zihni melekelerini âdeta devre dışı bırakmaktadır. Nitekim keklik Nazlı'nın ötüşüne gelen erkek keklikler bu dişi için birbiriyle kavgaya tutuşmuşlardır. O yetmiyormuş gibi arkadaşlarının vurulduğunu göre göre Nazlı'nın yanına gelmekten vazgeçmemişlerdir. Burada ciddi bir cinsel tutum eleştirisi olduğu açıktır.

Hikâyenin diğer güçlü bir temasının intikam olduğu yukarıda belirtilmişti. Hikâyenin başkahramanın Hacı Zülfü bir köy ağasıdır. Av düşkünü olan Hacı Zülfü, çocukken gittiği bir avda gözünü kaybetmiştir. “Kör” lakabını hacca giderek “Hacı” ya çevirmiştir ama kör olan gözünün acısını hiçbir zaman unutmamıştır. Bu yüzden de avı bir ihtiyaç ve bir zevk olmaktan da çıkarak bir intikam aracı hâline getirmiştir. Hacı Zülfü artık av yapmaz, âdeta katliam yapar. İşin ilginç yanı ise bunu dişi bir kuşu kullanarak yapar. Bu da aslında cinselliği kendi çıkarına kullanmak yani bir nevi cinsel istismardır.

Hangi açıdan bakılırsa bakılsın Hacı Zülfü, gözünün kör olmasıyla maruz kaldığı çöküntü ve sarsıntıyı dişi bir kuşu kullanıp hayvanları katlederek geçirmeye çalışmaktadır. Bu bakımdan Refik Halit'in pek çok hikâyesi gibi Keklik hikâyesi de Freud'un ruh çözümlemesi yöntemiyle çözümlenmeye çok uygundur.

Hikâyemin teması; göz kaybı yaşayarak halk arasında alay konusu olan ve zamanında bir kadın tarafından canı yakılan insanların hayvanlar üzerinden katliam yaparak intikam almasıdır.

2.3.9. Akrep

Akrep hikâyesi¹⁰⁴, 1936 yılında Halep'te yazılmıştır.

2.3.9.1 Hikâyenin Özeti

Anlatıcı, “hadîdî” denilen Halep yağını toplamak için Arap çöllerinde dolaşıyordu. Yolu kasabaya düştü. Kasabanın yani Badiye Limanının mutasarrıfı, anlatıcı-

---

¹⁰⁴ Karay, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017, s. 51-54.

nın Hukuk Mektebinden arkadaşıdır. İki de özlü ve rahatlatıcı hatırlayışlarla İstanbul'a hasret duymaktadır. Çölde sürekli aşiret kavgaları, kanlı vakalar çıkmaktadır. Mutasarrıf da ara bulmaya, sınırları yatıştırmaya gitmektedir; bazen anlatıcıyı da yanında götürmektedir. Gidilen aşiret şeyhleri ziyafetler vermekte ve bu ziyafetlere bedeviler bir akbaba sürüsü gibi saldırmaktadır. Etlere didikleyerek ve tiksindirici bir biçimde yemektir.

Bir gün anlatıcı, böyle bir ziyafetten sonra Şeyh "Ebu Akrep'i çağırınız!" diye buyruk verir. Bedevi ziyafetin içindedir ve deve kemiği yalamaktadır. Ayağa kalkar ve "Emret ya Emîr!" der. Sonra elini koynuna sokar, sigara kutusu iriliğinde bir akrebi tutup çıkarır ve sol kolunun üstüne, çıplak etine oturtur. Hayvan gerilir, zehirli kuyruğunu büker, kolun bir tarafına sokacakmış gibi uzatır ama sokmaz, bilakis âdetta uyur. Ebu Akrep, elini tekrar entarisine sokar ve bir akrep daha çıkarır. Elini her atışında irili ufaklı, her renkte, bir akrep daha yakalar ve koluna, omzuna, boynuna dizer. Çıkan her akrep, ilki gibi sokma hareketi yapar, fakat sonra sakinleşir. Bedevi sonra akrepleri yerlerinden birer birer kaldırır ve entarisinin arasına yerleştirir. Akrepler bir süre kuşak ile bel arasında kıvranırlar.

Sonra "Çadırını görünüz!" diye başka bir emir gelir. Hep beraber yola koyulurlar çünkü Ebu Akrep'in çadırı herkesinkinden uzakta, kayalığın eteğindedir. Anlatıcı, gördükleri yüzünden belinde ve göğsünde yürüyen, tırmalayan şeyler varmış gibi huzursuz olur.

Çadıra geldiklerinde Ebu Akrep kayanın başına gider, taşı yavaşça altındakilere zarar vermemeye çalışarak kaldırır. "Zıgar! Zıgar!" "Küçükleri! Küçükleri!" der.

Anlatıcı artık gerisini seyredemez, mutasarrıfın otomobiline doğru, hükûmetten medet umar bir eda ve ümitle koşmaya başlar. Önüne Şeyh çıkar. Şeyh'e "Bu Allah'ın belasını melun herifi hiç akrep sokmaz mı?" diye haykırır. Şeyh sükûnetle "Bir kere soktu idi, fakat sokar sokmaz akrep öldü." der.

2.3.9.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Hikâyede olayın merkezinde bulunan Ebu Akrep, bedevi hayat tarzından dolayı o kadar yabanileşmiştir ki kendisini sokan akrep ölmüştür.

Anlatıcıya göre bedeviler ziyafete “üşüşmekte”, Ebu Akrep ise tiksindirici bir biçimde aş yemektedir. Anlatıcının, dolayısıyla yazarın bedevilere bir tepkisi olduğu, onları sadece bedevi değil aynı zamanda medeniyetsiz ve vahşi olarak gördüğü açıktır. İşin ilginç bu yargısını hiç saklamadan dile getirmesidir. Bunda anlatıcı yazarın kendi ülkesine ve insanına duyduğu özlemin çok büyük bir rol oynadığını da söylemek lazımdır. Bu özlemini de hikâyede şöyle dile getirir.

“Badiye limanında mutasarrıf eski bir mektep arkadaşım çıkmıştı. İmkân olsa hükümet konağındaki odasına da benim için bir masa koyduracaktı; çalışma saatlerinde de karşılıklı oturup İstanbul’dan bahsedecektik. Uzakta kalanlar için İstanbul’un kaldırımları bozuk değildir, sokaklarda çamur ve süprüntü yoktur; tramvaylarda ve vapurlarda azap çekilmez. Musluklardan Terkos yerine kevser akar, sersemletici lodos ılık bir buse, dişleyici poyrazı bir serin nefestir.”¹⁰⁵

Hikâyenin merkezinde yer alan kişi, akreplerle o kadar işi dışlı ve senli benli olmuştur ki ismi dahi Ebu Akrep’e yani “Akrebin Babası”na dönüşmüştür. Artık akrepler ondan çekinmektedir. Zira kendisini sokan akrep ölmektedir. Anlatıcı, burada olaya gizemli ve mistik bir hava da vermeye çalışmaktadır. Ancak Ebu Akrep ile akreplerin ilişkisi hakkında hiçbir açıklayıcı bilgi vermeyişi de ilginçtir.

Yazar anlatıcı, Ebu Akrep örneği üzerinden insanın yabanileşmede ve vahşileşmede sınır tanımadığını belirtmek istemiştir. İnsan medeniyetten uzaklaştıkça o kadar vahşileşir ki bir akrep bile kendisini sokmaktan çekinir. İnsanlı ve insanlığın tragedyası da galiba budur: Sınırsız bir vahşileşme istidadına sahip olmak.

Hikâyenin teması; bedevi hayat tarzının insanları ne denli yabanileştirdiği, yabanî olan şeyin artık doğadaki hayvan değil insan olmasıdır.

2.3.10. Köpek

Köpek hikâyesi¹⁰⁶, 1938 yılında İstanbul’da yazılmıştır.

---

¹⁰⁵ Karay, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017, s. 51.

¹⁰⁶ Karay, Refik Halit, age., s. 55-59.

2.3.10.1 Hikâyenin Özeti

Osman, bir kabahat işlediği için memleketinden uzak düşerek Lübnan'da çalışmaya başlar. Buraya ilk geldiğinde dilini anlamadığı insanlarla karşılaşır, yalnız kalır. Bir akşam çit kenarında yatarak düşünürken ufak bir köpeğin kendisine baktığını fark eder. Köpeği yanına çağırır. İki bahtsız bu şekilde tanışır ve dost olur.

Osman köpeğiyle konuşmaya başlar. Ayrıca Osman'ın taşlara ve topraklara sürtünmekten yıpranmış hâki ceketini ile köpeğin aklıktan sertleşip seyrekleşmiş kirli postu da birbiriyle uyumludur. Osman kâğıttan çiçek ve yazılı tabak satar, fırından ekmek dilenir, kasaplardan kemik toplar, hülâsa bir şekilde geçinmeye çalışır. Bir memleketten bir memlekete geçerken de köpeğini yanına alır. Aç, susuz, yersiz yurtsuz bir hâlde iki yıl geçirirler.

İş çıkınca Osman köpeğini hanlarda bırakıp gider, bazen de bırakacak bir yer bulamadığı için işe gidemez. Köpeğini yabancı ülkede tek başına bırakmaktan korkar. Bu şekilde yaşarken bir gün jandarmaların eline düşerler. Kaçak olarak çalıştığı için Osman'ın kollarını ipe bağlarlar, günlerce sıcak ovalarda yürütürler ve karakola alırlar. Köpeği de kayalar arasına saklanarak ona gözcülük yapar. Nihayet sınıra gelirler. Osman serseri ve yabancı olduğu için daha güneyde bir komşu ülkeye atılacaktır. Ama sınırda “Baytar şahadetnamesi olmadan hayvan geçemez!” diyerek köpeğin onunla gitmesine müsaade etmezler. Osman'ın kollarındaki ipi çözüp köpeğin boynuna takarlar ve hudut levhasını tutan direğe bağlarlar. Osman yalvarır, yakarır ama fayda etmez. Köpek de çaresiz bir şekilde beklemektedir. Jandarmalar, sırtına birkaç dipçik vurarak sınırın öte tarafına yuvarlarlar Osman'ı. Köpeği bunu görünce yerinden fırlayıp adamlara saldırmak ister ama yapamaz ve derin derin iç çeker, son bir usanç içinde hayata gözlerini yumar.

2.3.10.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Köpek ile Osman arasında gönülden bir bağ vardır. Zira Osman, insanlardan göremediği dostluğu ve sadakati, bu iki kavramın simgesi kabul edilen bir köpekte bulmuştur. Bu sadakat o kadar ileridir ki dostundan ayrılan köpek ölmüştür. Osman'ı yalnızlık girdabından çıkararak ve ona refakat eden bir köpek olmuştur. Osman hasta-

landığı, öksürük nöbetlerine tutulduğu günlerde, köpek onun dizlerinin arasına girerek yanında bekliyordu. Osman ve köpek arasında bir benzeşim kurulur. Çünkü bu köpek de Osman'ın memleketinden buraya düşmüştü; o da Osman gibi yurt özlemi çekiyordu, geldiği bu memleketin havasına, suyuna, iklimine alışmaya çalışıyordu. Yani gönül bağı kurmalarındaki etken dert ortağı olmalarıdır. Aynı zamanda Osman'da suç işleyip gurbete düştüğü vakitler bu köpek gibi sokaklarda yatmıştır. Osman, bu köpekle yalnızlığı ve gurbeti unutmıştır. İkisi de toplum tarafından gerçekleştirilen yalnızlıkları birbirlerinde hissetmişlerdir.

Köpek hikâyesi de Refik Halit'in sürgün yıllarının bir yansımasıdır. Zirâ 1924 yılından vatanından uzaklaştırılan yazar, 1938 yılında geri dönene kadar Lübnan ve Suriye'de derin bir memleket hasreti içinde yaşamıştır. Gurbeti derinden hissettiren en önemli şey ise dilsizlik yani ana dilinde konuşacak hiç kimsenin bulunmayışıdır. Nitekim Eskici hikâyesinde Hasan gibi Köpek hikâyesindeki Osman da gurbeti ve vatansızlığı ana dili mahrumiyeti ile hissetmiştir. Çünkü dil, vatan demektir.

Osman yalnızlık sorununu “Köpek” çözmüştür. Yatağını, aşımı, derdini onunla paylaşmıştır. Burada dikkat çeken bir mesele de şudur. Anlaşmak için elbette aynı dili konuşmak gerekir. Ancak bazen aynı dili konuşanlar bile anlaşamamaktadır. Çünkü yürekte ve gönülden değildir söyledikleri sözler. En önemlisi ise “anlamak” ve “anlaşmak” gibi bir amaçları yoktur. Ancak çoğu zaman aynı dili konuşmak bir yana konuşmadan bile anlaşabilir varlıklar. Nitekim Osman ile Köpek konuşmadan anlaşmışlardır. Türk dili veya Arap dili ile değil elbette, “gönül dili” ile anlaşmışlardır. Burada yazar “anlaşma”nın temel ilkesine de dikkat çekmiş oluyor: gönülden konuşmak.

Genel olarak canlıları, özel olarak ise insanları birbirine yakınlaştıran, birbiriyle dost eden etkenlerden biri de dert ortaklığıdır. Yazar, Köpek hikâyesinde bu gerçeğe de dikkat çekiyor. Osman ile Köpek'i bir araya getiren esasen çaresizlikleridir. İki de yalnızdır, ikisi de açtır, ikisi de zayıftır, ikisi de itilip kakılmaktadır. Ve ikisi de dışlanmışlığı yüreklerinde hissederek kader ortaklığı yaşamaktadırlar. Bütün bunların temel sebebi ise gariplik yani gurbettir.

Hikâyenin teması; ana dilinden ve vatanından uzak düşen, yalnızlık ve hasret çeken insanların dostluğu ve sadakati bir köpekte bulmasıdır.

2.3.11. Lavrens

Lavrens hikâyesi¹⁰⁷, 1936 senesinde Halep'te yazılmıştır.

2.3.11.1 Hikâyenin Özeti

Meşhur İngiliz casusu olan Lavrens, bir çocuğu ezmek için motosikletiyle ağaca çarparak başından ağır yaralanmış, ölüm döşeğinde yatmaktadır.

Lavrens'i iyi tanıyan Hacı Kasım, kırk beş yaşında, kara sakallı bir bedavidir. Hacı Kasım, yazar anlatıcının çadırına doğru ilerlemektedir. 1929 senesi Suriye hükûmeti, Karkamış Harabeleri civarında Fırat'tan akan suyun ölçümünü yaptırmaktadır. Mühendis, ölçümleri yapmıştır. Çadıra giren bedevi, Fırat'ın durumunu, adını dilinden hiç düşürmediği Lavrens'in tespitiyle açıklıyordu. Anadolu'da bahar aylarında eriyen karlar yüzünden arttığını söyler ırmağın debisinin. Adamın gerçekten haklı olduğunu düşünen yazar anlatıcı, Hacı Kasım'a; Lavrens'in burada neler yaptığını, nasıl yaşadığını sorar merakla. Hacı Kasım bir yandan -Lavrens'in de içmekten zevk aldığı- kahvesini yudumlarken bir yandan da anlatmaya başlar.

Kazı yapıp antika aramak için Karkamış'a gelen bir İngiliz heyetinde bulunan Lavrens ile bu heyetin rehberliğini yaparken tanışan Hacı Kasım; Lavrens'in sürekli etrafı gezdiğini, bedevi aşiretlerine uğrayarak Arapçasını geliştirdiğini ve bölgeyi öğrendiğini söyler. Hacı Kasım ise atla uzun yollara gideceği zaman ona eşlik edermiş. Lavrens, etrafta ne kadar yarı göçebe aşiret varsa onların kültürlerini öğrenmiştir.

Bir gün barakada kendi lortlarının isim günü için bir eğlence tertip edilir. Hacı Kasım da bu partiye davet edilir. Lavrens, Hacı Kasım'ın saçını sakalını ağartabileceğini söyler. Hacı Kasım ise saçının sakalının olduğu gibi kalmasını ister. Fakat Lavrens, göğsündeki bir tutam kılı başka türlü bir hünerle aklaştırmak bir nişane bırakır.

---

¹⁰⁷ Karay, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017,s. 60-64.

Başka bir gün birlikte at gezintisine çıkarlar. Fırat'ı geçecek olan gemilerden birine binerler. Bu gemide iyi bir falcıyla karşılaşır. Lavrens kendine fal açtırır, fakat falcı para kabul etmez. Falcı Lavrens'e "Döktüğün kan, yaptığın gazve, saçtığın altın Fırat gibi boşa akıyor." der. Başına bir çocuğun bela getireceğini söyleyerek alnının çatını işaret eder.

Lavrens acı bir gülümsemeyle yola devam ederken Hacı Kasım, falcının söylediklerini unutturup havayı dağıtmak amacıyla "Sizi bir aşiret emîrinin oğlu sandı ve ona göre bir şeyler uydurdu! " der. Lavrens "Doğru bildi, ben dünyadaki en büyük aşiret liderinin manevi oğluyum!" cevabını verir.

Lavrens İngiliz Kralının manevi oğludur, döktüğü kan ve altın da boşa gitmiştir, fakat falcının kehanetindeki ölüm henüz gerçekleşmemiştir.

2.3.11.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Lavrens hikâyesinde gerçekte yaşamış olan bir kişinin hayatının belli bir kısmına, casusluk faaliyetlerine ve kehanet unsuruna yer verilmiştir. Çünkü bir falcının meşhur İlginiz casusu Lavrens hakkında yaptığı kehanet gerçekleşmiştir. Hikâyenin asıl önemli bir anlamı ve değeri daha vardır. Lavrens, İngiliz sömürgeciliğinin simgesidir.

Arabistanlı Lavrens diye meşhur olan Thomas Edward Lawrence, 1916-1918 yılları arasında Arap Ayaklanması ile Sina ve Filistin Cephesi'nde Osmanlı Devleti'ne karşı üstlendiği rolle tarihe geçen İngiliz asker, diplomat ve kazıbilimcidir. Ancak onun bütün unvanlarını kapsayan unvanı ise casusluğudur. Lawrence, kendisini Arap dünyasını Osmanlı Devleti'nden koparmaya adanmış, bu uğurda girmedığı kılık ve başvurmadığı yol kalmamış, hatta işi Araplaşmaya kadar götürmüş önemli bir casustur. Refik Halit'in Lavrens hikâyesinde Lawrence'in bu yönüne de dikkat çekilmiştir.

Hikâyede Lavrens hakkında bize şu bilgiler verilir:

"Onun işi gücü etrafı dolaşmaktı. Başını alır, gider, akşamlara kadar sıcak çölü adım adım, çadır çadır gezer; önüne çıkan Bedevî aşiretlere uğrar, konuşur, Arapçayı biraz daha iyi öğrenmiş olarak dönerdi. Döner ve geceleyin karpit lambası altında

Arapça yazar, çizer, sabahı ederdi. Aneze, Şammar, Mevalî, Hadîdî gibi göçmen, Bû Şaabân gibi yarı yerleşik ne kadar aşiret varsa hepsiyle tanışmış, yemeklerini yemiş, çadırlarında gecelemiş, gazvelerini seyretmiş, masallarını dinlemiş, türkülerini ezberletmişti.”¹⁰⁸

Lavrens hikâyesi, tarihî bir gerçekten alınmıştır. Osmanlı yönetimindeki insanların bölgeyi yeterince bilmediklerini ve buna karşılık İngilizlerin ve İngilizlerin görevlendirdiği casusların bölgeye hâkim olmak için çaba sarf etmelerini anlatır. Lavrenn gibi asker, diplomat, kazıbilimci gibi sıfatları olan Batı insanının aşiretlerle olan ilişkileri ve Osmanlı yönetimindeki kişilerin aşiretler üzerinde zayıflayan hakimiyeti anlatılır.

Refik Halit, tıpkı “Antikacı” hikâyesinde olduğu gibi Lavrens hikâyesinde de İngiliz sömürgeciliği üzerinde durmuştur. İki hikâye de İngilizlerin, Arapları Osmanlı’dan koparmak için hangi yollara başvurdukları gözler önüne sermesi bakımından da önem arz etmektedir. Antikacı’daki Antikacı aslında bir Afgan’dan ayırt edilmeyecek kadar “Efgani” olan bir İngiliz subayıdır; Lavrens’teki Lawrence ise o kadar Arap olmuştur ki Arabistanlı Lavrens diye anılmıştır.

Bütün bunların ötesinde yazar, falcının kehanetini öne çıkarmıştır. Bu da “Akrep” hikâyesinde olduğu gibi olaya mistik ve gizemli bir hava katmıştır. Refik Halit, yukarıda da belirtildiği üzere Lawrence üzerinden başka bir ileti vermektedir aslında: Genelde Batı, özelde ise İngiltere, Orta Doğu’yu Osmanlı’dan koparıp sömürgeleştirmek için her yola başvurmuşlardır. Bu eylemlerin simgesi ise Lavrens’tir. Nasıl ki Lavrens hikâyede başını bir ağaca çarparak öldüyse Batı ve İngiltere de Orta Doğu’da başını bir ağaca çarparak ölecektir. Bunu söyleyen ise bu toprakların öz sahipleridir. Dolayısıyla bundan kaçış yoktur.

Hikâyenin teması; Arap coğrafyasında hâkimiyet sağlama çabasında olan askerlerin casusun, emellerine ulaşabilmek için coğrafyaya uyum sağlaması ve halkı eline geçirmesidir.

---

¹⁰⁸ Karay, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017, s. 61,62.

2.3.12. Çıban

Çıban hikâyesi,¹⁰⁹ 1930 yılında sürgünde yani Lübnan’da kaleme alınmıştır.

2.3.12.1 Hikâyenin Özeti

Yemen valisi ve kumandanı İzzet Paşa, dost iki Arap emîri arasındaki çatışmalara bir nihayet vermek üzere askeri, uzak çöle yani Hadramut sınırına gönderir. Asker at ve deve sırtında bir yolculuk yaptıktan sonra onar katlı evlerin, bembeyaz apartmanların, baş döndürücü eğreti sinema kulelerinin olduğu, yağmurun nadir düştüğü bu memlekete varır. Emîr’in veziri “Cibinliğinizi uyurken açık bırakmayınız, bir sinek vardır, sokarsa habis bir çıban yapar, tedavisi zordur.” şeklinde bir uyarıda bulunur. Asker cibinliğini sıkı sıkı örter, kenarlarını şiltenin arasına sokar. Zira habis çıbanı çıktığı yerin etrafını oyuk gibi deşer, göz veya burun, ne bulursa alıp götürür.

Asker bir gün şakağında tatlı bir kaşıntı duyar ve hemen vezire koşar. Çünkü bu tamamen “habis “ emaresidir. Vezir bir kocakarı çağırır ve kocakarı da “ habis “ hükmünü verir. Hurmalıklar altına döşek atarlar, askeri içine yatırır, hizmetine de üç köle verirler.

Kocakarı her seher vakti başının ucuna gelir, çıbanı muayene eder, “Daha olmamış.” der ve gider. Kocakarı bir sabah gelir, çıbanın kıvamını bulduğunu söyler, iğne ile sivilcenin başını oynatır, yumağın ucunu sivilcenin başına ilmekler. Yumağın daldaki ucuyla, çıbanın içindeki yumak birbirine eklenir, on gün kımıldamadan ve ipi koparmadan yatması tembihlenir. Çünkü ip koparsa çıbanın özü içinde kalır, yüz delik deşik olur. Onuncu gün Emîr, vezir, eşraf ve ahali gelir; hurma ormanı panayır yeri insanlarla dolar. Sonra kocakarı gelir ve iğnesini askerin çıbanına sokup içinden bir boncuk çıkararak etrafa gösterir. Etraftakiler sevinir, darbukalar çalınır; Allah’a, padişaha, emîre dualar edilir.

2.3.12.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Hikâyede Hadramut çıbanının nasıl çıktığı, insan yüzünde ve vücudunda nasıl iz bıraktığı, tedavisinin cadı görünümlü koca karı tarafından yapılması ve bu tedavi

¹⁰⁹ Karay, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul,2017,s. 65-69.

geleneği anlatılır. Hikâye Arap Emiri ile Yemen Valisi arasında huzuru ve barışı sağlamak için o bölgeye gönderilen bir askerin ağzından anlatılır bize. Asker, gönderildiği bölgede, yolculuk esnasında çıbana yakalanmıştır ve cadı görünümlü bir kocakarı, çıbanı tedavi etmiştir. Kocakarı, hurma ağaçlarının altında döşek kurdurup, askeri oraya yatırıp, hizmetine köleler verip, her seher vakti askeri kontrol ederek, askeri günlerce kıpırdamadan yatırarak iyileştirir.

Yazar bu hikâyede, bölgenin geri kalmışlığını vurgular. Tedavi edilmediği takdirde ölüme yol açabilecek kadar tehlikeli olan bir çıban mevcuttur ve bölgede bunu tedavi edecek bir doktor yoktur. Demek ki Osmanlı, bu toprakları ihmâl etmiştir. Yazar arka planda bunun da eleştirisini yapar.

Hikâyede başarılı bir halk hekimliği de vardır. Medeniyetten uzak yaşayan toplumlar ve topluluklar, özellikle de göçebeler veya bedeviler, yüzyıllar boyunca elde ettikleri tecrübeler sayesinde doğaya uyum sağlayarak hayatta kalmayı başarmışlardır. Dolayısıyla bu insanların tecrübe ve tedbirlerini küçümsemek lazımdır. Zira bunlar bilimsel temellere dayanmasa bile sağlam deneyimlere dayanmaktadır.

Bedevi Araplar da bu topluluklardan biridir. Bedeviler asırlardır çölde yaşamaktadır. Asırlardır nesilden nesile aktarılan bir deneyim ve birikime sahiptirler. Zaten bu sayede hayatta kalabilmektedirler. Gerçi medeni dünyadan ve medeni olaklardan uzak ve mahrumdurlar. Ancak medeni dünyanın getirdiği maddi ve manevi hastalıklardan da uzaktırlar.

Bedeviler; çölün, medeni dünyaya göre çok sınırlı olan tehlikeleri, hastalıkları ve zararlıları ile mücadele etmeyi öğrenmişlerdir. Çıban hikâyesinde de bu gerçeğe dikkat çekilmiştir. Çöl sineğinin ısırması sonucu oluşan “habis” bir iletir. Ancak çöl Arap’ı bundan koruma yolunu da bunun tedavisini de bilmektedir. Bu çok önemli bir noktadır. Ancak bunun kadar önemli bir nokta ise askerin bu yöntem ve tedavilere güvenerek sabretmesi ve yüzünü harap olmaktan kurtarmasıdır. Ayrıca burada kölelik durumuyla da karşılaşırız. Aşiret hayatının, vezirlerin ve emirlerin olduğu bir coğrafyada bu olağan bir durumdur.

Hikâyenin teması; medeniyetten uzak yaşayan toplumların ve toplulukların yüzyıllar boyunca elde ettikleri, kendilerince geliştirdikleri yöntemlerle yani tecrübeli halk hekimlikleriyle bir askerin hayatını kurtarma uğrunda nasıl mücadele verilebileceğidir.

2.3.13. Kaçak

Kaçak hikâyesi¹¹⁰, 1938 yılında Şişli’de yazılmıştır.

2.3.13.1 Hikâyenin Özeti

Birinci Dünya Savaşı’nın başlangıcında, Muş elimizden gidince bir Türk zabiti Ruslara esir düşer. Subayın Rusya’da götürüldüğü kasaba çok soğuktur, burada donmayan bir şey yoktur, gözyaşları bile donar ve yanaklardan katı katı dolu taneleri gibi yuvarlanır.

Türk yani Osmanlı zabiti, bir yolunu bulup esaretten kaçır. Niyeti delilik, gençlik, vatan ve intikam ateşiyle memleketine dönmek ve tekrardan harp etmektir. Kaçıştan yetmiş ikinci gün sonra zabitin atı açlıktan ve yorgunluktan ölür. Atı ölünce Türk zabiti kendini öksüz hisseder. Elindeki krokiye göre bir ormana ve Kıryurd adında bir kasabaya yaklaşmış olduğunu hisseder. Fakat artık donmak üzeredir, bütün bedeni buzlar içerisinde. Bir zaman kendisini ocağında alev alev odunlar yanan, yemek kokuları gelen, vaktiyle Rus ordusunun sürdüğü bir ailenin evinde bir odada bulur. Bu aile Türk zabiti yedirir, yatırır, doyurur fakat sabaha karşı eline bir dağarcık sıkıştırarak kendisine sokağı gösterirler. Çünkü Ruslar, kaçak bir Türk zabiti sakladıklarını duyarlarsa hepsini kurşuna dizerler. Türk zabiti yine tipilerle ve kuş uçmaz kervan geçmez vahşi yollarla baş başa kalır; iradesini toplayarak Çin yoluna dalar.

2.3.13.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Kaçak’ta Birinci Dünya Savaşı’nda esir düşerek Rusya’ya götürülen ve bir süre sonra esaretten kaçan bir Türk subayının macerası anlatılır. Bu hikâye ismi belirtilmemekle birlikte büyük ölçüde Sibirya’da Çin hududuna yakın bir yerde geçmekte-

---

¹¹⁰ Karay, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017, s. 70-75.

dir. Zira subayın esaret yaşadığı kasaba o kadar soğuktur ki gözyaşını bile dondurup kaskatı dolu tanelerine çevirmektedir, sütler çanakla değil arşınla alınmaktadır. Diğer yandan konuk olduğu evden ayrılmak zorunda kalan subay, Çin yollarına düşmüştür.

Refik Halit'in hikâyelerinde en çok işlediği konulardan biri de Birinci Dünya Savaşı ve getirdiği maddi manevi yıkımdır. Kaçak da bir Büyük Harp yani Birinci Dünya Savaşı hikâyesidir. Sibiry'a'da geçen olayın başkahramanı yazar anlatıcıdır. Anlatıcı Muş'ta esir düşmesine rağmen Sibiry'a'da Çin sınırında bir kasabaya götürülmüştür. Ve esir düşen Subay, Angara Irmağından Çin'e geçme, Amerika yoluyla memleketine dönme, vatan hasreti için, intikam ateşi için tekrar harp etme planı yapmaktadır.

Kaçak'ta savaş yıllarında insanların yaşadıkları sıkıntı ve zorluklar yanında esir olan bir subayın hürriyet aşkı ve azmi de gözler önüne seriler. Moskoflara esir düşen asker, Sibiry'a'nın öldürücü ve dondurucu soğuklarına rağmen, ölümü göze alarak, bağımsızlığını kazanmak için yollara düşer, ölümü bekler. Yetmiş ikinci günü yorgunluk ve açlık çektiği için ölmek üzere olduğunu düşündüğü anda kendisine Pomeranya'dan sürülen Alman ailenin kapısı ve ışığı açılır.

Bu arada Refik Halit başka bir esarete yani esir Türk dünyasına da dikkat çekmiştir. Bunu yazar bilinçli olarak subayı Sibiry'a'ya götürmek suretiyle yapmıştır. Sibiry'a'dan kaçan subay yetmiş küsur gün yol aldıktan sonra bile ancak Rus işgali altındaki başka bir beldeye ulaşmıştır. Bu da Rus sömürgeciliğinin boyutlarını göstermesi bakımından önemlidir. Refik Halit hikâyede coğrafi ayrıntı vermemiştir, buradan hareketle Refik Halit'in Türk dünyasına yabancı olduğunu da söyleyebiliriz.

İnsan özgürlük için her türlü zorluğu göze alabilmektedir. Türk subayının amacı yalnızca hayatta kalmak değildir. Öyle olsaydı hapisneden kaçmazdı. Onun asıl amacı özgür yaşamaktır. Bütün mücadelesi de bunun içindir. Günlerce yürüdükten Rus ordusunun Pomeranya'dan sürdüğü bir Alman aile ona yardım eder. Burada Rusya İmparatorluğu'nda yaşayan Almanlara da dikkat çekilir. Birçoğu Türk soylu olan yüzlerce millet ve ulusun yaşadığı Rusya'da Refik Halit kahramanını Alman bir ailenin evine konuk etmiştir. Şerif Aktaş bu Kaçak'ın, Jack London eserlerini hatırlattığını dile belirtmiştir.

“İnceleme konusu hikâyelerde çölün yakıcı sıcaklığını yazılardan hissetmeye alışmış duyu organlarımız, bu hikâyede Sibirya’nın dondurucu soğuğuyla karşılaşmaktadır. Kaçak bize Jack London’un eserlerini hatırlattı.”¹¹¹

Hikâyenin teması; insanın yaşamını devam ettirebilmesi için, özgürlüğü için gücünü, varlığını ortaya koyarak, soğukla, karla, kışla ve düşman askeriyle canla başla mücadele etmesidir.

2.3.14. Güneş

Güneş hikâyesi,¹¹² 1936 yılında Lübnan’da yazılmıştır.

2.3.14.1 Hikâyenin Özeti

Bir Osmanlı subayı, bir heybe dolusu altını aşiret reisi Emîr Sudan’a götürüp teslim edecektir. Darphane parayı maliyeye yollar, maliye hurçlara koyar, mühürler; subay bir ay sonra Ejderi Bahri adında bir “Vapuru Hümayun”a biner. Hudeybiye’ye iner. Necef’e doğru gitmesi gerekir. Otokarlarla, uçaklarla kolayca aşabileceği bir yol varken subay çok zorlu bir yolculuk geçirir. Aslan hücumlarına ve maymun istilalarına bile uğrar.

Subay, yolculuk sırasında buhrana tutulur, dizlerindeki kesiklik artar, yolda da iki asker arkadaşını kaybettiği için ve başçavuşa “Bana bir hâl olursa şu iki heybeyi emîre verir, bu kâğıdı da mühürletirsin, mührü yoksa parmağını bastırırısın!” talimatını verir.

Bir akşamüstü yollarının üzerinde bir hurma ormanı tablosu aydınlanınca subay epeyce rahatlar. İnsanlar onu büyük bir sevinçle karşılayıp kucaklarlar. Subay kendisini süs, servet içinde darbukalar çalınan, erkekli dişili danslar edilen bir meclis içinde bulur. Yaşlı Emîr, subayın şerefine tertip ettiği eğlenceye kırk kadar karısını da getirir. Kadınlar; ipekler, elmaslar ve inciler içindedirler. Emîr, kadınlarından birine işaret eder, işaret üzerine subaya hurma rakısından bir kadeh getirir. Bu şekilde eğlenceler, darbukalar kırk gün kırk gece sürer.

¹¹¹ Aktaş, Şerif, Refik Halit Karay, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 81.

¹¹² Karay, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017, s. 76-81.

Ya da o başına güneş geçtiği için böyle zannetmiştir.

2.3.14.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Hikâyede Şam-Bağdat arasında bir aşirete altın götürmek için görevlendirilen Osmanlı askerinin serüveni aktarılır. Osmanlı askeri, Emir Sadun'a çil çil iki heybe dolusu altın gönderecektir. Fakat Emir Sadun'un kim olduğunu bilmemektedir. Osmanlı askerine altın götürme tebliğini verenler de onun, Arabistan'da yaşadığı dışındaki detaylı bilgiler bilmemektedir. Bir aşiret reisine hurçlar dolusu para gönderildiği hâlde, onun tam olarak nerede yaşadığı bilinmiyorsa demek ki Osmanlı Devleti bu bölgeyi bilmiyordur ve bilmeden de yaşamıştır. Buna rağmen sırf isyan etmesinler diyerek buradaki şeyhleri ve emîrleri yüzyıllarca para göndererek beslemiştir. O bölgeye ulaşım da elverişli olmayan araçlarla sağlanmıştır.

“O korkunç isimli vapur sekiz mil alamayan bir uskurlu ahşap dubadır. Kaptan yerinin çürük kaplamalarını, hâlâ üzerinde Batum yazıları okunan gaz tenekeleri sandıklarıyla tamir etmişler. Bahar içinde Marmara'ya açıldık, fırtınalardan kaçıp en kötü iskelelere uğraya, inleye, dinleye islim borularını sarıp silindirleri çöze sıkıştırma, kasım sonu Hudeybiye' ye indik.

Tuhafı, Fellaha'yı Yemen'de de pek bilen yoktu; Necef'e doğru gidilecekmiş. Cebeli aşılacak...Nefudi Çölü'nde bir vaha olmalı imiş...”¹¹³

Refik Halit'in “Güneş” hikâyesinde çok ciddi bir sistem ve bakış eleştirisi vardır: Osmanlı Devleti bir yerlere hâkim olduğunu sanmaktadır. Ancak asıl hâkim olan onlardır, zira devletten aldıkları parayla zevk ve sefa içinde yaşamaktadırlar. Diğer yandan Osmanlı Devleti, sahip olduğunu sandığı yerlerle ilgili hiçbir gerçekçi ve bilimsel bilgiye ve veriye sahip değildir. Devlet, sadece Anadolu'nun fakir halkından aldığı vergilerle bu Orta Doğu coğrafyasının şeyh ve emîrlerini beslemektedir. O yetmiyormuş gibi buralarla ilgili tam bir şarkiyatçı bakış açısı da geliştirmiştir

Gerçekçi bir havayla başlayan hikâye masalsı bir biçimde sona ermiştir. Osmanlı askeri; kendini başında yelpazeler sallanan, kuştüyü yastıkları olan, darbukalar

¹¹³ Karay, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017, s. 78.

çalınan bir mecliste hisseder. Refik Halit anlatının etkisini artırmak için kırk gün kırk gece süren eğlencenin ya gerçek olduğunu ya da subayın hayali olduğunu söylemesine rağmen bu, güneş çarpması sonucu görülmüş bir sanrıdır. Hikâyenin adının “Güneş” olması da bunu doğrular mahiyettedir. Günlerce aç susuz, çöl güneşi altında yol alan bir kişinin böyle sanrılar görmesi çok tabiidir.

Öte yandan “Güneş” hikâyesinde Orta Doğu’ya ve Arap dünyasına bir şarkiyatçı bakışı olduğu da inkâr edilemez. Çünkü Batılı yazarların eserlerinde çok görülen bir “Binbir Gece” havasıyla biter hikâye. Rakslar, içkiler, kadınlar, kırk gün kırk gece eğlence... Yazar, bu şarkiyatçı kafasıyla ince ince alay da etmiştir.

Hikâyenin teması; devlet hazinesindeki paraların, nereye gittiğini ve kimler tarafından tüketildiğini bilmeyen, bölgeyi gerektiği kadar tanımadan yaşayan bir devletin yıkılışa müsait olmasıdır.

2.3.15. Hülle

Hülle Hikâyesi¹¹⁴, 1935 yılında Halep’te kaleme alınmıştır.

2.3.15.1 Hikâyenin Özeti

Yirmili yaşlarda bir adam, ikindiüstü akşamı etmek için Şam’da gezinmektedir. Bir zaman sonra yanında çarşafı ve yaşlı bir kadın dolaşmaya başlar. “Evladım, burada hiç tanıdığınız yok mu, sizi bu akşam bir misafirliğe çağırsak gelir misiniz?” diyerek adama sokulmaya çalışır. Adam ise yolcu olduğunu ve fazla masrafa gelemeyeceğini söyler. Kadın, onun Tanrı misafiri olduğunu, masrafa girmeyeceğini ve yarım saat sonra karanlık basınca ahşap minare altında beklemesi gerektiğini söyler.

Adam söylenen yere gider. Bir süre sonra kadın gelir. İki birlikte Şam’ın iç mahallelerinin çıkmaz sokaklarında yürümeye başlarlar. Nihayet bir evin önünde dururlar. Odalardan birine girerler. Sonra başını sıkı sıkıya namaz beziyle dolamış, genç, güzel ve endamlı bir kadın gelir; kanepeye oturur ve “Safa geldiniz!” der. Kısa bir konuşmadan sonra kadın “Beni bir gece için nikâh eder misiniz?” der. “Burası bir

---

¹¹⁴ Karay, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017, s. 82-89.

gecelik eviniz olacak, sahih sayılır, fetvasını aldım, büyük bir insanlık yaparsınız, reddederseniz ölümden başka çare kalmaz.” şeklinde devam eder. Adam gözleri dolu, yüzü kıpkırmızı bu dertli kadını bırakıp gidemez ve isteğini kabul eder.

Karşı karşıya geçerler. Adam “Allah’ın emri, peygamberin kavliyle kendini bana tezvice razı mısınız?” diye sorar. Kadın “Evet, razıyım.” der. “Ben de seni aldım, zevceliğe kabul ettim.” der. Böylece nikâhlanırlar ve baş başa yemek yerler. Sonra “zevcesi” kapalı bir gecelikle adamın yanına gelir, ikisi de heyecandan titremeye başlar. Adam yatağın kenarına oturur, kadın da ellerini yakalayarak onu öper. Biraz sonra dadısının verdiği başörtüyle saçlarını sararak odadan çıkar; çünkü artık namahrem olmuştur.

Uyumak üzere olan adamı, ortalık aydınlanmadan çıkıp gitmesi için kaldırırlar. Adam önce evden, sonra da mahalleden çıkar.

2.3.15.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Hikâyede şeriat hükümlerinin uygulandığı toplumlardaki hülle geleneği anlatılır. Burada din istismarı vardır. Hülle, kocasından üç talakla boşanan kadının, tekrar eski kocasıyla evlenebilmesi için yabancı bir erkeğe bir günlüğüne nikâh edilmesidir.

Aslında bu açık bir hiledir. İnsanlar yaptıkları işi günah olmaktan çıkarmak için böyle bir yol bulmuşlardır. Ancak bu yöntem hem kızgınlıkla karısını boşayan erkeğin hem yeniden kocasına dönmek isteyen kadının hem de hülle işinden para ve nüfuz kazanan din istismarcılarının işine yaramaktadır. Refik Halit, Hülle’de bu saçma yöntemin eleştirisini gerçekçi bir dil ve üslupla yapmıştır. Çünkü Şam’da yaşayan kadın bu evliliği yani hülleyi gerçekleştirmek zorunda bırakılır. Tanımadığı bir erkekle bir gece de olsa vakit geçirmek zorunda kalır. Eski kocasıyla bir araya gelebilmesi için bunu yapmak zorundadır. Bu durum kadına psikolojik travmalar yaşatabilir.

Hülle, eski toplumda çok istismar edilmiştir. Uygulamada bazı istenmeyen durumlar da ortaya çıkmıştır. Mesela anlaşmaya rağmen hülleci erkek, kadını boşamakta diretmiştir. Hikâyedeki yaşlı kadın muhtemelen bu yüzden hiç tanımadığı bir adamı bulmuştur hülle için. Ayrıca sırrının da duyulmasını istemediği için tercihini

yabancından ve yolcudan yana kullanmıştır. Bu çok akıllıca bir hamledir. Yaşlı kadın uzun süre takip ettiği adamı önce evine getirmiştir. İlginçtir ki adam işin içinde başka bir iş olabileceğini bile bile kadına direnmemiştir. Zira buradan bir “çıkar” sağlayacağı anlamış olmalıdır. Nitekim hüllecilik bir yana çok tuhaf yöntemle yani şahitsiz biçimde bir kadınla nikâhlanmıştır.

Refik Halit’in bu hikâyesinde de gizemli bir hava vardır. Ancak yazar bu gizemli havayı dağıtacak hiçbir ayrıntıya girmemiştir. Genç kadının niçin hülle yaptığını bile açıklamamıştır, belli ki buna mecbur kalmıştır. Yaşlı kadının adamı buluşu ve evine davet edişi, genç kadının gelişi, adamlarla nikâhlanışı, genç kadınla adamın “halvet” oluşu, sonra adamın evden çıkarılışı gibi olay kesitleri hep bir esrar sisi içinde gerçekleşmiştir.

Hikâyenin teması; dindeki hülle geleneğinin, kadınları çaresiz bırakması ve yabancı erkeklerle nikâhlanmaya, vakit geçirmeye mecbur kılmasıdır.

2.3.16. İstanbul

İstanbul Hikâyesi¹¹⁵, 1936 yılında Halep’te yazılmıştır.

2.3.16.1 Hikâyenin Özeti

Erkek, bir çöl şehrinin bunaltıcı gecesinde yeşil bir bahçede, havuz başında şeftaliler yiyen dantel suare elbiseli bir kadın görür. Arkadaşlarından biri “Türkçe bilir, sohbeti de güzeldir. ” şeklinde erkeği teşvik eder. Kadın, Türkçe konuşan temiz kıyafetli bir erkeğin yanına yaklaştığını görünce şeftali ikram eder ve birbirlerine “Nere-lisiniz ?” diye sorarlar. İkisi de İstanbullu çıkar. Allah’ın cehennemine düştüğünü ve günahını çektiğini söyleyen kadın, ne aradığını sorar erkeğe. Erkek uzun uzun anlatmak yerine “Hiç şöyle arkadaşlarla dolaşmaya geldim.” şeklinde geçiştirir.

Kadın Arnavutköylü olduğunu söyledikten sonra Akıntıburnu’ndaki gazinolara olan özlemini dile getirir. Sonra bir küçük şişe çıkarır, içindeki tozu eline döker ve koklar. Adam neden böyle yaptığını, sevda meselesi mi yaşadığını sorar. “Kadın buralarda kimseyi sevemem, çünkü dilleri dillerime, huyları huylarıma uymaz.” diye

---

¹¹⁵ Karay, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017, s. 90-94.

cevap verir. Kadının gözlerinde bir canlılık, vücudunda da istekli bir kıvranış vardır. Erkek, siz gidin ben kalacağım şeklinde bir işaret yaparak arkadaşlarını yollar. Ortaya dört şişe bira gelir ve kadınla erkek artık senli benli olmaya başlar. Kadın burada sıcaktan, denizsizlikten, istediği gibi konuşabileceği adam bulamamaktan boğulduğunu söyler. Şikâyetlerden sonra İstanbul’u övmeye başlar; Boğaziçi’nin loş sularını, kayık gezintilerini, Sarıyer’i anlatmaya başlar. Kadın, İstanbul’a dair betimlemeler yapmaya devam eder, erkek de bu betimlemelerle hayale dalar.

Kadın tozdan bir tutam daha koklar. Karşılıklı olarak İstanbul özlemine o kadar içten yaşarlar ki kendilerini kocaman, kavruk bir çölün kucakladığını bile fark etmezler. Kadın tekrar şişeye elini götürüp tekrar toz çeker; içinde boyalı bir İstanbul filmi çevrilen başını usulcacık erkeğin dizine bırakır.

“İşte, onu bunun için kullanıyorum, gidemediğim İstanbul’a kavuşmak için... Bu benim pasaportumdur.” der. Erkek şişeyi kapar ve der ki: “Öyleyse bana da ver... Zira ben de gidemiyorum!”

2.3.16.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

İstanbul hikâyesinde açık bir biçimde yurt özlemi vardır. Bir şekilde çölde sürgün hayatı yaşayan kadın ile erkek üzerinden anlatmıştır Refik Halit vatan hasretini. İstanbul’a dair anılarla, hayallerle çölde sürgün hayatı yaşayan kadın ve erkeğin birbirlerinde hasret kaldıkları, vatani, Türkçe’yi ve İstanbul’a ait her şeyi birbirlerinde bulmalarını konu edinir. Vatan hasretinin yakıcı yönlerini birbirinde bulmalarını ve özlem dolayısıyla madde kullanımına başladıklarını anlatır. Çünkü Türkçe konuşmamak hem kadına hem de adama acı vermektedir. Kadın ve erkek arasındaki muhabbetin girizgâhı da Türkçe üzerinden başlar. Çünkü erkek, kadını gördüğünde arkadaşları adamı gidip konuşması için Türkçe bildiğini ve sohbetinin de güzel olduğunu söyler.

İstanbul hikâyesi, Refik Halit’in başından geçen bir olayın hikâyeleştirilmiş biçimi izlenimi vermektedir. Zira olay örgüsü ve hikâyenin temel unsurları bunu teyit etmektedir. Mekân kavruk bir çöldür. Kişiler İstanbulludur. İki kahraman da sürgündür. İki kahramanın de hasreti vatanadır. Vatan hasretinin en yakıcı yönü de dilsizlik

yani Türkçe konuşacak ortam ve kişilerin yokluğudur. Refik Halit, bu dilsizlik sorun-salını pek çok hikâyesinde dile getirmiştir. Dava önceden de belirtildiği gibi onun için vatan demek dil demektir.

İstanbul hikâyesinde kadın da erkek de hayaller ve hatıralarla yaşamaktadır. O kadar ki uzun süre baş başa kalmalarına rağmen İstanbul'dan başka bir şey konuşmazlar. Öte yandan kadının anlattıklarını erkek de yaşar hayalen. Ancak belki de ince bir ruha sahip olduğu için kadında bu yurt, dolayısıyla daha güçlü ve daha yakıcıdır. Hatta bu hasretini hafifletmek için “toz” çekmeye bile başlamıştır. Ancak yazar bu tozun ne olduğu konusunda bir ipucu vermemiştir.

Hikâyenin teması; Sürgünde bulunan insanların acıları ve vatan özlemi dolayısıyla uyuşturucu madde kullanımına başlamasıdır.

2.3.17. Dişçi

Dişçi hikâyesi¹¹⁶, 1938 senesinde Şişli'de kaleme alınmıştır.

2.3.17.1 Hikâyenin Özeti

Bir ceylan avı dönüşünde çiftlik binasında jandarma teğmeni, gümrük müdürü, ziraat memuru, ev sahibi ve “Dişçi” diye çağrılan posbıyık bir adam bir sofrada toplanırlar. Anlatıcı yazar, Dişçi'ye “Buralarda mı dişçilik ediyorsunuz ?” diye sorunca herkes gülmeye başlar. Dişçi'nin eline bir kadeh sıkıştırarak “Anlat bakalım bize dişçiliğini!” derler. Adam anlatmaya başlar. “ Ben dişçi değilim, diş sökücüyüm, mükemmel sökerim, sağlam dişleri sökerim, hem çatır çatır sökerim. Şöyle büke kıvıra, ırgalaya ırgalaya, çene kemiklerini dağıta, parçalaya !” der.

Asker, harp sonrası Anadolu yolunu tutar. Başçavuş yaralı olduğu için hastanededir. Yolda silah kullanmadan ölmekten korkarak ilerlemektedirler. Lebüvve Boğazı denilen memleketi andıran bir yerde dinlenmek için durduklarında, tepeden sekiz on bedevi ellerinden silahlarla dağdan üstlerine doğru iner. Bedevinin biri Onbaşı Ahmet'in yanına yaklaşır ve satın alınacak bir at gibi onu incelemeye başlar ama beğenmez. Diğer arkadaşlarına da bu şekilde muamele eden bedevi onu da beğenme-

---

¹¹⁶ Karay, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017, s. 95-99.

yerek karnından tekmeler ve ileriye atar. Başçavuşun sırası geldiğinde o da ağzını açıp tekme yemeyi beklerken bedevi sevinçle bir çığlık atar. Başçavuşun ağzındaki altın kaplı dişi sökmek için uğraşır, fakat dişi bir türlü sökemez. Bunu yapamayacağını anlayan bedevi arkadaşlarından sivri bir taş ister. Bedevi sivri taşı, dişe vurup durur, başçavuş ise tuhaf bir şekilde dişinin değil böğründeki eski kurşun yarasının acısını duyar.

Bedeviler, kan revan içinde kalan başçavuşu dişi aldıktan sonra öldü sanıp bırakırlar, ancak diğer arkadaşlarını öldürerek dağa doğru tırmanmaya başlarlar. İşte bu olaydan sonra başçavuş dişçi olur. Çünkü ecnebiler köylere bedevileri saldırtıyor ve çocuk çocuk demeden elden geçirirler. Sonradan öğrenilene göre bedevi dişçi, eline geçirdiklerinin dişlerini işkenceyle sökmeye çalışır. Başçavuş da kendine yapılan muamelenin aynısını köylere baskın yapan eşkıyalara yapmaya başlar.

Nitekim Dişçi'nin boynunda sağlam, hepsi eşit, beyaz, otuz tane azı dişi vardır.

2.3.17.2 Hikâyenin Tema İncelemesi

Dişçi hikâyesinde bedevilerin insanlığa sığmayan davranışlarından bahsedilir. Harp sonrası dönüş yolunda başçavuş, Bedeviler tarafından saldırıya uğrar ve dişleri vahşice çekilir. Başçavuşun arkadaşları ise bıçaklanarak öldürülür. Başçavuş ise bu olaydan sonra, ecnebilerin köylere saldırttığı, canlı yakaladığı Bedevîlere, kendisine yaşatılan acının aynısını yaşatır. Dişçi yaşanmışlıkları dolayısıyla acımasız bir insan olur. Keyifle nasıl diş söktüğünü, çatır çatır, kıvıra, hırpalaya, sallaya, çene kemiklerini, dağıta parçalaya söktüğünü anlatır. Ferdi bir intikam duygusu işlenmiştir. Refik Halit, bu hikâyede ilginç ve başa baş dişe diş bir intikam olayını hikâyeleştirmiştir. Başçavuşun oç alma hikâyesi üzerinden, yazar okuyucuya intikam hissinin insanı nasıl değiştirdiğini de aktarmıştır.

Özellikle Birinci Dünya Savaşı sırasında bedevi eşkıya Osmanlı askerine karşı akıl almaz işkenceler yapmıştır. Refik Halit, Dişçi hikâyesinde bu işkence yöntemlerinden birini anlatmaktadır. Hikâye söz konusu işkenceye maruz kalan Osmanlı askerlerinden biri olan bir subayın ağzından anlatılır.

Refik Halit, dişçi hikâyesinde insanlıktan ve medeniyetten iyice uzaklaşmış bulunan bedevileri eleştirir. Ancak bur eleştiriyi bütün Araplara teşmil etmez. Suç, sadece işleyeni bağlar. Bedevilerin yaptıkları yüzünden bütün Arapları suçlamak ırkçı bir tutum olacaktır. Refik Halit bunun farkındadır. Öte yandan öz yurdundan sürüldükten sonra on dört yılını Araplar içinde geirmış ve bilindiği kadarıyla Türk olduğu için hiçbir dışlanmaya maruz kalmamıştır.

Bedeviler sırf altın sahibi olmak için çoluk ocuk, kadın erkek demeden işken-ceyle Türklerin dişini skmştr. İntikam duygusuyla hareket eden Dişçi de fırsat eline geçince bedevilerin dişlerini sökmeye başlamıştır. Ancak Dişçi'nin de vahşi bedeviler gibi dişini söktüğü kişileri öldürdüğüne dair bir bilgi yoktur hikâyede.

Hikâyenin teması; işkence yaşayan insanların ihanet, hırs, intikam üçgeninde bu duyguların etkisiyle nasıl acımasız hâle geldiğidir.

SONUÇ

Üretken bir yazar olan Refik Halit Karay; edebiyatın hikâye, fıkra, roman, hatıra, mizah gibi birçok türünde eser vermiştir. Ancak asıl ününü Memleket Hikâyeleri ile Gurbet Hikâyeleri adlı eserleriyle kazanmıştır. Kaleme aldığı hikâyelerinin çoğunda geleneksel olan kalıpların dışına çıkmıştır. Eleştirel ve mizahî yönünü hikâyelerine işleyerek hikâye denilince ilk akla gelen isimlerden biri olmuştur. Hikâyelerini sürgün yıllarında kaleme almıştır. Anadolu'yu ve Orta Doğu'yu yakından tanıyarak, gözlemleyerek, yaşayarak bizlere Memleket Hikâyeleri ve Gurbet Hikâyeleri'ni sunmuştur. Hâlâ en çok okunan yazarlardan biri olmasında dil ve üslubunun etkisi çok büyüktür. Zira o, Türkçeyi çok güzel ve etkili kullanan yazarlardan biridir.

* * *

Tema kavramı başta edebiyat olmak üzere tiyatro, sinema, müzik gibi birçok sanat dalında kullanılan bir kavramdır.

Aslen Yunanca olup Fransızca üzerinden Türkçeye geçen ve esasen bir müzik terimi olan tema, bir sanat eserinde işlenen temel düşünce ya da duygu olarak tanımlanabilir. Bir başka tanıma göre tema, eserin bütününe dayalı olarak hayatı bütün yoğunluğuyla hissettiğimiz bir âna belli belirsiz bir lezzet katan herhangi bir duruma veya bölüme uygun bir ad olarak verilmektedir.

Tespitlerimize göre, Türkçede tema ve konu kavramları sık sık birbirine karıştırılmaktadır. Tema, bir eserin veya metnin tümüne yayılmış temel düşünce ve duygudur. Eserin veya metnin teması, onun konusu değildir. Tema, konunun çok özel bir şekilde işlenmiş ayrıntısıdır. Kültürel değerler ve inançlar gereği tema, farklı toplumlarda farklı şekillerde işlenir ve ele alınır. Eserin özünü ve değerini tema belirler. Çünkü tema, okuyucuya verilmek istenen iletidir. Tema, konudan hareketle oluşturulan öznel bakış açısıdır. Bir edebi eserde birden fazla tema olabilir. Tema sınırlandırılarak konu hâline getirilir.

Aynı temada sayısız edebî metin yazılır ancak her edebî eserin bir konusu vardır. Tema, edebî metnin dışında soyut bir kavramdır. Tema edebî metinde olay örgü-

sü yani kişi, mekân ve zaman kategorileriyle somutlaştırılır. Bir edebî metnin teması yapı çözümü sonucu belirlendikten sonra bu temanın tarihî ve sosyal değerinden, insanlık için öneminden kültür ve düşünce tarihindeki gelişmesinden kısaca söz edildikten sonra eserde ele alınış tarzından söz edilmelidir.

* * *

Hem Osmanlı hem de Cumhuriyet döneminde müzmin bir muhalif olan Refik Halit Karay'ın hayatının önemli bir bölümü sürgünde geçmiştir. Ancak bu sürgün yılları edebiyatımıza iki önemli eser kazandırmıştır: Memleket Hikâyeleri ve Gurbet Hikâyeleri.

“Öyküyü memlekete, memleketi öyküye sokan” yazar olan Refik Halit, Memleket Hikâyeleri’ni 1919 yılında yayımlamıştır. Birçoğunun malzemesi sürgün yıllarında yaptığı gözlemler ve edindiği deneyimler olan Memleket Hikâyeleri yazarı, edebiyatımızı sadece mekân olarak değil, tema, konu, olay ve kişi bakımlarından da İstanbul’un dışına çıkarmıştır. O, bu yönüyle Türk edebiyatında bir devrim gerçekleştirmiştir. Nitekim Memleket Hikâyeleri kitabına giren on sekiz hikâyeden “Komşu Namusu”, “Kuvvete Karşı”, “Garip Bir Hediye” ve “Ayşe’nin Talihi” dışında kalan on beşinin konusu, mekânı, kişileri hep Anadolu’dur. Bu, o devrin şartları içinde düşünüldüğünde elbette devrim niteliğinde bir hamledir.

Refik Halit Karay, o döneme kadar yazılı edebiyatta Anadolu bağlamında ele alınmayan birçok temayı Memleket Hikâyeleri ile ilk kez gündeme getiren yazardır. Nitekim Memleket Hikâyeleri’nde ele alınan “ahlak, yozlaşma, uyanıklık, iftira, ikiyüzlülük, sahtekârlık, cinsellik, cehalet, utanç, ihanet, merak, ahlaksızlık, onur, vefa, vefasızlık, ön yargı, kültür şoku, kin, rüşvet, adaletsizlik, yalnızlık” gibi konuları temaya dönüştürdüğünü görürüz. Bu temalaştırmayı Anadolu coğrafyası, Anadolu insanı, Anadolu inancı, Anadolu kültürü bağlamında yapmıştır. Bu yönüyle Refik Halit kendinden sonraki edebiyat için çığır açıcı olmuştur.

Hikâyelerinin birçoğunda Maupassant tarzının etkisiyle kahramanlara isim vermemiştir. Kahramanlar, büyük oranda erkek ağırlıklıdır, kadın kahramanlar ise cinsel bir obje olarak harcanmaktadır. Yazar bütün sorunların kaynağını cehalet ola-

arak görmektir. Önemli konulardan biri olan cinselliğin kökünde de cehalet yatmaktadır. Cehalet ve cinselliğin mağduru ise hep kadınlardır.

Gurbet Hikâyeleri, yazarın yurt dışında sürgünde bulunduğu 1924-1938 yılları arasında edindiği bilgi, görgü ve tecrübeler ile yaptığı gözlemlerden yararlanarak yazdığı on yedi hikâyeden oluşmuştur. Memleket Hikâyeleri, edebiyatımızı memlekete açtığı gibi Gurbet Hikâyeleri de memleket dışına açmıştır. Çünkü Gurbet Hikâyeleri'nin mekânı Lübnan'dan Sibirya'ya kadar uzanan geniş bir alanı kapsamaktadır.

Ayrıca Gurbet Hikâyeleri'ndeki anlatılardan dokuzu sürgün dönüşü İstanbul'da kaleme alınmasına rağmen "Zincir", "Keklik", "Akrep", "Lavrens", "Çıban", "Güneş", "Hülle", "İstanbul" anlatıları Lübnan ve Suriye'de kaleme alınmıştır. Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri'nde de "yurt özlemi, casusluk, tedbirsizlik, cehalet, özgürlük, çaresizlik, cinsellik, bedevilik, yabanilik, dostluk, sadakat, kehanet, sömürgecilik, halk hekimliği, din istismarı, intikam" gibi farklı birçok konuyu temalaştırmıştır. Bunlar içinde en çok öne çıkan ise "yurt özlemi" ve "cehalet"tir. Sürgünde yaşayan yazarın en büyük özlemi vatandır. Yazar, yurt ile dil kavramlarını birleştirmiştir. Onun için dil demek yurt demek, yurt demek dil demektir. Nitekim hikâyelerdeki kahramanlar en çok ana dilini konuşamamaktan şikâyetçidir.

Refik Halit Karay, yukarıda sözü edilen konuları; yaptığı gözlemler ve edindiği tecrübelerle dayanarak, güçlü ve sağlam bir üslup, güzel, akıcı bir Türkçe'yle realist bakış açısıyla temalaştırmıştır. Onun başarısının ve hâlâ eserlerinin zevkle okunmasının sırrı da budur.

Memleket hikâyelerininin bütününün teması; Anadolu insanı gerçeğine uzun süre yabancı kalınması, Anadolu halkının, İstanbul halkı ve aydınlar tarafından hükümet tarafından unutulmuş olması, Anadolu halkını, ahlaksızlık, ciddiyetsizlik, tembellik, rüşvetçilik, cinsel doyumsuzluk, saflık, cehalet, hukuksuzluk gibi durumlara sürüklemesi ve bu durumun bulaşıcı olması ve bütün bu durumların da bir ülkenin geri kalmışlığının en temel gerekçesi oluşu.

Gurbet Hikâyelerinin teması ise bedevilik, vatan özlemi, ana dil özlemi, dostluk, sadakat, din istismarı gibi konuları tanıdığı insanlar gezip gördüğü yerler, tanıdığı insanlardan hareketle şu vurguyu yapar : İçinde bulunduğu hiçbir yer İstanbul'a benzemez, hiçbir yer İstanbul kadar saf,duru, kibar değildir. Yazarın gözünde Türkiye ve İstanbul gibisi yoktur. Bu nedenle toplumsal ve kültürel farklılıklara uyum sağlayamamış insanlar değer çatışması yaşarlar.

KAYNAKÇA

- AKINCI ÇÖTOK, Nesrin, “Bir Sürgün Entelektüeli: Refik Halid Karay’ın Eserlerine Yansıyan Toplum”, Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar Dergisi, Vol.10, 2017, s. 10.
- AKTAŞ, Şerif ve GÜNDÜZ, Osman, Yazılı ve Sözlü Anlatım, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.
- AKTAŞ, Şerif, Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara 2013.
- AKTAŞ, Şerif, Edebiyatta Üslup ve Problemleri, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara 2014.
- AKTAŞ, Şerif, Refik Halit Karay, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- AKTAŞ, Şerif, Şiir Tahlili -Teori ve Uygulama-, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara 2013.
- ARICAN, Osman ve ŞENER, Merve, “Refik Halit Karay’ın Gurbet Hikâyeleri Eserinde Öne Çıkan Temalar”, Source: Journal of International Social Research, Feb2019, Vol. 12 Issue 62, s. 19-29.
- AYTAÇ, Gürsel, Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi, Gündoğan Yayınları, İstanbul 1997.
- AYTAÇ, Gürsel, Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi, Say Yayınları, İstanbul, 2013.
- BALKAN, Ayşe, Refik Halit Karay’ın Eserlerinde Sosyal Tenkit, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırma Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2010.
- BANARLI, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C. 2, MEB Yayınları, İstanbul 2004.
- BAŞKAL, Zekeriya, “Edebiyat Kuramları Açısından Bir Zengin Metin Olarak ‘Şeftali Bahçeleri’”, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, S. 2, 2009, s. 189-198.

- BİLGE, Ali Nezih ve GÜRKAN, Elçin, Çağlayan Kimya Sözlüğü, Çağlayan Basım Evi, İstanbul 1975.
- BOGAÇANSKAYA, N. N. ve TORGAŞOVA, A. S., Bol'şoy Turetsko-Russkiy Russko-Turetskiy Slovar', Dom Slavyanskoy Knigi, Moskova 2011.
- BUDAK, Selçuk, Psikoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2000.
- Cevdet Kudret, Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1987.
- ÇAĞIN, Şerife, "Refik Halit Karay'ın 'Eskici' Hikâyesi Üzerine Bir İnceleme", Türklük Bilimi Araştırmaları, Güz 2005, s. 69-81.
- ÇAKAR, M. Sait, Türkçe-Almanca, Almanca-Türkçe Hukuk Sözlüğü, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2007.
- ÇETİŞLİ, İsmail, Metin Tahlillerine Giriş- 2 Hikâye-Roman-Tiyatro, Akçağ Yayınları, Ankara 2014.
- ÇIKLA, Selçuk, "Şiirde Tema Kavramı Üzerine", Yeni Türk Edebiyatı Dergisi, Ekim 2012, S.6.
- ÇOTUKSÖKEN, Yusuf, Türkçe Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü, Papatya Yayıncılık, Ankara 2012.
- DEMİREL, Özcan, Eğitim Sözlüğü, Dictionary of Education, Türkçe-İngilizce / İngilizce-Türkçe, Pegem Akademi, Ankara 2010.
- Dil Derneği, Türkçe Sözlük, Kurtuluş Basımevi, Ankara 1999.
- DOĞAN, D. Mehmet, Büyük Türkçe Sözlük, Yazar Yayınları, Ankara, 2014.
- ĐINDIĆ, Marija, Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- EBCİOĞLU, Hikmet Münir, Kendi Yazıları İle Refik Halid, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1953.
- ENGİNÜN, İnci, Yeni Türk Edebiyatı: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e, Dergâh Yayınları, İstanbul 2013.

- ERDAL, Gülen, “Refik Halit Karay’la Bir Konuşma”, Yenilik, 30 Haziran, 1955, s. 22-23.
- Espanol-Turco, Türkçe-İspanyolca Sözlük, Akal Yayınevi, Madrid 2010.
- GÜRBÜZ, Özcan, “Düşünce ile Tema ve Konu”, Kurgu Dergisi, S. 18, s. 101-108.
- GÜRBÜZ, Faruk, Çeviride Sadakat Problemi, Otto Yayınları, Erzincan 2017.
- İLHAN, Nadir, Geçmişten Günümüze Sözlükçülük Geleneği ve Türk Dili Sözlükleri, Manas Yayıncılık, Elazığ 2007.
- İMREN, Ali, Refik Halit Karay Hayatı ve Eserleri, Yeryüzü Yayınevi, Ankara 2002
- İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü, Redhouse Yayınevi, İstanbul 1972.
- İYİOĞLU, Gülizar, “Refik Halit’in Hikâyeciliğinde Değişim”, Turkish Studies, Volume 7/3, Summer 2012, s. 1541-1559.
- KANAR, Mehmet, Büyük Türkçe-Farsça Sözlük, Say Yayınları, İstanbul 2016.
- KAPLAN, Mehmet, Hikâye Tahlilleri, Dergâh Yayınları, İstanbul 2003.
- KARADEMİR, Fevzi ve Diğerleri, Kürtçe-Türkçe Türkçe-Kürtçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri, “Yeniler-Refik Halit”, Eşref, 18 Şubat 1909, s. 51.
- KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri, Gençlik ve Edebiyat Hatıraları, Ankara 1969.
- KARATAŞ, Turan, Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü, Perşembe Kitapları, İstanbul 2001.
- KARAY, Refik Halit, Ay Peşinde, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2010.
- KARAY, Refik Halit, Gurbet Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017.
- KARAY, Refik Halit, İlk Adım, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1941.
- KARAY, Refik Halit, Memleket Hikâyeleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2018.
- KARAY, Refik Halit, Sakın Aldanma, İnanma, Kanma, İstanbul 1335.

- KILIÇARSLAN, Ramazan, “Refik Halit Karay’ın ‘Sarı Bal’ Adlı Hikâyesi Üzerine Bir Tahlil Denemesi”, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 2015, S. 24, s. 175-186.
- KODAL GÖZÜTOK, Türkan, “Refik Halit’ten Cumhuriyet Dönemi Hikâyecilerine (1919-1940) Kasaba Olgusu”, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, C: 4, S. 2. s. 73-93.
- KOLCU, Ali İhsan, Cumhuriyet Edebiyatı II, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum 2009.
- KUL, Erdoğan, “Refik Halit Karay’ın Hikâyelerinde Nitelik ve Mahiyeti Bakımından Kadın-Erkek İlişkilerine Bakış”, Turkish Studies, Volume 13/5, Winter 2018, s. 321-346.
- KUNDERA, Milan, Roman Sanatı, Çev. İsmail Yerguz, Afa Yayınları, İstanbul 1989.
- Longman-Metro Büyük İngilizce-Türkçe Sözlük, Longman-Metro Yayınları, İstanbul 1993.
- MANKALYALI, Mehmet Ziya, Rumence-Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2013.
- MARSHALL, Gordon, Sosyoloji Sözlüğü, Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1999.
- MERT, Necati, “Refik Halit’in Muhalifliği, Sürgünlüğü ve Merkez-Taşra Açısından Hikâyeleri”, Bilgi, 2000/1:, s. 59-82.
- NİŞANYAN, Sevan, Sözlerin Soyağacı: Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü, İstanbul 2009.
- NUTKU, Özdemir, Gösterim Sanatları Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983.
- ÖNEN, Yaşar ve ŞANBEY, Cemil Ziya, Almanca-Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1993.

- ÖZGEN, Arif, “Memleket Hikâyecisi Refik Halit Karay’ın ‘Yatık Emine’ Adlı Hikâyesi üzerine Bir Tahlil Denemesi”, Turkish Studies, Volume 6/3, Summer 2011, s. 1995-2011.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, Türkçe Sözlük, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2012.
- SIZDIQOVA, R. Ğ. ve XUSAYIN, K. Ş., Qazaqşa-Orısşa Orısşa-Qazaqşa Sözdik, Dayk-Press, Almatı 2008.
- ŞAHİN, Veysel ve TOPDAŞ, Fatma, “Refik Halit Karay’ın ‘Yatık Emine’ Adlı Öyküsünün Sosyolojik Açısından İncelenmesi”, Journal of Turkish Language and Literature, Volume:1, Issue: 2, Autumn 2015, s. 185-194.
- ŞEN, Cafer, Fecr-i Âti Edebiyatı, Tespit-Tahlil-Tenkit, Gazi Kitabevi, Ankara 2006.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, Edebiyat Dersleri, Haz.: Abdullah Uçman, Dergâh Yayınları, İstanbul 2013.
- Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Türk Dil kurumu Yayınları, Ankara 2005.
- Türk Dil Kurumu, Yazın Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1974.
- Türkiye Bilimler Akademisi, Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü, Yeni Reform Matbaacılık, Ankara 2011.
- ÜNAL, Yenal, “Refik Halit Karay Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi”, Turkish Studies, S. 8/5, 2013, s. 895.
- YALIM, Ülkü ve YALIM, Özcan, Türkçede Eş ve Karşıt Anlamlılar Sözlüğü, Bilgi Yayınevi, Ankara 1983.
- YARDIM, Mehmet Nuri, Refik Halit Karay, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2002.
- YAŞAR, Hüseyin, “Guy de Maupassant’ın ‘Sicim’inden Refik Halit’in Vehbi Efendi’nin Kuşkusuna İzler”, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 16, s. 235.
- YELBAŞI, Cengiz, Fransızca-İngilizce-Almanca Karşılıklarıyla Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü, Sim Matbaacılık, Ankara 2014.

- YİĞİTOĞLU, Mustafa, Refik Halit Karay'ın Yatık Emine Adlı Hikâyesinde Görülen Ahlak Problemleri”, Turkish Studies, Volume 7/1 Winter 2012, s. 2087-2099.
- YÖNTEM, Ali Canip, Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler, Haz.: Ahmet Sevgi - Mustafa Özcan, Sözler Basın Yayın Dağıtım, Konya 1995.
- YURTBAŞI, Metin, Your Treasury Of Words Dictionary Of 2010 Basic English, Excellence, İstanbul 2009.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.ayk.gov.tr/> (12.03.2018)

<http://www.lugatim.com> (22.05.2018)

<http://www.nisanyansozluk.com> (22.05.2018)

<http://www.tdk.gov.tr/> (16.01.2018)

<http://www.tubaterim.gov.tr/> (16.01.2018)

<http://lugatim.com/s/TEMA> (22.05.2018)

<http://www.nisanyansozluk.com/?k=tema> (22.05.2018)

<http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/AKTAŞ-Şerif-EDEBÎ-METİNLERİ-ÇÖZÜMLEME-METODOLOJİSİ-VE-YAPI-TEMA-İLİŞKİSİ-ÜZERİNE.pdf>, (25.05.2018)

DİZİN

- A. Murray, 6
Abdülhak Şinasi, 20
Abdülhamit, 20
Ahmet Ferit, 26
Ahmet Hamdi Tanpınar, 22
Ahmet Hâşim, 20
Ahmet İhsan, 21, 23
Ahmet Kabaklı, 4
Akrep, 31, 102, 108, 125
alaysılama, 30
Ali Canip, 24, 25
Ali Püsküllüoğlu, 3
Amasya, 26
Amerikan, 68, 70
Anadolu, 19, 22, 24, 28, 32, 33, 35, 37,
43, 44, 50, 53, 54, 55, 57, 59, 81, 83,
106, 115, 120, 124
Ankara, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13,
16, 24, 26, 27, 34, 37, 39, 60
Antikacı, 31, 89, 90, 91, 108
Arap, 30, 85, 86, 88, 94, 95, 105, 107,
108, 109, 111, 115
Ay Peşinde, 26, 27
Ayşe'nin Talihi, 21, 29, 36, 78, 79, 124
Bahr-ı Cedid, 25
Baldensperger Friedrich, 15
Balıkpazarı, 54
Balkan, 30, 98
Batı, 19, 33, 45, 109
Beyoğlu, 23, 26, 81
Beyrut, 30
Bilecik, 24, 27, 49, 57
Bir Taarruz, 29, 36, 75, 77
Birinci Dünya Savaşı, 30, 45, 77, 85, 111,
112, 121
Bodrum, 26, 81
Boz Eşek, 29, 36, 57, 58
Büyük Harp, 112
Celâl Paşa, 26
Celâl Paşa, 26
Celâl Paşa, 26
Cemal Paşa, 25
Cemil Ziya Şanbey'in, 8
Cengiz Yelbaşı, 7
Cer Hocası, 29, 70, 72
Cumhuriyet, 21, 124
Çıban, 31, 36, 109, 111, 125
Çin, 112
Çorum, 24, 26, 27, 52, 55
D. Mehmet Doğan, 2, 3
Darmara Çiftliği, 63
Daudet, 20
Dişçi, 32, 36, 120, 121, 122
Divan Edebiyatı, 35
Ecinniler, 14
Elisabeth Frenzel, 15
Emin Bülend, 20
Enver Paşa, 22
Erenköy, 62, 65, 68, 70, 78
Eskici, 31, 36, 86, 87, 89, 105
Evkaf Müzesi Müdürü Abdulkadir, 26
Fecr-i Âti, 19, 21, 23, 32
Fener, 31, 36, 93, 94, 95
Feneryolu, 37, 43, 73
Feulett, 19
Fizan, 26
Fransa, 35, 97
Fransız, 20, 33, 35, 89, 97
Fransız İhtilali, 20
Fransızca, 7, 17, 19, 20, 123
Freud, 101
Galatasaray Lisesi, 19
Garez, 29, 80, 81, 82
Garip Bir Hediye, 29, 36, 73, 74, 75, 124
Goncourt, 20
gözlem, 24, 33
Gözyaşı, 31, 98
Gurbet Hikâyeleri, 28, 30, 31, 36, 83, 84,
98, 123, 124, 125
Güneş, 32, 113, 115, 125
Gürsel Aytaç, 14
Hakkısükût, 29, 65

Halep, 30, 89, 91, 95, 97, 100, 102, 106, 116, 118
Halide Edip, 21
Harb-i Umûmi, 22
Hayfa, 87
Hıdırlık Mezarlığı, 27
Hülle, 32, 116, 117, 125
Hürriyet ve İtilaf, 23, 25
İlk Adım, 20
İngiliz, 68, 90, 91, 106, 107, 108
İngiltere, 108, 109
İsmail Çetişli, 34
İsmail Hakkı Paşa, 26
İstanbul, 2, 5, 8, 9, 14, 15, 19, 20, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 32, 33, 36, 39, 42, 43, 44, 45, 54, 58, 71, 72, 74, 80, 81, 82, 83, 86, 87, 88, 89, 100, 102, 104, 118, 119, 124, 125
İttihat ve Terakki, 23, 25, 26
izdem, 6
izlek, 3, 4, 5
İzzet Melih, 20
Jack London, 113
Jön Türkler, 26
Kaçak, 31, 36, 104, 111, 112, 113
Kadıköy, 47
Kalem, 22
karakter, 36
Keklik, 31, 36, 100, 101, 125
Kirpi, 22
Koca Öküz, 22, 29, 47, 49
Komparatistik, 14
Komşu Namusu, 29, 36, 62, 124
konu, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 14, 18, 19, 29, 39, 86, 89, 123, 124
Köpek, 31, 96, 104, 105, 106
Kuvvete Karşı, 29, 36, 68, 70, 91, 124
Kürtçe, 10
Küs Ömer, 29, 36, 55, 56, 57
Lavrens, 31, 106, 107, 108, 109, 125
Lawrence, 107, 108, 109
laytmotif, 3
Lübnan, 30, 89, 91, 93, 104, 105, 109, 113, 125
M. Sait Çakar, 8
Mahmut Şevket Paşa, 24
Maliye Nezareti, 19
Maupassant, 20, 21, 22, 28, 29, 33, 34, 35
Mehmet Nuri Yardım, 32
Memleket Hikâyeleri, 22, 24, 25, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 36, 37, 39, 64, 73, 75, 78, 80, 83, 91, 123, 124, 125
Meşrutiyet, 21, 23, 26, 28, 70, 71
Metin Yurtbaşı, 7
Milan Kundera, 14
Millî Edebiyat, 19, 21
mizah, 23, 24, 30, 123
Moissej Kagan, 13, 18
Musse, 20
Mustafa Suphi, 26
Nâzıma Hanım, 26
Necip Tosun, 31, 97
nesir, 23
Nişanyan, 2
olay örgüsü, 11, 15, 33, 34, 72, 75, 119, 124
Orta Doğu, 30, 84, 90, 91, 109, 115
Osman Gündüz, 12, 13
Osmanlı Devleti, 90, 107, 115
Ömer Seyfeddin, 22
Ömer Seyfettin, 21
Özdemir Nutku, 6
Pehlivan Kadri, 26
Pomeranya, 113
Rakka, 30, 94
Refi Cevad, 26
Refik Halid, 22, 25
Refik Halit, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 45, 46, 48, 51, 53, 54, 55, 58, 61, 62, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 75, 76, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 90, 91, 93, 95, 98, 99, 101, 105, 108, 112, 113, 115, 117, 119, 121, 123, 124, 125
Reşat Nuri, 21
Reşit Bey, 27
roman, 14, 25, 123
Rum, 27, 54
Ruslar, 112
Sadabad, 43
Sarı Bal, 29, 36, 52, 53
sensitif, 22
sensuel, 22
Servet-i Fünûn, 20, 21, 22, 23, 25

Sibirya, 30, 112, 113, 125
Sinop, 24, 26, 27, 54
subject, 6, 7
Suriye, 90, 97, 105, 106, 125
Sus Payı, 29, 65, 67
Sürgün, 25, 32
Şaka, 29, 54, 55, 79
Şam, 30, 116
Şeftali Bahçeleri, 29, 36, 43, 46
Şerif Aktaş, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 18, 31,
32, 34, 113
Şişli, 80, 84, 86, 89, 91, 93, 98, 111, 120
Talat Paşa, 27
Tanzimat Edebiyatı, 35
tem, 1, 3, 4, 5, 8, 9, 10
tema, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13,
14, 15, 16, 17, 18, 30, 36, 75, 83, 91,
123, 124
Tercüman-ı Hakikat, 21, 23
Testi, 31, 36, 91
Thema, 4, 6, 7, 14
Thème, 4
Tiryaki Hasan Paşa ve Kaniye Müdafaası,
21
tiyatro, 4, 18, 123
Tiyatro ve Musiki, 2
Türkçe, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 87, 88, 118,
119, 123, 128
Türkiye, 4, 10, 24, 67, 83, 84, 86, 97
Türkler, 77, 85
Ülkü Yalım, 3
Vehbi Efendi'nin Şüphesi, 29, 49, 50
Yahya Kemal, 22
Yakup Kadri, 20, 21, 26, 27
Yara, 31, 36, 84, 85, 86
Yaşar Önen, 8
Yatık Emine, 22, 29, 36, 37, 38, 39, 41,
42, 43, 79
Yatır, 29, 36, 60, 61
Yeni Mecmua, 22
Yıldı Bir, 29, 63, 64, 79
Yunanca, 2, 17, 123
Yusuf Çotuksöken, 5
Zincir, 31, 36, 95, 125
Ziya Gökalp, 22
Zola, 20